

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
UNIVERSITY of the PELOPONNESE

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ

**«Συγκριτική θεώρηση της διοικητικής διαίρεσης της Ελλάδας
από τη μεταπολίτευση έως σήμερα».**

Κωνσταντίνα Σαμπάνη

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία

Καλαμάτα, Μάρτιος 2024

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ

**«Συγκριτική θεώρηση της διοικητικής διαίρεσης της Ελλάδας
από τη μεταπολίτευση έως σήμερα».**

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία

Επιβλέπων: Δημήτριος Σωτηρόπουλος, καθηγητής.

Εγκρίθηκε από τη τριμελή επιτροπή αξιολόγησης την 30^η Μαρτίου 2024.

Κωνσταντίνος Τσουντας, καθηγητής μέλος.

Κωνσταντίνος Μαυρέας, καθηγητής, μέλος.

Καλαμάτα, Μάρτιος 2024

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
UNIVERSITY of the PELOPONNESE

School of management (Kalamata)

Department of business and Organization Administration

POSTGRADUATE PROGRAMME MSc-MPA: PUBLIC ADMINISTRATION and LOCAL
GOVERNMENT

“Comparative view of the administrative division of Greece from the post-independence era to
the present day”

Konstantina Sampani

Kalamata, March 2024

Περίληψη

Μια σύνθετη ιστορία που περιλαμβάνει διοικητικές, ιστορικές και πολιτικές αλλαγές παρουσιάζεται με τη σύγκριση της διοικητικής διαίρεσης της Ελλάδας από την εποχή μετά την ανεξαρτησία έως σήμερα. Ξεκινώντας από τη μεταπολίτευση, η έρευνα διερευνά τα κυριότερα σημεία αυτής της ιστορικής περιόδου, παρουσιάζοντας την ιδέα της μεταπολίτευσης και δίνοντας έμφαση στις πολιτικές συγκρούσεις. Τα στοιχεία του πλαισίου του υποβάθρου περιλαμβάνουν τη συμμαχία δεξιάς-αριστεράς, το πλέγμα της πόλωσης στις αρχές της δεκαετίας του 1980 και την πολύπλοκη δυναμική της κομματικής δημοκρατίας στη μεταπολιτευτική Ελλάδα.

Προχωρώντας στην ιστορία της ελληνικής δημοκρατίας (1974-2007), η εργασία εξετάζει προσεκτικά την πορεία σημαντικών κομμάτων, όπως το ΠΑΣΟΚ, η Νέα Δημοκρατία και το ΚΚΕ, ρίχνοντας φως στις μεταβολές τους μεταξύ 2004 και 2007. Μια οξυδερκής ανάλυση των ελληνικών υπουργικών συμβουλίων μεταξύ 1974 και 2004 αποσαφηνίζει τη διαδικασία εδραίωσης του δικομματικού συστήματος.

Η διοικητική διαίρεση της χώρας εξετάζεται σε βάθος, περιλαμβάνοντας τις ιστορικές της ρίζες από το 1833, την εξέλιξη των διοικητικών δομών και τις σημαντικές μεταρρυθμίσεις του 20ού αιώνα. Ιδιαίτερη προσοχή δίνεται σε κομβικές νομοθεσίες όπως ο Καποδιστριακός Νόμος και ο Νόμος του Καλλικράτη, διευκρινίζοντας τους στόχους και τις επιπτώσεις τους στη δομή της τοπικής αυτοδιοίκησης. Επιπλέον, η μελέτη εμβαθύνει στις προκλήσεις και τους μηχανισμούς ελέγχου των Οργανωμένων Τοπικών Αρχών (ΟΤΑ), παρέχοντας πληροφορίες για τη διακυβέρνηση και τη λογοδοσία. Η ανάλυση του νόμου Καλλικράτη και των στόχων του που ακολουθεί συνοψίζει την κατάσταση της διοίκησης σήμερα.

Ουσιαστικά, αυτή η συγκριτική ανάλυση προσφέρει μια εμπειριστατωμένη κατανόηση των πολύπλοκων αλληλεπιδράσεων μεταξύ των πολιτικών εξελίξεων, των ιστορικών συνθηκών και των διοικητικών μεταρρυθμίσεων στην Ελλάδα, παρέχοντας διεισδυτικές πληροφορίες για την εξέλιξη της δομής διακυβέρνησης της χώρας.

Λέξεις κλειδιά

Διοικητική διαίρεση, Μεταπολίτευση, Διοικητικές μεταρρυθμίσεις, Διοικητικές δομές.

Abstract

A complex history involving administrative, historical and political changes is presented by comparing the administrative division of Greece from the post-independence era to the present day. Starting from the post-independence period, the research explores the highlights of this historical period, introducing the idea of post-independence and emphasizing the political conflicts. Background contextual elements include the right-right alliance, the grid of polarization in the early 1980s, and the complex dynamics of party democracy in post-independence Greece.

Moving on to the history of Greek democracy (1974-2007), the paper closely examines the course of major parties such as PASOK, New Democracy and the KKE, shedding light on their changes between 2004 and 2007. An insightful analysis of the Greek cabinet meetings between 1974 and 2004 clarifies the process of consolidation of the two-party system.

The administrative division of the country is examined in depth, taking into account its historical roots from 1833, the evolution of administrative structures and the important reforms of the 20th century. Particular attention is given to key pieces of legislation such as the Kapodistrian Law and the Law of Kallikrates, clarifying their objectives and structures in the structure of local government. In addition, the study delves into the challenges and control mechanisms of Organized Local Authorities (OTAs), providing insights into governance and accountability. The analysis of the Kallikrates Act and its objectives that follows summarizes the state of the administration today.

Essentially, this comparative analysis offers a thorough understanding of the complex interactions between political developments, historical conditions and administrative reforms in Greece, providing insightful information on the evolution of the country's governance structure.

Keywords

Administrative division, Post-opolution, Administrative reforms, Administrative structures.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη	4
Λέξεις κλειδιά	4
Abstract	5
Keywords	5
Εισαγωγή	8
1. Οι πολιτικοί και διοικητικοί μετασχηματισμοί στη μεταπολιτευτική Ελλάδα (1945-1974) 10	
1.1. Ιστορική αναδρομή της Μεταπολεμικής περιόδου (1945 – 1974)	10
1.2. Η έννοια της πολιτικής διαιρετικής τομής.....	13
1.3. Ορισμός της μεταπολίτευσης	15
2. Η διαιρετική τομή «Δεξιά- Αριστερά» στην Ελλάδα	18
2.1. Η εξέλιξη της ελληνικής δημοκρατίας (1974-2007).....	18
2.1.1. Η εξέλιξη του ΠΑΣΟΚ έως το 2004.....	18
2.1.2. Η εξέλιξη της Νέας Δημοκρατίας έως το 2007	20
2.1.3. Εξέλιξη του ΚΚΕ έως το 2007	21
2.1.4. Οι ελληνικές κυβερνήσεις από το 1974 έως 2004	24
3. Ιστορικό της τοπικής Αυτοδιοίκησης	41
3.1. Τα Κύρια Χαρακτηριστικά της Τοπικής Αυτοδιοίκησης	41
3.2. Τοπική αυτοδιοίκηση και πολιτιστική αποκέντρωση	42
3.3. Η τοπική αυτοδιοίκηση ως μορφή διοίκησης	44
3.4. Το περιεχόμενο της τοπικής αυτοδιοίκησης	45
4. Διοικητική διαίρεση της χώρας	47
4.1. Διοικητική διαίρεση της Ελλάδας 1833	47
4.2. Η τοπική αυτοδιοίκηση στην Ελλάδα	49
4.3. Εξέλιξη της διοικητικής διαίρεσης.....	52

4.4. Οι διοικητικές μεταρρυθμίσεις του 20ου αιώνα	54
4.5. Νόμος Καποδίστρια	55
4.5.1. Στόχοι του προγράμματος.....	57
4.6. Η Σημερινή Δομή της Τοπικής Αυτοδιοίκησης.....	58
4.7. Νόμος Καλλικράτη	60
4.7.1. Σκοπός του προγράμματος Καλλικράτη.....	62
4.8. Έλεγχος των ΟΤΑ	65
Συμπέρασμα.....	69
Βιβλιογραφία	71

Εισαγωγή

Ο περίτεχνος ιστός της ελληνικής πολιτικής έχει κατασκευαστεί περίτεχνα μέσα από μια πολύπλευρη αλληλεπίδραση ιστορικών γεγονότων, κοινωνικών μεταμορφώσεων και οικονομικών εμποδίων. Καθώς το έθνος βίωνε τη μετάβαση από τη μετακομμουνιστική εποχή στο σημερινό πολιτικό περιβάλλον, παρατηρήθηκε η ανάδυση και ανάπτυξη κρίσιμων διχαστικών τομών που επηρέασαν την πορεία των πολιτικών κομμάτων.

Πρωταρχικός στόχος αυτής της ερευνητικής προσπάθειας είναι να παράσχει μια διεξοδική και αναλυτική έκθεση των επικρατουσών διχαστικών τομών στην ελληνική πολιτική, που εκτείνονται από τη μετακομμουνιστική εποχή μέχρι σήμερα. Τα κομβικά σημεία της ανάλυσης περιλαμβάνουν δύο θεμελιώδεις άξονες: την επίμονη διχοτόμηση "δεξιά-αριστερά", η οποία διατηρεί μια αποχρωματισμένη λειτουργία, και την αναδύομενη διαίρεση που είναι γνωστή ως "μνημονιακό-αντιμνημονιακό μπλοκ", ένα φαινόμενο που απέκτησε εξέχουσα σημασία μετά τις οικονομικές αντιξοότητες της Ελλάδας (Beck, 2013).

Η έρευνα ξεκινά με την εμβάθυνση στα ιστορικά και κοινωνικά θεμέλια που επιτάχυναν την ανάδυση του διαχωρισμού "δεξιά-αριστερά" από το 1974, διακρίνοντας τις πολιτικές οντότητες που απαρτίζουν τη Δεξιά και την Αριστερά. Στη συνέχεια, η ανάλυση εμβαθύνει στην ανάδυση της διαίρεσης που είναι γνωστή ως "μνημονιακό-αντιμνημονιακό μπλοκ" από το έτος 2012 και μετά. Αναλύει σχολαστικά τους πολιτικούς, οικονομικούς και κοινωνικούς παράγοντες που έπαιξαν σημαντικό ρόλο στη γένεσή του. Μια κομβική πτυχή αυτής της έρευνας περιλαμβάνει τη διερεύνηση της μεταμόρφωσης των πολιτικών δυνάμεων κατά μήκος των αξόνων "δεξιά-αριστερά" και "μνημονιακό-αντιμνημονιακό μπλοκ" πριν και μετά τις σημαδιακές εκλογές του 2012. Πρωταρχικός στόχος της παρούσας μελέτης είναι να προσδιοριστεί η πιθανή συνύπαρξη ή αντίφαση μεταξύ αυτών των δύο πολωτικών τομών, ενώ παράλληλα αξιολογείται η επιρροή τους στην πολιτική μακροβιότητα των εξέχοντα κομμάτων, δηλαδή του ΠΑΣΟΚ και της Νέας Δημοκρατίας (Beck, 2013).

Καθώς διατρέχουμε την πορεία της εξέλιξης των πολιτικών κομμάτων, που περιλαμβάνει το ΠΑΣΟΚ, τη Νέα Δημοκρατία και το ΚΚΕ, καλύπτοντας την περίοδο από το 1974 έως τη σημερινή εποχή, η έρευνα εμβαθύνει ταυτόχρονα στο ιστορικό πλαίσιο που διέπει την κομματική δημοκρατία στην Ελλάδα. Επιπλέον, η ανάλυση αυτή εμβαθύνει στη διαδικασία εδραίωσης του δικομματικού συστήματος, στις διαιρέσεις που προέκυψαν στο

εσωτερικό των επιφανών πολιτικών κομμάτων και στα εκλογικά και πολιτικά χαρακτηριστικά του κομματικού συστήματος κατά τη διάρκεια της μετασχηματιστικής περιόδου που εκτείνεται από το 2009 έως το 2010 και φτάνει μέχρι σήμερα (Pappas, 2013).

1. Οι πολιτικοί και διοικητικοί μετασχηματισμοί στη μεταπολιτευτική Ελλάδα (1945-1974)

1.1. Ιστορική αναδρομή της Μεταπολεμικής περιόδου (1945 – 1974)

Το χρονικό διάστημα μεταξύ 1945 και 1974 μπορεί να χαρακτηριστεί ως η μεταπολεμική εποχή, η οποία ακολούθησε μετά από μια ταραχώδη φάση για το ελληνικό έθνος. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου δεν υπήρξε πρόοδος όσον αφορά τη διοικητική γεωγραφία της χώρας. Η ανυπαρξία μεταρρυθμιστικών κινήσεων κατά την προηγούμενη περίοδο, ωστόσο, δεν υποδηλώνει απουσία αναγκαιότητας για τέτοιες κινήσεις. Οι προεκτάσεις αυτής της διαχρονικής εποχής και οι επακόλουθες εξελίξεις στη μεταπολεμική εποχή καθιστούν αναγκαία τη συγχρονισμό του διοικητικού μηχανισμού. Όπως θα αποτελέσει αντικείμενο ανάλυσης, είναι προφανές ότι, παρά τις επιταγές του χρονικού πλαισίου, οι προσπάθειες ήταν λιγιστές και αποσπασματικές, χωρίς να αποφέρουν ουσιαστικά αποτελέσματα εκτός από μια απλή τάση προς την κατεύθυνση της ενίσχυσης της αρχής της αποκέντρωσης (Soldatos, 1991).

Το σενάριο σε τοπικό επίπεδο, ειδικότερα, παρουσίαζε μια κατάσταση αδράνειας, όπου οι αποκεντρωμένες μονάδες κατείχαν την πρωταρχική εξουσία. Σε πλήρη αντιδιαστολή με την επικρατούσα κατάσταση αδράνειας εντός του έθνους, η Ευρώπη βιώνει σήμερα μια συνεχή διαδικασία θεσμικών μετασχηματισμών που αφορούν τη διοικητική της δομή. Ειδικότερα, διακρίνεται μια τάση αξιοσημείωτων συνενώσεων δήμων, είτε με εθελοντικό τρόπο είτε ως αποτέλεσμα υποχρεωτικών μέτρων. Στην Ελληνική Δημοκρατία, η διαχρονική αυτή φάση ξεκινά κατά τη δεκαετία του 1980, όπως σημειώνει ο Χλέπας (2010).

Η έναρξη των μεταρρυθμίσεων αποκέντρωσης μπορεί να εντοπιστεί στην ψήφιση του νόμου 1670/1951, κοινώς γνωστού ως "περί επεκτάσεως των αρμοδιοτήτων των Νομαρχών". Η νομοθεσία αυτή αποσκοπούσε κυρίως στη διευκόλυνση της μεταφοράς των αρμοδιοτήτων που κατείχαν προηγουμένως οι γενικοί διοικητές στους νομάρχες. Η προαναφερθείσα δήλωση χρησιμεύει για τον επαναπροσανατολισμό της προσοχής προς τη νομαρχία, η οποία, παρά τις διάφορες τροποποιήσεις που υπέστη στο πλαίσιο της αποκεντρωμένης διοίκησης, κατάφερε να διατηρήσει το καθεστώς της ως μια σταθερή περιφερειακή διοικητική οντότητα στο

ελληνικό κράτος. Σύμφωνα με τον Χλέπα (2000): "Η νομαρχία είναι μια από τις σημαντικότερες περιφέρειες της χώρας, η οποία είναι μια από τις σημαντικότερες περιφέρειες της Ευρώπης. Τα επόμενα χρόνια, μέσα στο πλαίσιο που επικρατούσε, ακολούθησε η ψήφιση του νόμου 3200/1955 με τίτλο "Περί διοικητικής αποκεντρώσεως". Η νομοθεσία αυτή επανέφερε τη νομαρχία ως τη θεμελιώδη μονάδα διοικητικής διαίρεσης εντός του έθνους, αντικαθιστώντας ουσιαστικά τις προηγουμένως καταργηθείσες γενικές διοικήσεις, όπως προέβλεπε ο προαναφερόμενος νόμος. Στο εξής, η συνολική αφομοίωση των "Νέων Χωρών" εκτελείται μέσω της ενσωμάτωσής τους σε μια μοναδική διοικητική οντότητα του έθνους, με μόνη εξαίρεση τη διατήρηση της Γενικής Διοίκησης Βορείου Ελλάδος για κοινωνικοπολιτικούς λόγους (Φλογαΐτης, 1987).

Η νομαρχία γνώρισε την ενίσχυση των οικονομικών υπηρεσιών της, ιδίως μέσω της εφαρμογής των νομαρχιακών ταμείων. Ωστόσο, παρά την υιοθέτηση προοδευτικών μέτρων, συνέχισε να λειτουργεί ως αποκεντρωμένη οντότητα χωρίς να διακρίνεται κάποια πρόοδος προς την επίτευξη της αυτοδιοίκησης. Η δημιουργία νομαρχιακών ταμείων είχε ως ειδικό στόχο την ενίσχυση της αποτελεσματικότητας της κεντρικής διακυβέρνησης εντός του νομού. Η επιβεβαίωση του παρεμβατισμού της κεντρικής διοίκησης αποδεικνύεται από τον διορισμό και την επακόλουθη εποπτεία του νομάρχη από την εν λόγω διοίκηση. Η προαναφερθείσα διάταξη της νομοθεσίας προκάλεσε αντίσταση και υπέστη τροποποίηση μετά από λίγα χρόνια με την ψήφιση του νόμου 3436/1955, ο οποίος εφάρμοσε πενταετή θητεία του νομάρχη. Οι ενέργειες που αναλάμβανε ο νομάρχης εξαρτιόνταν και συνδέονταν στενά με τον υπουργό της τρέχουσας εποχής, διευκρινίζοντας έτσι μια ισχυρή εκδήλωση κεντρικής εξουσίας στο περιφερειακό επίπεδο (Χλέπας, 2000).

Η προαναφερθείσα ανάλυση οδήγησε στο συμπέρασμα ότι ο νόμος 3200/1955 ξεχώριζε ως μια ανωμαλία μέσα στην επικρατούσα διοικητική αδράνεια κατά τη διάρκεια της συγκεκριμένης εποχής. Αυτό οφείλεται κυρίως στον ευρέως αναγνωρισμένο ρόλο του στην προώθηση της προόδου της αποκέντρωσης στην Ελλάδα, όπως σημειώνει ο Soldatos (1991). Παρ' όλα αυτά, η υποτιθέμενη πρόοδος φαίνεται να είναι ατεκμηρίωτη αν λάβουμε υπόψη το πλαίσιο της πρωτεύουσας. Η νομοθεσία προέβλεπε την ανάκληση των αρμοδιοτήτων που είχαν προηγουμένως παραχωρηθεί στη Νομαρχία Αττικής, αρμοδιότητες που είχαν πρόσφατα παραχωρηθεί στους υπόλοιπους νομούς του έθνους (Χλέπας, 2000). Επιπλέον, ο παρεμβατισμός του κέντρου στην περιοχή ενισχύεται από την ενεργό συμμετοχή του αρμόδιου υπουργού, και σε ορισμένες περιπτώσεις, ακόμη και από την παρέμβαση του ίδιου του

πρωθυπουργού. Ως εκ τούτου, η μητροπολιτική περιφέρεια της Αθηνάς, όπου οι διακριτές επιπτώσεις των ιστορικών γεγονότων του παρελθόντος είναι εμφανείς και φανερά εκδηλωμένες στη διαίρεσή της σε 116 διακριτούς τοπικούς φορείς διακυβέρνησης, εξακολουθεί να υφίσταται, ελλείψει μιας ενοποιητικής διοικητικής οντότητας. Το αποτέλεσμα εκδηλώνεται σταθερά ως ένα επίμονο φαινόμενο αλληλοεπικάλυψης και αναποτελεσματικής εκτέλεσης διοικητικών μέτρων και πολιτικών (Χλέπας, 2010).

Η δικτατορική περίοδος που διήρκεσε από το 1967 έως το 1974 αποτελεί κομβική εποχή της μεταπολεμικής εποχής. Η αξιοσημείωτη ανωμαλία που παρατηρήθηκε στα χρόνια της δικτατορίας ήταν η καθιέρωση του συστήματος των "περιφερειακών διοικήσεων". Αυτό το νέο διοικητικό πλαίσιο επανέφερε την πρακτική της τοπικής διακυβέρνησης εντός του κράτους, αντιπροσωπεύοντας μια διακριτή πρόοδο από προηγούμενες προσπάθειες προς την κατεύθυνση της αποκέντρωσης. Πράγματι, η εν λόγω προσπάθεια αποδείχθηκε ότι δεν είχε θρίαμβο, διότι αξίζει να σημειωθεί ότι πέρασε μόλις μια τριετία προτού τα προαναφερθέντα μέτρα ακυρωθούν. Η αρχική προσπάθεια αναλήφθηκε μέσω της εφαρμογής του νόμου 532/1970, που συνήθως αναφέρεται ως "περί αυξήσεως των κανονισμών που αφορούν τη διοικητική αποκέντρωση". Αυτό το νομοθετικό μέτρο διχοτόμησε ουσιαστικά το έθνος σε επτά διακριτές διανομαρχιακές περιφέρειες (Χλέπας, 2010).

Οι διανομαρχιακές περιφέρειες αποτελούνταν από αρμόδια υπουργεία, όπου οι αρμόδιοι υπουργοί, αναπληρωτές υπουργοί ή γενικοί γραμματείς υπουργείων διατηρούσαν τις υφιστάμενες αρμοδιότητές τους. Το προαναφερθέν πλαίσιο διατηρείται και μετονομάζεται υπό την αρμοδιότητα του νόμου 957/1971 σε "περιφερειακές διοικήσεις". Η μεταβολή έγκειται στο γεγονός ότι η εκτελεστική εξουσία ανήκει πλέον στον αναπληρωτή υπουργό του υπουργείου Εσωτερικών, ο οποίος αναλαμβάνει τον τίτλο του "περιφερειακού διοικητή". Όσον αφορά τις επαγγελματικές του υποχρεώσεις, η κύρια εστίασή του περιστρέφεται γύρω από τη σφαίρα της "περιφερειακής οικονομικής ανάπτυξης". Η παύση των περιφερειακών διοικήσεων θα επέλθει άμεσα σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου 241/1973 (Χλέπας, 2010). Ο θεσμός των επαρχιών ήταν μάρτυρας ενός περιορισμένου αριθμού δράσεων που αναλήφθηκαν. Πιο συγκεκριμένα, ο νόμος Β.Δ/1949 οριοθετεί δεκατέσσερις επαρχίες σε όλη την επικράτεια και στη συνέχεια, μετά από λίγα χρόνια, ο προαναφερθείς νόμος τροποποιείται με το Β.Δ 863/1960. Σε μια διαρκή κατάσταση μεταβολής, οι επαρχίες υποβάλλονται σε μια ακόμη φάση κατάργησης με το Β.Δ. 361/1971, όπως τεκμηριώνεται από τον Χλέπα (2000).

Η πρωτοβάθμια τοπική αυτοδιοίκηση, μια πρόσθετη διοικητική βαθμίδα, φαινομενικά αγνοήθηκε (ενδεχομένως σκόπιμα) κατά τη διάρκεια της μεταπολεμικής εποχής. Η προαναφερθείσα συζήτηση αναδεικνύει τη δυναμική φύση των κοινωνικών και οικονομικών συνθηκών της χώρας, η οποία καθιστά αναγκαία την παρέμβαση σε τοπικό επίπεδο, ακόμη και σε περιπτώσεις όπου οι σχηματισμοί μπορεί να φαίνονται αναχρονιστικοί. Η αρχική προσπάθεια γίνεται σύμφωνα με τον εναρκτήριο μεταπολεμικό Δημοτικό και Κοινοτικό Κώδικα, ο οποίος επιβάλλει την εξάλειψη των κοινοτήτων, ενώ επιτρέπει τη διατήρηση επιλεγμένων κοινοτήτων υπό συγκεκριμένες συνθήκες. Στο εξής, η ίδρυση μιας κοινότητας προϋποθέτει ένα καθορισμένο πληθυσμιακό όριο 500 κατοίκων, την παρουσία ενός εκπαιδευτικού ιδρύματος και ένα απαιτούμενο επίπεδο οικονομικής ευρωστίας. Με βάση τις προβλέψεις που περιγράφονται στον κώδικα και τα αντίστοιχα κριτήρια, μπορεί να συναχθεί ότι η πλειοψηφία των κοινοτήτων θα έπρεπε να έχει εκλείψει. Παρ' όλα αυτά, το σχέδιο δεν υλοποιήθηκε, καθώς η επικρατούσα τοπικιστική ιδεολογία υπερίσχυσε εν μέσω των μοναδικών μεταπολεμικών συνθηκών (Χλέπας, 2010).

1.2. Η έννοια της πολιτικής διαιρετικής τομής

Η έννοια της "πολιτικής διάσπασης" δηλώνει ή υπονοεί διαρκείς πολιτικούς ανταγωνισμούς που βασίζονται σε οριακές κοινωνικές διαιρέσεις. Τα πολιτικά σχίσματα εκδηλώνονται όταν οι πολιτικές διαιρέσεις ευθυγραμμίζονται στενά με σημαντικές γραμμές αντικειμενικής κοινωνικής διαφοροποίησης εντός μιας δεδομένης κοινωνίας και περιστρέφονται κυρίως γύρω από αυτές. Μια πολιτική διαιρετική τομή αναφέρεται σε έναν κοινωνικοπολιτικό λόγο που αντέχει στη δοκιμασία του χρόνου και περιλαμβάνει σημαντικά τμήματα του πληθυσμού ενός έθνους. Ως εκ τούτου, είναι επιτακτική ανάγκη να διακρίνουμε ότι το φαινόμενο αυτό διακρίνεται από τις απλές πολιτικές υποδιαιρέσεις που εκδηλώνονται τακτικά στην πολιτική αρένα, καθώς αφορούν πρωτίστως είτε τις πολιτικές προτιμήσεις είτε τις αρχές και τους μηχανισμούς διακυβέρνησης ενός πολιτικού πλαισίου (Evans, 2006). Οι κοινωνικές διαφοροποιήσεις και συγκρούσεις εκδηλώνονται ως πολωτική τομή όταν, λόγω του μεγέθους, της έντασης και της μακροβιότητάς τους, συμβάλλουν σημαντικά στην ανάπτυξη πεποιθήσεων, αξιών και ταυτοτήτων από τη μία πλευρά και στη διαμόρφωση οργανωτικών δομών και συλλογικών συμπεριφορών από την άλλη. Στο συγκεκριμένο πλαίσιο,

τα πολιτικά κόμματα εκδηλώνονται ως εκπρόσωποι κοινωνικών ομάδων και συμφερόντων, οργανώνοντας και προωθώντας έτσι τις προσπάθειές τους εντός της σφαίρας επιρροής και απήχησης των κοινωνικών ομάδων. Τα πολιτικά κόμματα, ως φορείς υπεύθυνοι για τις συνέπειες των κοινωνικών διαιρέσεων, λειτουργούν ταυτόχρονα ως ενεργές οντότητες, ασκώντας δυνάμεις που έχουν την τάση να μετατρέπουν μια κοινωνική διαίρεση σε ένα πολιτικά διαιρετικό τμήμα (Haste & Hogan, 2006).

Τυπικά, μπορεί να παρατηρηθεί ότι η γένεση των πολιτικών διαιρέσεων μπορεί να αναχθεί σε υποκείμενες κοινωνικές διαστρωματώσεις, που περιλαμβάνουν οικονομικές και ταξικές ανισότητες, εθνοτικές διακρίσεις, θρησκευτικές πεποιθήσεις, γεωγραφικές ανισότητες, καθώς και συγκρούσεις που προκύπτουν από τη δυναμική μεταξύ κεντρικών και περιφερειακών περιοχών. Ωστόσο, είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι ο ισχυρισμός αυτός δεν ισχύει καθολικά και υπό όλες τις συνθήκες. Η παρουσία κοινωνικής διαίρεσης είναι συχνά ανεπαρκής και συχνά δεν αποτελεί καν προϋπόθεση για την εκδήλωση διχαστικών διαιρέσεων. Πολιτικές διαιρέσεις που διαφέρουν από τις κοινωνικές διαιρέσεις υπάρχουν και παρατηρούνται κυρίως ή αποκλειστικά στο πεδίο της πολιτικής. Αυτές οι διασπάσεις περιλαμβάνουν την αντιπαράθεση δυαδικών ομάδων, οι οποίες αναπτύσσουν αλληλεγγύη, εσωτερική συνοχή και ταυτότητα μέσω της ενασχόλησής τους με την πολιτική και τη μελέτη της πολιτικής ιστορίας. Τα προαναφερθέντα φαινόμενα μπορούν να ταξινομηθούν ως μη δομικές διαιρετικές τομές, όπως περιγράφονται από τους Allard και Pesonen, όπως αναφέρουν οι Lakoff και Wehling στο έργο τους που δημοσιεύθηκε « Η περίπλοκη φύση των διαιρετικών τομών», που περιλαμβάνει την ποσότητα και τη διασυνδεσιμότητά τους, χρησιμεύει ως σημαντικός φακός μέσω του οποίου μπορούμε να κατανοήσουμε την πολύπλευρη δυναμική ενός εθνικού κομματικού συστήματος και την εξελισσόμενη συμπεριφορά των κομμάτων που το απαρτίζουν. Οι πολίτες, τα πολιτικά κόμματα και οι πολιτικοί επιδεικνύουν την τάση να προσαρμόζουν τη συμπεριφορά τους σύμφωνα με τις προϋπάρχουσες διαιρέσεις και διασταυρώσεις ή, εναλλακτικά, μπορούν να επιλέξουν να ευθυγραμμιστούν με τις τροχιές που έχουν "ανοίξει" ως αποτέλεσμα προηγούμενων συγκρούσεων και σημαντικών ιστορικών γεγονότων (Haste & Hogan, 2006). Από τη στιγμή που ένα διαιρετικό τμήμα εγκαθιδρύεται και στη συνέχεια θεσμοθετείται σε ένα οργανωτικό πλαίσιο, περιορίζει αποτελεσματικά την πολιτική-εκλογική αγορά, ή ακριβέστερα, τη διαμορφώνει με ολιγοπωλιακό τρόπο. Κατά συνέπεια, λειτουργεί ως καταλύτης για την προώθηση της πολιτικής σταθερότητας (Kiss, 2012).

Το αντικείμενο που αφορά την πορεία των διαχωριστικών γραμμών, η οποία προσδίδει σημασία στις σύγχρονες συγκρούσεις και παρέχει πόρους στις αντιμαχόμενες παρατάξεις, μαζί με την οριοθέτηση που τις καθορίζει και τις διακρίνει, υφίσταται σήμερα μεταβολές. Υπό το πρίσμα της προαναφερθείσας δήλωσης, είναι επιτακτική ανάγκη να αναγνωρίσουμε ότι η μακροβιότητα ενός κόμματος εξαρτάται από την ικανότητά του να εξελίσσεται και να προσαρμόζεται, αντί να επαναλαμβάνει επίμονα τα θεμελιώδη και αρχικά στοιχεία της δομής του. Ένα κόμμα λειτουργεί ως διαμεσολαβητής και εκπρόσωπος διαφορετικών απόψεων, τοποθετώντας τον εαυτό του στο πλαίσιο πολυάριθμων ιστορικών γεγονότων και συγκρούσεων. Η εν λόγω οντότητα δεν κατέχει τον αποκλειστικό και αέναο ρόλο της μοναδικής διχαστικής παράταξης, ο οποίος χρησιμεύει ως το θεμελιώδες υπόβαθρο της ίδρυσης και της αρχικής της εξέλιξης (Snyder, 2007).

1.3. Ορισμός της μεταπολίτευσης

Μέσα στα όρια μιας συνοπτικής μεθοδολογίας, είναι εύλογο να οριοθετηθεί η εποχή μετά την ανεξαρτησία ως η μετάβαση από μια εκτεταμένη εποχή που χαρακτηρίζεται από βαθιά ριζωμένες κοινοβουλευτικές πρακτικές, με αποκορύφωμα μια καταπιεστική απολυταρχία, σε μια σύγχρονη συνταγματική δημοκρατία. Στην ουσία, η προαναφερθείσα δήλωση αφορά τη διαδικασία με την οποία τα ευρωπαϊκά έθνη θεσπίζουν και αναγνωρίζουν τα εγγενή δικαιώματά τους σε ορισμένα δικαιώματα και ελευθερίες, οδηγώντας κατά συνέπεια στην ανάπτυξη ενός ολοκληρωμένου πλαισίου που περιγράφει τις αντίστοιχες ευθύνες και υποχρεώσεις. Η σημερινή κατάσταση των πραγμάτων αντιπροσωπεύει μια μετατόπιση από την εποχή που χαρακτηριζόταν από βαλκανικό επαρχιωτισμό και τριτοκοσμικές φαντασιώσεις προς ένα πεδίο που χαρακτηρίζεται από σύγχρονο, αν και περιορισμένο, εξευρωπαϊσμό. Από φιλοσοφική άποψη, μπορεί κανείς να υποστηρίξει τη μετάβαση από την καταπιεστική φύση του καθεστωτικού σκοταδισμού, την αυθαίρετη ύβρη της εξουσίας και τον αχαλίνωτο κρατικό αυταρχισμό, προς μια περίοδο που χαρακτηρίζεται από την απεριόριστη ανάπτυξη, την κινητικότητα και την εκδήλωση της ατομικής έκφρασης. Σε συνδυασμό με τη διάχυτη παρουσία των πολιτικών ελευθεριών και την ενσωμάτωση της έννοιας της λαϊκής κυριαρχίας και του κράτους πρόνοιας στο πολιτικό τοπίο, η εποχή που ακολούθησε την ανεξαρτησία

χαρακτηρίστηκε από μια ταχεία άνοδο της κοινωνικής ευημερίας και του αχαλίνωτου καταναλωτισμού (Resnick, 2012).

Σε σχέση με το θέμα αυτό, ο Κονδύλης (2015) συζητά τη διάχυση μιας παρασιτικής μορφής καταναλωτισμού που επιδεικνύει απάθεια απέναντι στις διαρκείς εθνικές προεκτάσεις, ειδικά όσον αφορά την κυριαρχία του έθνους και την αυτοδιοίκηση των εγχώριων επιλογών του. Ο Κονδύλης χρησιμοποιεί τον όρο "παρασιτικός καταναλωτισμός" για να περιγράψει την αδυναμία της Ελλάδας "να παράγει όσα καταναλώνει και, μη έχοντας επαρκή αυτοσυγκράτηση -και αξιοπρέπεια- να μην καταναλώνει περισσότερα από όσα μπορεί να παράγει για να καταναλώνει, παρασιτεί, και μάλιστα προς δύο κατευθύνσεις: παρασιτώντας στο εσωτερικό, που υποθηκεύει τους πόρους του μέλλοντος μετατρέποντάς τους σε τρέχουσες πληρωμές τόκων, και παρασιτώντας στο εξωτερικό, που έχει επίσης δανειστεί υπέρογκα ποσά όχι για να κάνει επενδύσεις που θα αποδώσουν καρπούς στο μέλλον, αλλά κυρίως για να πληρώσει με αυτά τεράστιες ποσότητες καταναλωτικών αγαθών, τα οποία έχει πάλι εισαγάγει από το εξωτερικό" (Κονδύλης, 2015). Αυτή η θέση του Κονδύλη, όσο εύλογη και αν φαίνεται, είναι απλοϊκή, υπό την έννοια ότι παραβλέπει μια ολόκληρη σειρά υλικών αναγκών που κλήθηκε να καλύψει η περίοδος μετά την ανεξαρτησία. Μεταξύ άλλων, κατά την περίοδο μετά την ανεξαρτησία σημειώθηκε δραστική μείωση της κοινωνικής ανισότητας και της φτώχειας και σημαντική αύξηση της ευημερίας του πληθυσμού.

Η αναγκαιότητα αυτής της ανάπτυξης εκτείνεται πέρα από την απλή βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης του πληθυσμού. Περιλαμβάνει επίσης την επιτακτική ανάγκη ευθυγράμμισης με την Ευρωπαϊκή Ένωση. Είναι αξιοσημείωτο ότι παρά τη σημαντική μείωση της ανισότητας και της φτώχειας που σημειώθηκε κατά τη διάρκεια της περιόδου μετά την ανεξαρτησία, η Ελλάδα εξακολουθεί να παλεύει με υψηλότερα επίπεδα ανισότητας και φτώχειας σε σύγκριση με τα περισσότερα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Antoniou & Thomá, 2021). Επιπλέον, η εποχή μετά την ανεξαρτησία υπήρξε μάρτυρας ραγδαίων μετασχηματισμών στο πολιτικό τοπίο. Ο εκδημοκρατισμός της χώρας συνδέεται άρρηκτα με την περίοδο της αλλαγής που ξεκίνησε το 1981, καθώς η "Αλλαγή" της δεκαετίας του 1980 ενσάρκωσε μια βαθιά κοινωνική λαχτάρα να ξεπεραστεί η ηγεμονία ενός μικρού κατεστημένου που είχε τις ρίζες του στην κυριαρχία του αντικομμουνισμού. Ενώ οι δυσμενείς συνέπειες αυτής της αλλαγής είναι καλά τεκμηριωμένες, οι πιθανές επιπτώσεις της έλλειψής της συχνά αγνοούνται (Πρεβελάκης, 2016).

Είναι γεγονός ότι η μεταπολίτευση, όπως και οι προηγούμενες φάσεις της ελληνικής πολιτικής ιστορίας, ενσωμάτωσε και μετέδωσε τις διάφορες δομικές "ελληνικές παθογένειες" που έλκουν την καταγωγή τους από την οθωμανική κυριαρχία (Αντωνίου, Ηλιάνα Θωμά, 2021). Ωστόσο, τα κοινωνικά, πολιτικά και οικονομικά επιτεύγματα αυτής της περιόδου συνέβαλαν στην αναπροσαρμογή της χώρας στις σύγχρονες διεθνείς και ευρωπαϊκές συνθήκες μετά από μια μακρά φάση σκοταδισμού και αυταρχισμού. Όσο κι αν επικρίνει κανείς την περίοδο μετά την ανεξαρτησία, δεν μπορεί να αρνηθεί τις θετικές πτυχές της. Οι θετικές πτυχές της περιόδου μετά την ανεξαρτησία, με τις οποίες η χώρα πρέπει να επανασυνδεθεί, είναι η εισαγωγή της Εθνικής Υπηρεσίας Υγείας, η εισαγωγή του εργατικού και οικογενειακού δικαίου, ο εκδημοκρατισμός των θεσμών και του στρατού, η εισαγωγή της Επιτροπής Δημόσιας Διοίκησης και του CCP, η εισαγωγή θεσμών πρόνοιας, η επέκταση των κοινωνικών και φυσικών υποδομών, αν και με δυσανάλογο κόστος, η μηχανοργάνωση του δημόσιου τομέα, η δίκαιη ανακατανομή του εισοδήματος και των ευκαιριών, η περιφερειακή σύγκλιση, η αποκέντρωση, οι επενδύσεις στην εκπαίδευση και την καινοτομία (Μητράκος & Τσακλόγλου, 2012).

2. Η διαιρετική τομή «Δεξιά- Αριστερά» στην Ελλάδα

Η διχοτόμηση μεταξύ "δεξιάς" και "αριστεράς" χρησιμεύει ως το θεμελιώδες πλαίσιο για την ταξινόμηση των ιδεολογιών, των πολιτικών προσανατολισμών και των πολιτικών προτάσεων που διατυπώνονται από τα πολιτικά κόμματα και τους υποψηφίους. Στο ελληνικό πλαίσιο, έχει οριοθετηθεί ως μια μορφή επικοινωνιακού πρωτοκόλλου μεταξύ των πολιτικών παραγόντων, του Τύπου και του πληθυσμού, που χρησιμεύει ως μηχανισμός για την εκλογική διαβούλευση και τον εκλογικό προσδιορισμό. Ο Sartori (2005) υποστηρίζει ότι το προαναφερθέν δίπολο εννοιολογείται λαμβάνοντας υπόψη τις κοινωνικοοικονομικές καθώς και τις πολιτικές ανισότητες. Έτσι, η συμβατική ερμηνεία της τομής μεταξύ δεξιάς και αριστεράς στη δυτικοευρωπαϊκή κοινωνία συνδέεται στενά τόσο με τη διαμόρφωση της οικονομικής πολιτικής όσο και με διάφορους μη οικονομικούς παράγοντες, συμπεριλαμβανομένων των στάσεων απέναντι στο πολιτικό σύστημα και τις κοινωνικές αξίες.

Σε σχέση με την εξέταση της διχοτόμησης δεξιάς-αριστεράς στο πλαίσιο του ελληνικού σεναρίου, είναι επιτακτική ανάγκη να υπογραμμιστούν διάφορες βασικές πτυχές. Οι διαστάσεις αυτού του διχοτομικού άξονα παρουσιάζουν ορισμένες διαφοροποιήσεις και δεν ευθυγραμμίζονται πλήρως με το κλασικό οικονομικό και κοινωνικό πλαίσιο που είχε προηγουμένως καθιερωθεί στην πλειονότητα των δυτικοευρωπαϊκών συστημάτων. Η διαφοροποίηση βασίζεται κυρίως στις συγκλίσεις μεταξύ των παρατάξεων "Εθνικιστές και μη Εθνικιστές" και "Δεξιά και Αντιδεξιά", οι οποίες, στο πλαίσιο της μετεμφυλιακής Ελλάδας, προσέλαβαν έναν ιδιαίτερα διακριτό χαρακτήρα σε σύγκριση με άλλα έθνη. Με βάση τις εργασίες των Moschonas (1994) και Tsatsanis (2009), το εν λόγω φαινόμενο μπορεί να χαρακτηριστεί ως μια μη δομική μορφή διαιρετικής διατομικότητας. Η διαμόρφωσή του προήλθε κυρίως από τον πολιτικό τομέα, με πρωταρχική εστίαση στην άσκηση πολιτικής κυριαρχίας για παρατεταμένο χρονικό διάστημα.

2.1. Η εξέλιξη της ελληνικής δημοκρατίας (1974-2007)

2.1.1. Η εξέλιξη του ΠΑΣΟΚ έως το 2004

Το Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα (ΠΑΣΟΚ) υπέστη σημαντικούς πολιτικούς μετασχηματισμούς από την ίδρυσή του το 1974 έως το 2004. Η εξέλιξη του κόμματος μπορεί να χωριστεί σε διακριτές περιόδους, η κάθε μία από τις οποίες χαρακτηρίζεται από μεταβαλλόμενα πολιτικά χαρακτηριστικά και προτεραιότητες.

➤ Περίοδος 1974-1981

Το ΠΑΣΟΚ αναδείχθηκε ως κόμμα της ριζοσπαστικής αριστεράς με έντονα αντιμπεριαλιστικά στοιχεία. Πλήρωσε ένα πολιτικό κενό εκπροσωπώντας τα λαϊκά στρώματα της μεταπολεμικής περιόδου. Το κεντρικό του θέμα ήταν η "Αλλαγή" - υποστηρίζοντας τόσο τον πολιτικό όσο και τον κοινωνικό μετασχηματισμό (Μαυρογένης, 2017).

➤ Περίοδος 1981-1990

Το κόμμα μετακινήθηκε προς έναν "αριστερό" σοσιαλδημοκρατικό προσανατολισμό, περνώντας από την υποστήριξη της πολιτικής αλλαγής στην πολιτική διαχείριση του κράτους. Το ΠΑΣΟΚ επικεντρώθηκε στην αναδιανομή του εισοδήματος και του κοινωνικού πλούτου, μαζί με τη θεσμική διεύρυνση της δημοκρατίας.

➤ Περίοδος 1990-1996

Το ΠΑΣΟΚ απέκτησε έναν "συντηρητικά μετατοπισμένο" σοσιαλδημοκρατικό χαρακτήρα, δίνοντας έμφαση στη σταδιακή ενσωμάτωση των νεοφιλελεύθερων επιλογών. Η εστίαση του κόμματος μετατοπίστηκε από την πολιτική διαχείριση του κράτους στη διαχείριση των κοινωνικών αντιθέσεων. Στόχος του ήταν η νομιμοποίηση των κρατικών επιλογών στην κοινωνία και όχι η απλή εκπροσώπηση των κοινωνικών συμφερόντων στο κράτος.

➤ Περίοδος 1996-2004

Το ΠΑΣΟΚ υπέστη μια αξιοσημείωτη μεταμόρφωση, αποκτώντας τον χαρακτήρα ενός "κόμματος του κράτους" και παραιτούμενο από την προηγουμένως λατρεμένη κοινωνική αυτονομία του. Το κόμμα ανέπτυξε σταδιακά μια συμβιωτική σχέση με τον κρατικό μηχανισμό, δημιουργώντας ένα αποκλειστικό στελεχιακό δυναμικό που έδινε προτεραιότητα στην κρατική διοίκηση έναντι της εκπροσώπησης των κοινωνικών παρατάξεων. Ο καθοριστικός παράγοντας που έπαιξε ρόλο ήταν η διαδικασία εκσυγχρονισμού, η οποία σήμαινε τη μετάβαση από τη λειτουργία της έγκρισης των κυβερνητικών αποφάσεων εντός

της κοινωνίας στην αφομοίωση του κόμματος στο εθνικό πλαίσιο. Η σύγκλιση των συμφερόντων του κόμματος με εκείνα του κράτους παρατηρήθηκε από τον Moschovas (1994).

Κατά τη διάρκεια αυτών των χρονικών διαστημάτων, η πολιτική πορεία του ΠΑΣΟΚ παρουσιάζει μια διακριτή μετατόπιση, η οποία χαρακτηρίζεται από μια σταδιακή απομάκρυνση από τις αρχικές ριζοσπαστικές αριστερές καταβολές του προς μια πιο κεντροαριστερή στάση, ευθυγραμμιζόμενη με τα καθιερωμένα πολιτικά πρότυπα και θεσμούς. Η εξελικτική πορεία περιγράφει μια μετάβαση από την υποστήριξη μετασχηματιστικών ιδεωδών και την υπεράσπιση της κοινωνικής ισότητας στην υιοθέτηση μιας πιο ρεαλιστικής στάσης με επίκεντρο τη διακυβέρνηση και τη συμφιλίωση των κοινωνικών παραδόξων, με αποκορύφωμα την αφομοίωση των νεοφιλελεύθερων εναλλακτικών λύσεων και την εθνικοποίηση της ατζέντας του κόμματος (Πιερίδης, 2015).

2.1.2. Η εξέλιξη της Νέας Δημοκρατίας έως το 2007

Η Νέα Δημοκρατία (ΝΔ), που ιδρύθηκε το 1974 από τον Κωνσταντίνο Καραμανλή, υπέστη σημαντικές πολιτικές μεταμορφώσεις με την πάροδο των ετών, αντανακλώντας αλλαγές στον πολιτικό προσανατολισμό και την οργανωτική της δομή.

➤ Περίοδος 1974-1981

Η ΝΔ αυτοτοποθετήθηκε ως κόμμα της εκσυγχρονιστικής δεξιάς και της κεντροδεξιάς κατά τα χρόνια της συγκρότησής της. Στους βασικούς της στόχους περιλαμβάνονταν η ένταξη στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (EEC), η εγκαθίδρυση της σύγχρονης θεσμικής πολιτικής δημοκρατίας και η επίλυση συνταγματικών ζητημάτων. ενώ ήταν ακόμη σχετικά χαλαρή, το κόμμα έθεσε τις βάσεις για τη μετέπειτα ανάπτυξη ενός μαζικού κόμματος.

➤ Περίοδος 1981-1984

Υπό την ηγεσία του Αβέρωφ, η ΝΔ στράφηκε σε έναν δυναμικό παραδοσιακό λόγο της λαϊκής δεξιάς κατά την αντιπολιτευτική της περίοδο. Υπήρξε μια σαφής απομάκρυνση από το ΠΑΣΟΚ, γεγονός που οδήγησε σε πόλωση με τη νέα κυβέρνηση. Το κόμμα υπέστη οργανωτική ενίσχυση, υιοθετώντας μια δομή ευθυγραμμισμένη με τα μαζικά κόμματα. Η

περίοδος αυτή σηματοδότησε σημαντική συμβολή στη βάση υποστήριξης του κόμματος (Πιερίδης, 2015).

➤ Περίοδος 1984-1993

Η ΝΔ ασπάστηκε τον νεοφιλελευθερισμό, υποστηρίζοντας την απελευθέρωση των αγορών και ένα μικρότερο κράτος. Η πολιτική αυτή εφαρμόστηκε κατά τη διάρκεια της διακυβέρνησης Μητσοτάκη από το 1990 έως το 1993. το κόμμα γνώρισε πρωτοφανή οργανωτική ενίσχυση, με σημαντική αύξηση των οργανωμένων μελών, που έφτασαν τα 700.000 το 1990 (Μαυρογένης, 2017).

➤ Περίοδος 1993-1997: Λαϊκή Δεξιά και εσωτερικός διχασμός

Η πολιτική γραμμή του κόμματος μετατοπίστηκε προς τη Λαϊκή Δεξιά υπό την ηγεσία του Έβερτ, δημιουργώντας βαθύ ρήγμα μεταξύ των νεοφιλελεύθερων και των λαϊκών δεξιών παρατάξεων. Αυτή η εσωτερική διαίρεση συνέβαλε στην ήττα της ΝΔ το 1996.

➤ Περίοδος 1997-2007

Ο Καραμανλής ανέλαβε την ηγεσία του κόμματος της Νέας Δημοκρατίας υιοθετώντας μια κεντρώα στάση, προσπαθώντας να συμφιλιώσει τα ιδεολογικά και πολιτικά σχίσματα που υπήρχαν στο εσωτερικό του κόμματος. Η στάση της κυβέρνησης μετά το 2004 παρουσίασε μια διαφοροποιημένη προσέγγιση, που περιλάμβανε τόσο έναν κριτικό λόγο κατά του νεοφιλελευθερισμού όσο και μια ρεαλιστική εκτέλεση απορρυθμιστικών και νεοφιλελεύθερων μέτρων (Πιερίδης, 2015).

Κατά τη διάρκεια της εξελικτικής της πορείας, η ΝΔ διέσχισε μια διαδρομή που την είδε να μεταβαίνει από την ίδρυσή της ως κόμμα που είχε τις ρίζες του στις εκσυγχρονιστικές αρχές και τις κεντροδεξιές τάσεις, να υφίσταται εσωτερικούς διχασμούς και να ταλαντεύεται μεταξύ των πεδίων του νεοφιλελευθερισμού και των ιδεολογιών της λαϊκής δεξιάς. Η θητεία του Κώστα Καραμανλή χαρακτηρίστηκε από μια συντονισμένη προσπάθεια συμφιλίωσης των ιδεολογικών διαφορών, με τελικό αποτέλεσμα μια ρεαλιστική στάση που ενσωμάτωσε αρμονικά τον αντινεοφιλελεύθερο λόγο με την απορρύθμιση και τα νεοφιλελεύθερα προσανατολισμένα μέτρα (Μαυρογένης, 2017).

2.1.3. Εξέλιξη του ΚΚΕ έως το 2007

Κατά τη διάρκεια της μεταπολίτευσης, το ιστορικό ΚΚΕ μπορεί να διαχωριστεί σε δύο εξέχουσες παρατάξεις, δηλαδή στην παραδοσιακή φιλοσοβιετική πτέρυγα, που αναφέρεται ως ΚΚΕ, και στην ανανεωτική πτέρυγα, γνωστή ως ΚΚΕ εσωτερικού. Η διάσπαση του ΚΚΕ το 1968 αποτελεί την κορύφωση μιας βαθιάς κομματικής κρίσης, η οποία ανάγεται στα επακόλουθα του 1949 και στη λήξη του Εμφυλίου Πολέμου. Ο ταραχώδης χαρακτήρας της αρχικής μετακομμουνιστικής περιόδου στην αλληλεπίδραση μεταξύ των διχασμένων παρατάξεων, σε συνδυασμό με την αδυναμία ενός σημαντικού τμήματος των κομμουνιστών να συνταχθεί με κάποια από τις δύο παρατάξεις, ανάγκασε τις δύο ηγεσίες να εμπλακούν σε εκλογική συνεργασία κατά τη διάρκεια των πρώτων μετακομμουνιστικών εκλογών του 1974, λειτουργώντας υπό τη σημαία της Ενωμένης Αριστεράς (Μαραντζίδης & Ρόρη, 2015).

Το χρονικό διάστημα από το 1974 έως το 1977 υπήρξε μάρτυρας των συγκεντρωμένων προσπαθειών του ΚΚΕ να διεκδικήσει την πολιτική και οργανωτική του επιρροή, με πρωταρχικό στόχο τη διασφάλιση της συνέχειας του ΚΚΕ μετά τη διάσπαση που επήλθε το 1968. Η προσπάθεια αυτή αποσκοπούσε στην επίτευξη της πλειοψηφικής εκπροσώπησης στον κομμουνιστικό χώρο. Η επιλογή που έκανε η Ενωμένη Αριστερά (Ε.Α.) το 1974, η οποία συγκέντρωσε το 9,5% του εκλογικού σώματος, έχει ήδη θολώσει την έρευνα σχετικά με το ποια παράταξη βγήκε νικήτρια του διχασμού. Από την εξέταση της κατανομής των ψήφων μεταξύ των υποψηφίων βουλευτών της Ε.Α. προκύπτει ότι το 5% περίπου των σταυρών προτίμησαν το ΚΚΕ, το 3,5% το ΚΚΕ εσ. και το 1% τους ανεξάρτητους - ανεξάρτητους αριστερούς υποψηφίους. Η επίλυση του ζητήματος αυτού ανάγεται στις εκλογές του 1977, όπου το ΚΚΕ αναδείχθηκε πρώτο κόμμα στον κομμουνιστικό χώρο, εξασφαλίζοντας το 9,5% των ψήφων. Επιπλέον, η Συμμαχία Αριστερών και Προοδευτικών Δυνάμεων, ένας εκλογικός συνασπισμός που περιλάμβανε το ΚΚΕ και άλλες μικρότερες κεντροαριστερές παρατάξεις, συγκέντρωσε το 2,7% των ψήφων (Γεωργοπούλου, 2014).

Στο χρονικό διάστημα από το 1977 έως το 1985 το Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας (ΚΚΕ) έδωσε σημαντική έμφαση στην αύξηση της εκλογικής του δυναμικής, με απώτερο στόχο να αναλάβει ρόλο "ρυθμιστικού παράγοντα" στην πορεία της "Αλλαγής" που ξεκίνησε το Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα (ΠΑΣΟΚ). Στις εκλογικές αναμετρήσεις του 1981, το κόμμα πέτυχε ένα ποσοστό ψήφων 10,7%, με φιλοδοξίες για την επίτευξη του στόχου του 17%. Αντίθετα, στις επόμενες εκλογές του 1985, οι επιδόσεις του κόμματος ξεπέρασαν οριακά το όριο του 10%. Η εκλογική εξασθένιση του ΚΚΕ, παρά την αξιοσημείωτη ανάπτυξή του από πλευράς οργανωτικής εμβέλειας, αποτελεί εκδήλωση της ιστορικής δυσπραγίας που

αντιμετωπίζει ο ελληνικός κομμουνιστικός χώρος. Η παρακμή αυτή είναι εμφανής αν αναλογιστεί κανείς ότι το 1981 το κόμμα καυχιόταν για 50.000 μέλη, ενώ η νεανική του πτέρυγα, η Κομμουνιστική Νεολαία Ελλάδας (ΚΝΕ), είχε τον εντυπωσιακό αριθμό των 100.000 οργανωμένων νέων μελών. Η τάση αυτή αναδεικνύει τη μετακίνηση ενός σημαντικού μέρους των κοινωνικών λαϊκών και παραδοσιακών αριστερών δυνάμεων προς το Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα (ΠΑΣΟΚ), όπως διευκρινίζει η Γεωργοπούλου (2014).

Η περίοδος που εκτείνεται από το 1985 έως το 1991 σηματοδοτεί μια σημαντική φάση κατά την οποία το Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας (ΚΚΕ) προσπαθεί να υποστεί μια μετάβαση προς έναν πιο συμμετοχικό ρόλο στη διακυβέρνηση, ενώ ταυτόχρονα επιδιώκει να δημιουργήσει δεσμούς με διάφορους πολιτικούς και κοινωνικούς φορείς. Η στροφή αυτή επιχειρείται, αφενός λόγω της εκλογικής παρακμής και της (σχετικής) περιθωριοποίησης που βιώνει, και αφετέρου επηρεασμένο από την πολιτική εκσυγχρονισμού που ακολουθείται από την ηγεσία της Σοβιετικής Ένωσης κατά τη διάρκεια της θητείας του Γκορμπατσόφ. Η ιστορική αυτή εποχή θα χαρακτηριστεί από μια συντονισμένη προσπάθεια για την καλλιέργεια μιας νέας αίσθησης συνοχής στο πολιτικό φάσμα της Αριστεράς, με αποκορύφωμα την ίδρυση του ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΥ. Ο συνασπισμός αυτός αντιπροσωπεύει τη σύγκλιση του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδας (ΚΚΕ) με τη μικρή παράταξη της Ελληνικής Αριστεράς, με επικεφαλής τον Λ. Κύρκο, καθώς και αξιόλογες προσωπικότητες από το Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα (ΠΑΣΟΚ). Επιπλέον, αξίζει να σημειωθεί ότι το κόμμα επιδεικνύει κατά καιρούς μια τάση να υιοθετεί πιο "συστημικές" θέσεις, αν και με περιορισμένο τρόπο. Το έργο θα ολοκληρωθεί σε συνεργασία με την κυβέρνηση συνασπισμού αποτελούμενη από τη ΝΔ (κυβέρνηση Τζανετάκη) το έτος 1989, κατά την περίοδο που σημαδεύτηκε από τα σκάνδαλα στα οποία φέρεται να εμπλέκεται το ΠΑΣΟΚ και η ηγεσία του. Οι εκλογικές προοπτικές του Συνασπισμού εμφανίζονται δυσοίωνες, καθώς είναι απίθανο να εκτοπίσει με επιτυχία κοινωνικές δυνάμεις που πρόσκεινται στο ΠΑΣΟΚ. Αντίθετα, αναμένεται να παραμείνει περιορισμένος στο περιορισμένο εκλογικό εύρος του 12-13%, ένα όριο που ιστορικά αποτελούσε το ανώτατο όριο της εκλογικής υποστήριξης της κομμουνιστικής αριστεράς από τη δεκαετία του 1960 και μετά (Μοσχονάς, 1994).

Κατά την περίοδο 1991-2007, ο Συνασπισμός αντιμετώπισε μια σημαντική οπισθοδρόμηση που οδήγησε στην κινητοποίηση πιο συντηρητικών παρατάξεων εντός του ΚΚΕ. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την αποχώρηση του ΚΚΕ από τον Συνασπισμό το 1991 και σηματοδότησε τη δεύτερη μεγάλη διάσπαση εντός του κόμματος από το 1968. Σχεδόν τα μισά

μέλη του, κυρίως από τη μεταπολιτευτική γενιά, εγκατέλειψαν το κόμμα, ενώ η εναπομείνασα παράταξη συνέχισε εντός του Συνασπισμού με την ονομασία "Αριστερό Ρεύμα" (Vernardakis, 2007). Σύμφωνα με τους Marantzidis και Rory (2015), το ΚΚΕ προβλέπεται να λάβει μόλις 4,5% των ψήφων στις εκλογές του 1993, σημειώνοντας το χαμηλότερο εκλογικό ποσοστό του από την περίοδο του μεσοπολέμου. Ωστόσο, το κόμμα αναμένεται να υιοθετήσει μια δογματική αλλά και σαφή αντισυστημική στάση, που θα του επιτρέψει να διατηρήσει κοινωνικές δυνάμεις και να εκδηλώσει σταδιακά ένα ρεύμα "κοινωνικής διαμαρτυρίας", όπως φάνηκε στις εκλογές του 2007. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι εκλογικές επιδόσεις του ΚΚΕ παρουσιάζουν μια σταθερή τάση, με ποσοστά που κυμαίνονται γύρω στο 5,6% το 1996, 5,5% το 2000, 5,9% το 2004 και 8,2% το 2007.

Η εκλογική περιφέρεια του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδας (ΚΚΕ) περιλαμβάνει κυρίως το λαϊκό-αγροτικό στρώμα, ενώ περιλαμβάνει και το στρώμα της μικρής ιδιοκτησίας, που περιλαμβάνει επαγγελματίες και εμπόρους. Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι η επιρροή του κόμματος στην εργατική τάξη έχει μειωθεί σημαντικά στη μεταπολεμική εποχή σε σύγκριση με την ιστορική του εξέχουσα θέση αμέσως μετά τον πόλεμο. Το Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας (ΚΚΕ) γνώρισε το αποκορύφωμα της οργανωτικής του ισχύος κατά την περίοδο 1981-1985. Ωστόσο, είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι αυτή η άνοδος της δύναμης δεν εκδηλώθηκε με όρους εκλογικού ή κοινωνικού αντίκτυπου (Βερναρδάκης, 2007).

2.1.4. Οι ελληνικές κυβερνήσεις από το 1974 έως 2004

Στο εσωτερικό πλαίσιο του ελληνικού πολιτικού συστήματος, είναι αξιοσημείωτη η αποκατάσταση και εδραίωση της δημοκρατίας, η οποία συνοδεύεται από την τήρηση και εφαρμογή των πολιτικών εκλογικών κανονισμών και την απρόσκοπτη εναλλαγή των κομμάτων στην κυβέρνηση. Αυτή η τήρηση και εφαρμογή μπορεί να θεωρηθεί υποδειγματική. Η εμπειρική παρατήρηση ότι κατά τη διάρκεια ενός τετάρτου αιώνα, σημειώθηκαν μόλις έξι περιπτώσεις μεταβίβασης της κυβερνητικής εξουσίας, αποτελεί επιτακτική ένδειξη του αξιοσημείωτου επιπέδου σταθερότητας που ενυπάρχει στη λειτουργική δυναμική του πολιτικού συστήματος. Επιπλέον, η ικανότητα της Ελλάδας να ξεπεράσει την κρίση του 1989 συνέβαλε σημαντικά στη μετατροπή της σε πρότυπο πολιτικής σταθερότητας και ισότητας στην εκτεταμένη περιοχή των Βαλκανίων, καθώς και στις ευρύτερες σφαίρες της Ανατολικής Μεσογείου και της Ανατολικής Ευρώπης γενικότερα (Παναγιωτόπουλος, 2019).

➤ Κυβέρνηση Κωνσταντίνου Καραμανλή

Ο διορισμός του κ. Καραμανλή ως Πρωθυπουργού εκτελέστηκε δεόντως με την έκδοση του Προεδρικού Διατάγματος 517 στις 24 Ιουλίου 1974. Το διάταγμα αυτό, που έφερε την υπογραφή του στρατηγού Φ. Γκιζίκη, του τελευταίου κατόχου της θέσης του "Προέδρου της Δημοκρατίας" κατά τη διάρκεια της δικτατορίας, διευκόλυνε τον προαναφερθέντα διορισμό. Έτσι, η παρατεταμένη περίοδος της δεκαετούς παραμονής του Καραμανλή στο εξωτερικό έφτασε τελικά στο αποκορύφωμά της. Μετά την άφιξή του στην Ελλάδα, το εναρκτήριο κλιμάκιο της εκκολαπτόμενης κυβέρνησης ορκίστηκε δεόντως κατά τις απογευματινές ώρες της ίδιας ημέρας, συγκεκριμένα στις 27 Απριλίου του έτους 1974. Σε διάστημα δύο ημερών, συγκεκριμένα στις 29 Απριλίου του έτους 1974, ο σχηματισμός του κυβερνητικού οργάνου, γνωστού ως "εθνική ενότητα", επιτεύχθηκε με επιτυχία μέσω των συνεργατικών προσπαθειών των προδικτατορικών πολιτικών κομμάτων, δηλαδή της ΕΡΕ και της Ένωσης Κέντρου. Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι ο προαναφερόμενος συνασπισμός δεν περιελάμβανε τη συμμετοχή του Ανδρέα Παπανδρέου, του Κωνσταντίνου Μητσοτάκη και των εκπροσώπων των αριστερών πολιτικών παρατάξεων. Οι πρωταρχικές προκλήσεις που αντιμετώπιζε η κυβέρνηση περιλάμβαναν το επιτακτικό καθήκον της αποκατάστασης του δημοκρατικού πολιτεύματος και της αποτελεσματικής αντιμετώπισης της τουρκικής εισβολής στην Κύπρο, η οποία έλαβε χώρα μεταξύ των ημερομηνιών 20 έως 22 Ιουλίου του έτους 1974. Αυτή η στρατιωτική επέμβαση είχε ως αποτέλεσμα την κατάληψη περίπου του 7% του εδάφους του νησιού από τις τουρκικές ένοπλες δυνάμεις, εκτοπίζοντας έτσι τον εντυπωσιακό αριθμό των 200.000 ατόμων που στη συνέχεια κατέστησαν πρόσφυγες (Μοσχονάς, 1994).

Η προσωρινή παύση των εχθροπραξιών που επιτεύχθηκε στη Γενεύη παραβιάστηκε στη συνέχεια μετά από διάστημα 23 ημερών, ακριβώς στις 14 Αυγούστου του έτους 1974. Η παραβίαση αυτή επέφερε νέα εισβολή των τουρκικών δυνάμεων στην ηπειρωτική Κύπρο, με αποτέλεσμα την κατάληψη του 40% περίπου του εδάφους της ηπειρωτικής χώρας. Ανταποκρινόμενη σε μια αναμφισβήτητη πραγματικότητα, η ελληνική κυβέρνηση επέλεξε να περιορίσει τις ενέργειές της στην αποχώρηση των ενόπλων δυνάμεών της από το στρατιωτικό σκέλος του Οργανισμού Βορειοατλαντικού Συμφώνου (ΝΑΤΟ). Επιπλέον, εξέφρασε σθεναρές διπλωματικές αντιδράσεις στην αντιληπτή αδιαφορία της συμμαχίας για το ζήτημα που αφορά την Κύπρο (Ξεκαλάκης, 2019).

Όσον αφορά τα ζητήματα που αφορούν το έδαφος, το αρχικό θεσμικό βήμα που έγινε εν προκειμένω συνεπαγόταν την εφαρμογή του "συνταγματικού" Συνταγματικού Νόμου της 1ης Απριλίου 1974, ο οποίος αποσκοπούσε στην αποκατάσταση της δημοκρατικής νομιμότητας. Η πράξη αυτή, έστω και προσωρινά, επανέφερε σε ισχύ το Σύνταγμα του 1952, με εξαίρεση τις διατάξεις που αφορούσαν τη μορφή του συντάγματος. Επιπλέον, είναι επιτακτική ανάγκη να σημειωθεί ότι το σύνολο των συνταγματικών πράξεων που εκδόθηκαν κατά τη διάρκεια της καταπιεστικής επταετούς δικτατορίας καταργήθηκαν δεόντως. Ταυτόχρονα, πραγματοποιήθηκε η απελευθέρωση όλων των ατόμων που κρατούνταν άδικα για πολιτικούς λόγους, αποκαθιστώντας έτσι τις θεμελιώδεις ελευθερίες τους. Επιπλέον, ακολούθησε αποκατάσταση της ελευθερίας, η οποία διαπέρασε τον κοινωνικό ιστό. Τέλος, αναλήφθηκε μια ολοκληρωμένη διαδικασία για να διασφαλιστεί η αποκατάσταση της τάξης και της πειθαρχίας στις ένοπλες δυνάμεις, αποκαθιστώντας έτσι την αίσθηση ελέγχου και σταθερότητας. Μετά από μια σειρά γεγονότων, παρατηρήθηκε ότι διάφορες πολιτικές οντότητες, συμπεριλαμβανομένου του ΚΚΕ, έτυχαν νομικής αναγνώρισης. Κατά συνέπεια, αποφασίστηκε η έναρξη της εκλογικής διαδικασίας για την ανάδειξη της Πέμπτης Αναθεωρητικής Βουλής. Επιπλέον, αποφασίστηκε ότι αμέσως μετά τις εκλογές θα ακολουθούσε δημοψήφισμα, το οποίο θα κατέληγε στον οριστικό καθορισμό του συνταγματικού πλαισίου. Για να διασφαλιστεί η μέγιστη δυνατή αμεροληψία στην εκλογική διαδικασία, η κυβέρνηση "εθνικής ενότητας", η οποία είχε παραμείνει στην εξουσία για 70 ημέρες, αντικαταστάθηκε από μια αντισυμβατική υπηρεσιακή κυβέρνηση στις αρχές Οκτωβρίου 1974. Αυτή η υπηρεσιακή κυβέρνηση είδε την απομάκρυνση υπουργών που ήταν έτοιμοι να μεταβούν σε πολιτικούς ρόλους και αντικαταστάθηκαν από υπηρεσιακούς υπουργούς. Η απόφαση αυτή προκλήθηκε από το στρατιωτικό σκέλος του ΝΑΤΟ και τις έντονες διπλωματικές αντιδράσεις στην αντιληπτή αδιαφορία της συμμαχίας για το κυπριακό ζήτημα (Παναγιωτόπουλος, 2019).

Όσον αφορά τα θέματα που αφορούν τα εδαφικά ζητήματα, η αρχική θεσμική δράση που αναλήφθηκε στο πλαίσιο αυτό περιελάμβανε την εφαρμογή του "συνταγματικού" Συνταγματικού Νόμου της 1ης Απριλίου 1974, ο οποίος αποσκοπούσε στην αποκατάσταση της δημοκρατικής νομιμότητας. Η πράξη αυτή, για μια προσωρινή περίοδο, επανέφερε σε ισχύ το Σύνταγμα του 1952, με εξαίρεση τις διατάξεις που αφορούσαν τη μορφή του Συντάγματος. Επιπλέον, αξίζει να αναφερθεί ότι το σύνολο των συνταγματικών πράξεων που εκδόθηκαν καθ' όλη τη διάρκεια του επταετούς απολυταρχικού καθεστώτος ακυρώθηκαν, ακυρώνοντας

έτσι τη νομική τους ισχύ. Ταυτόχρονα, ακολούθησε η απελευθέρωση όλων των ατόμων που κρατούνταν για πολιτικούς λόγους, αποκαθιστώντας έτσι τις προσωπικές τους ελευθερίες. Επιπλέον, η αποκατάσταση της ελευθερίας διείσδυσε στην κοινωνία, προωθώντας ένα περιβάλλον που ευνοούσε τις δημοκρατικές αρχές. Τέλος, αναλήφθηκε μια ολοκληρωμένη διαδικασία για την καθιέρωση εποπτείας και ρύθμισης επί των ενόπλων δυνάμεων, διασφαλίζοντας την προσήλωσή τους στη νόμιμη εξουσία (Ξεκαλάκης, 2019). Μετά από μια σειρά γεγονότων, παρατηρήθηκε ότι διάφορες πολιτικές οντότητες, συμπεριλαμβανομένου του ΚΚΕ, υποβλήθηκαν σε διαδικασία νομιμοποίησης. Κατά συνέπεια, ξεκίνησε η διοργάνωση εκλογών με σκοπό την εκλογή της Πέμπτης Αναθεωρητικής Βουλής. Αποφασίστηκε επίσης ότι αμέσως μετά τις εκλογές θα διεξαγόταν δημοψήφισμα, το οποίο θα κατέληγε στον οριστικό καθορισμό του συνταγματικού πλαισίου. Για να εξασφαλιστεί η μέγιστη δυνατή αμεροληψία στην εκλογική διαδικασία, η 70ήμερη κυβέρνηση "εθνικής ενότητας" αντικαταστάθηκε από μια "ιδιότυπη υπηρεσιακή" κυβέρνηση στις αρχές Οκτωβρίου 1974. Η νέα αυτή ρύθμιση συνεπαγόταν την απομάκρυνση των υπουργών που ήταν έτοιμοι να μεταβούν σε πολιτικούς ρόλους και την αντικατάστασή τους με υπηρεσιακούς υπουργούς που λειτουργούσαν υπό τη δικαιοδοσία τόσο του πρωθυπουργού όσο και του Προέδρου της Δημοκρατίας, κ. Τσάτσου. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο κ. Τσάτσος ανέλαβε την Προεδρία στις 19 Ιουνίου (Παναγιωτόπουλος, 2019).

Κατά συνέπεια, αναλήφθηκε μια αξιόπαινη εφαρμογή τιμωρητικών μέτρων με στόχο τους βασικούς αυτουργούς του αυταρχικού καθεστώτος, παράλληλα με μια συντονισμένη προσπάθεια αναμόρφωσης του διοικητικού και εκπαιδευτικού συστήματος μέσω πρωτοβουλιών εκσυγχρονισμού. Τον Σεπτέμβριο του έτους 1977, ο Καραμανλής έλαβε την απόφαση για τη διενέργεια πρόωρων εκλογών, παρεκκλίνοντας από τη συνήθη ολοκλήρωση της κοινοβουλευτικής περιόδου κατά ένα περίπου έτος. Στην εκλογική διαδικασία που διεξήχθη στις 20 Νοεμβρίου, εφαρμόστηκε ένα πρωτότυπο εκλογικό πλαίσιο, το οποίο χαρακτηριζόταν από αυξημένο βαθμό αναλογικότητας σε σχέση με το προηγούμενο. Η Νέα Δημοκρατία, για άλλη μια φορά, αναδείχθηκε ως ο επικρατέστερος διεκδικητής, εξασφαλίζοντας το αξιοσημείωτο 41,84% των λαϊκών ψήφων και μια εντυπωσιακή κατανομή 171 κοινοβουλευτικών εδρών. Το κόμμα που εξασφάλισε τη δεύτερη θέση στις εκλογές ήταν το ΠΑΣΟΚ, με επικεφαλής τον Ανδρέα Παπανδρέου, λαμβάνοντας το 25,34% του συνολικού ποσοστού των ψήφων και συγκεντρώνοντας 93 έδρες στο νομοθετικό σώμα. Από την άλλη

πλευρά, το κόμμα Ένωση, με επικεφαλής τον Παναγιωτόπουλο, εξασφάλισε την τρίτη θέση με ποσοστό 11,95% των ψήφων και απέκτησε 16 έδρες (Παναγιωτόπουλος, 2019).

Το Δημοκρατικό Κέντρο (ΕΔΙΚ) εξασφάλισε μια αξιοσημείωτη θέση στο εκλογικό τοπίο, με το ΚΚΕ να κατατάσσεται στην τέταρτη θέση, συγκεντρώνοντας το 9,36% των ψήφων και αποκτώντας 11 έδρες στο Κοινοβούλιο. Αντίθετα, η Συμμαχία Προοδευτικών και Αριστερών Δυνάμεων, συνιστώσα της Ενωμένης Αριστεράς του 1974, σημείωσε πτώση, λαμβάνοντας μόλις το 2,72% των ψήφων και εξασφαλίζοντας 2 έδρες, τις οποίες κατείχε το ΕΛ. Συμπερασματικά, το Εθνικό Κόμμα, υπό την ηγεσία του Στ. Στεφανόπουλου, εξασφάλισε την πέμπτη θέση στην εκλογική κατάταξη. Ο εν λόγω πολιτικός φορέας κατάφερε να συγκεντρώσει το 6,82% του συνόλου των ψήφων, με αποτέλεσμα την απόκτηση 5 κοινοβουλευτικών εδρών (Σαχίνης, 2018).

Την εικοστή όγδοη ημέρα του Νοεμβρίου του έτους 1977, μια νέα διοίκηση εγκαθιδρύθηκε, σηματοδοτώντας την έναρξη της επόμενης κοινοβουλευτικής εποχής μετά το δικτατορικό καθεστώς, η οποία έλαβε χώρα τη δωδέκατη ημέρα του Δεκεμβρίου. Το κύριο μέλημα του Καραμανλή κατά τη συγκεκριμένη περίοδο περιστράφηκε γύρω από τη συνολική ένταξη του έθνους στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΕC), μια προσπάθεια που πέτυχε με επιτυχία με την οριστικοποίηση της συνθήκης που κυρώθηκε στις Βρυξέλλες στις 21 Δεκεμβρίου 1979 και υπογράφηκε πανηγυρικά στο σεβαστό Ζάππειο Μέγαρο στις 28 Μαΐου 1979, με τη διακεκριμένη παρουσία των αρχηγών κυβερνήσεων των κρατών μελών. Μετά την ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΕC), ο Καραμανλής έλαβε την απόφαση να παραιτηθεί από τα κυβερνητικά του καθήκοντα. Κατά συνέπεια, στις 5 Μαΐου 1980, που συνέπεσε με την ολοκλήρωση της πρώτης θητείας του Προέδρου της Τρίτης Ελληνικής Δημοκρατίας, Κ. Τσάτσου, ο Καραμανλής εξασφάλισε την εκλογή του με ισχνή πλειοψηφία 183 ψήφων κατά την τρίτη ψηφοφορία. Στη συνέχεια, η κυβέρνηση υπέβαλε την παραίτησή της στις 10 Μαΐου 1980 (Σαχίνης, 2018).

➤ Κυβέρνηση Γεώργιου Ράλλη

Μετά την άνοδο του Κ. Καραμανλή στην αξιοσέβαστη θέση του Προέδρου της Δημοκρατίας, οι εσωκομματικές εκλογές που διεξήχθησαν τη δωδέκατη ημέρα του Μαΐου κατέληξαν στην εκλογή του Γ. Ράλλη ως νεοδιορισθέντος Προέδρου του κόμματος. Ο Ράλλης τήρησε αποτελεσματικά και εφάρμοσε με επιτυχία τις κατευθύνσεις οικονομικής και

εξωτερικής πολιτικής που καθόρισε ο Καραμανλής με ολοκληρωμένο τρόπο. Το αποκορύφωμα της θητείας του σηματοδοτήθηκε από την έναρξη της δέσμευσης της χώρας με την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (EEC), όπου ανέλαβε την αξιοσέβαστη θέση ως το δέκατο πλήρες μέλος, με ισχύ από την πρώτη ημέρα του Ιανουαρίου του έτους 1981. 19 Σεπτεμβρίου, η απερχόμενη κυβέρνηση υπέβαλε την παραίτησή της, ανοίγοντας στη συνέχεια το δρόμο για τη δημιουργία μιας νέας διοίκησης εν όψει των επερχόμενων εκλογών. Αυτή η νέα κυβέρνηση, με επικεφαλής τον Γ. Ράλλη, είχε προσωρινούς υπουργούς που διορίστηκαν για να επιβλέπουν τα χαρτοφυλάκια της Δικαιοσύνης, των Εσωτερικών και της Βόρειας Ελλάδας. Στις εκλογικές διαδικασίες που διεξήχθησαν στις 18 Οκτωβρίου του έτους 1981, το Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα (ΠΑΣΟΚ) αναδείχθηκε νικητής με ένα αξιοσημείωτο ποσοστό 48,07% του συνόλου των ψήφων. Αυτός ο θρίαμβος επέτρεψε στο ΠΑΣΟΚ να δημιουργήσει μια αυτόνομη κοινοβουλευτική πλειοψηφία, εξασφαλίζοντας ένα αξιόπαινο σύνολο 172 εδρών μέσα στις αξιόλογες αίθουσες του ελληνικού Κοινοβουλίου. Το κόμμα της Νέας Δημοκρατίας εξασφάλισε τη δεύτερη θέση στις εκλογές, συγκεντρώνοντας το 35,88% του συνόλου των ψήφων, το οποίο μεταφράζεται σε 115 κοινοβουλευτικές έδρες. Από την άλλη πλευρά, το κόμμα του ΚΚΕ πέτυχε ένα σημαντικό ποσοστό ψήφων σχεδόν 11% και εκπροσωπήθηκε δεόντως στο Κοινοβούλιο με 13 έδρες (Σπανού, 2015).

➤ Κυβέρνηση Ανδρέα Παπανδρέου

Η κυβέρνηση Ράλλη υπέβαλε την παραίτησή της στις 21 Οκτωβρίου του 1981, ανοίγοντας στη συνέχεια το δρόμο για την εγκαθίδρυση της κυβέρνησης υπό τον Ανδρέα Παπανδρέου, στον απόηχο του θριάμβου του Πανελλήνιου Σοσιαλιστικού Κινήματος (ΠΑΣΟΚ) στις βουλευτικές εκλογές. Σε συνδυασμό με την ανάληψη από τον Πρωθυπουργό της ευθύνης του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας, η κυβέρνηση αποτελούνταν από τον κ. Σημίτη που υπηρετούσε ως Υπουργός Γεωργίας, τον κ. Κακλαμάνη ως Υπουργό Εργασίας, τον κ. Τσοχατζόπουλο ως Υπουργό Δημοσίων Έργων, τον κ. Γιαννόπουλο ως Υπουργό Μεταφορών και τον κ. Δ. Τσοβόλα ως Υφυπουργό Οικονομικών. Στις αρχές Ιουλίου του 1982, ο Γ. Αρσένης ανέλαβε το ρόλο του υπουργού Εθνικής Οικονομίας, ενώ ο Θ. Πάγκαλος διετέλεσε αναπληρωτής υπουργός Εμπορίου (Τρύφωνος, 2016).

Κατά τη διάρκεια της θητείας της κυβέρνησης, εφαρμόστηκε μια σειρά από σημαντικά μέτρα, που περιελάμβαναν την αναγνώριση της Εθνικής Αντίστασης και τον επαναπατρισμό των πολιτικών προσφύγων, την εφαρμογή του πολιτικού γάμου, την αναδιάρθρωση του πολιτικού πλαισίου που διέπει τα πανεπιστήμια, την εθνικοποίηση των οικονομικά προβληματικών επιχειρήσεων, την υιοθέτηση ενός τυποποιημένου συστήματος γραφής της ελληνικής γλώσσας, την κατάργηση των διαγωνιστικών εξετάσεων για την πρόσληψη και τον διορισμό δημοσίων υπαλλήλων, την αντικατάσταση των γενικών διευθυντών στα υπουργεία με κομματικά στελέχη και, γενικότερα, τη διεύθυνση του κυβερνώντος κόμματος στον κρατικό μηχανισμό και την άσκηση της πολιτικής εξουσίας (Τρύφωνος, 2016).

Μετά από ένα διάστημα τεσσάρων ετών, το κυβερνητικό όργανο προχώρησε στην προκήρυξη και διεξαγωγή εκλογών τη δεύτερη ημέρα του Ιουνίου του έτους 1985, χρησιμοποιώντας τον τρόπο της "λίστας", όπου οι υποψήφιοι βουλευτές δεν υποβλήθηκαν σε διασταύρωση. Στο εκλογικό πλαίσιο, αξίζει να σημειωθεί ότι το ΠΑΣΟΚ αναδείχθηκε και πάλι πρώτο κόμμα, εξασφαλίζοντας το 45,82% των λαϊκών ψήφων και καταλαμβάνοντας 161 βουλευτικές έδρες. Από την άλλη πλευρά, το κόμμα της Νέας Δημοκρατίας διατήρησε τη θέση του ως αξιωματική αντιπολίτευση, συγκεντρώνοντας σχεδόν το 40% των ψήφων. Το Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας (ΚΚΕ) εξασφάλισε την τρίτη θέση με ποσοστό ψήφων 9,89%, ενώ η εσωτερική του παράταξη γνώρισε πτώση, λαμβάνοντας μόλις το 1,84% των ψήφων (Κορναράκη & Κομαράκη, 2016).

Η ολοκλήρωση της θητείας της κυβέρνησης σημειώθηκε στα μέσα του 1989, με αιτία τα σοβαρά προβλήματα υγείας που αντιμετώπιζε ο Ανδρέας Παπανδρέου και το επακόλουθο σκάνδαλο Κοσκωτά. Αξίζει να σημειωθεί ότι κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, το Σύνταγμα αναθεωρήθηκε το 1986, γεγονός που αποτέλεσε σημαντικό ορόσημο, καθώς ήταν η πρώτη περίπτωση κατά την οποία χρησιμοποιήθηκαν δεόντως οι συνταγματικές διαδικασίες. Η αναθεώρηση αφορούσε κυρίως την επαναξιολόγηση των διασυνδέσεων και των υποχρεώσεων, σε θεσμικό επίπεδο, μεταξύ των δύο κύριων κλάδων της εκτελεστικής εξουσίας, δηλαδή του Προέδρου της Δημοκρατίας και του Πρωθυπουργού, παράλληλα με την κατάργηση των "υπερδυνάμεων" και των "ρυθμιστικών" εξουσιών που κατείχε ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας. Στον τομέα της εσωτερικής πολιτικής, ακολουθήθηκε μια στρατηγική προσέγγιση στον οικονομικό και χρηματοπιστωτικό τομέα, όπου κατά τη διάρκεια μιας διετούς περιόδου εφαρμόστηκε μια πολιτική που αποσκοπούσε στην προώθηση της οικονομικής σταθερότητας και στην άσκηση δημοσιονομικής αυτοσυγκράτησης. Στο πεδίο

των εξωτερικών υποθέσεων, μετά τη σύντομη όξυνση των ελληνοτουρκικών σχέσεων τον Μάρτιο του 1987 λόγω της τουρκικής προσπάθειας για εξερεύνηση μιας αμφισβητούμενης περιοχής εντός των χωρικών υδάτων του Αιγαίου, ακολούθησε μια θετική αλλαγή στη διμερή ατμόσφαιρα μεταξύ των δύο εθνών. Η μεταστροφή αυτή ήταν ιδιαίτερα εμφανής μετά τη "συνάντηση του Νταβού" μεταξύ Παπανδρέου και Ozal στο τέλος του Ιανουαρίου του 1988, καθώς και την επίσκεψη του Τούρκου πρωθυπουργού στην Αθήνα τον Ιούνιο του ίδιου έτους, σηματοδοτώντας την πρώτη εμφάνιση ενός τέτοιου γεγονότος σε διάστημα 36 ετών (Κορναράκη & Κορναράκη, 2016). Στον απόηχο του σοβαρού επεισοδίου υγείας του Παπανδρέου, της επακόλουθης ιατρικής επέμβασης που διεξήχθη στο εξωτερικό τον Σεπτέμβριο του 1988 και της μετέπειτα παροδικής βελτίωσης της κατάστασης της υγείας του, εφαρμόστηκε τροποποίηση της εκλογικής νομοθεσίας, η οποία στρέφεται προς ένα πιο αναλογικό πλαίσιο. Η τροποποίηση αυτή τέθηκε σε ισχύ σε άμεση γειτνίαση με τις εκλογές στα μέσα Ιουνίου 1989, κατά τις οποίες το Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα (ΠΑΣΟΚ) υπέστη εκλογική οπισθοδρόμηση (Κυρίτση, 2021).

Στις εκλογικές διαδικασίες που διεξήχθησαν στις 18 Ιουνίου, το κόμμα της Νέας Δημοκρατίας αναδείχθηκε ως ο επικρατέστερος υποψήφιος, συγκεντρώνοντας ένα σημαντικό 44% των λαϊκών ψήφων. Ωστόσο, λόγω των περιπλοκών που ενυπάρχουν στο εκλογικό πλαίσιο, δεν μπόρεσε να εξασφαλίσει την απόλυτη πλειοψηφία των εδρών στο σεβαστό Κοινοβούλιο, με αποτέλεσμα τη μειωμένη κατανομή 145 εδρών. Το ΠΑΣΟΚ, από την άλλη πλευρά, εξασφάλισε τη δεύτερη θέση συγκεντρώνοντας το 39,13% των ψήφων, αποκτώντας έτσι 125 έδρες. Ο Συνασπισμός της Αριστεράς και η Πρόοδος85, με μια αξιέπαινη εμφάνιση του 13,13% των ψήφων, κατάφερε να εξασφαλίσει 28 έδρες εντός του σεβαστού Κοινοβουλίου (Τρύφωνος, 2016).

➤ Κυβέρνηση Τζανή Τζανετάκη

Στις βουλευτικές εκλογές του 1989 θριάμβευσε η Νέα Δημοκρατία του κ. Μητσοτάκη. Ωστόσο, η αδυναμία του κόμματος να δημιουργήσει μια μοναδική κυρίαρχη κυβέρνηση επέβαλε την έναρξη διερευνητικών εντολών, οι οποίες επεκτάθηκαν στους αρχηγούς διάφορων πολιτικών κομμάτων. Τελικά, μετά από διαβουλεύσεις μεταξύ των αντίστοιχων επικεφαλής της Νέας Δημοκρατίας, του κ. Μητσοτάκη, και του Συνασπισμού της Αριστεράς, των κ.κ. Χ. Φλωράκη και Λ. Κύρκου, επιτεύχθηκε συναίνεση με σκοπό την επίλυση του αδιεξόδου και

την παράκαμψη της ανάγκης διενέργειας νέων εκλογών. Η συμφωνία αυτή συνεπαγόταν τη δημιουργία ενός αντισυμβατικού και προσωρινού "συνασπισμού" μεταξύ των προαναφερθέντων πολιτικών φορέων.

Στις 2 Ιουλίου του έτους 1989, την κυβερνητική ηγεσία ανέλαβε ο Τζανής Τζανετάκης, μια αξιοσημείωτη προσωπικότητα που στο παρελθόν είχε διατελέσει υπουργός Δημοσίων Έργων κατά τη διάρκεια της διακυβέρνησης Ράλλη από το 1980 έως το 1981. Επιπλέον, ο Τζανετάκης ανέλαβε και τις πρόσθετες αρμοδιότητες της εποπτείας του Υπουργείου Εξωτερικών και Τουρισμού. Ο πρωταρχικός στόχος της κυβέρνησης οριοθετήθηκε ως η "κάθαρση" της δημόσιας σφαίρας από τις καταγγελίες για ατασθαλίες, την επιρροή των χρηματικών συμφερόντων στην πολιτική και τις ατασθαλίες που επέδειξαν οι εκλεγμένοι αξιωματούχοι. Η θητεία της κυβέρνησης Τζανετάκη, δυστυχώς, διήρκεσε μόλις τρεις μήνες. Αυτή η σύντομη διάρκεια μπορεί να αποδοθεί στην έναρξη των ερευνών για διάφορα σκάνδαλα και καταγγελίες για διαφθορά που αφορούσαν εξέχουσες προσωπικότητες της πολιτικής σφαίρας της χώρας. Κατά συνέπεια, η κυβέρνηση, έχοντας επιτύχει τους διακριτούς και απτούς στόχους της, υπέβαλε την παραίτησή της στις 12 Οκτωβρίου 1989 (Σπανού, 2015).

➤ Κυβέρνηση Ιωάννη Γρίβα

Προκειμένου να διαδεχθεί τη διοίκηση Τζανετάκη, συγκροτήθηκε δεόντως υπηρεσιακή κυβέρνηση στις 12 Οκτωβρίου 1989, με τον κ. Γρίβα, Πρόεδρο του Αρείου Πάγου, να αναλαμβάνει την προεδρία. Η κυβέρνηση, αποτελούμενη από 21 άτομα, αποτελούνταν εξ ολοκλήρου από εξωκοινοβουλευτικά πρόσωπα, κυρίως δικαστές, ακαδημαϊκούς και άλλους δημόσιους υπαλλήλους. Η κυβέρνηση αυτή ανέλαβε το έργο της διοργάνωσης των εκλογών που ακολούθησαν το ίδιο έτος, συγκεκριμένα στις αρχές Νοεμβρίου 1989 (Κυρίτση, 2008).

Στις εκλογικές διαδικασίες που διεξήχθησαν στις 5 Νοεμβρίου, το κόμμα της Νέας Δημοκρατίας αναδείχθηκε θριαμβευτής εξασφαλίζοντας ποσοστό ψήφων που ξεπέρασε το 46% (συγκεκριμένα, 46,19%). Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι δεν μπόρεσε να επιτύχει και αυτή τη φορά την απόλυτη πλειοψηφία των βουλευτικών εδρών. Λόγω του εκλογικού συστήματος που επικρατούσε, οι διαθέσιμες κοινοβουλευτικές έδρες μειώθηκαν σε συνολικά 148, οι οποίες υπολείπονταν κατά τρεις έδρες που απαιτούνταν για τη δημιουργία ενός αυτόνομου κυβερνητικού οργάνου. Το κόμμα του ΠΑΣΟΚ αναδείχθηκε νικητής στις

πρόσφατες εκλογές, συγκεντρώνοντας ένα σημαντικό ποσοστό ψήφων που ανήλθε στο 40,69%. Το επίτευγμα αυτό μεταφράστηκε στην απόκτηση 128 κοινοβουλευτικών εδρών. Αντίθετα, το κόμμα του Συνασπισμού, με ένα πιο μέτριο ποσοστό ψήφων της τάξης του 10,97%, κατάφερε να εξασφαλίσει 21 έδρες στο Κοινοβούλιο (Παναγιωτόπουλος, 2019).

Παρά το γεγονός ότι η αρχική πολιτική παράταξη ξεπέρασε το ποσοστό ψήφου του 46% και διατήρησε προβάδισμα 5,5 ποσοστιαίων μονάδων έναντι του επόμενου κόμματος, δυστυχώς δεν κατάφερε να εξασφαλίσει κοινοβουλευτική πλειοψηφία, εμποδίζοντας έτσι τη δυνατότητά της να δημιουργήσει ένα αυτόνομο κυβερνητικό όργανο. Η αποτυχία συγκρότησης κυβέρνησης συνασπισμού κατέστησε αναγκαία τη διεξαγωγή τρίτου γύρου εκλογών εντός ενός έτους ή τη διερεύνηση εναλλακτικής λύσης. Η λύση επιδιώχθηκε μέσω της σύστασης μιας μεταβατικής "οικουμενικής" κυβέρνησης, με στόχο την προσωρινή άμβλυση του αδιεξόδου στη διακυβέρνηση της χώρας. Κατά συνέπεια, μετά από συναίνεση που επιτεύχθηκε μεταξύ των αρχηγών των τριών κοινοβουλευτικών ομάδων, η σύσταση της "οικουμενικής" κυβέρνησης "εθνικής ανάγκης" υλοποιήθηκε στις 23 Νοεμβρίου 1989, ταυτόχρονα με την οικειοθελή παραίτηση της κυβέρνησης του κ. Γρίβα (Κυρίτση, 2008).

➤ Κυβέρνηση Ξενοφώντα Ζολώτα

Στις είκοσι τρεις Νοεμβρίου του έτους 1989, ο σεβαστός οικονομολόγος, διακεκριμένος επίτιμος διοικητής της Τράπεζας της Ελλάδος, πολυγραφότατος καθηγητής και καταξιωμένος ακαδημαϊκός Χ. Ζολώτας, που είχε φτάσει στη σεβάσμια ηλικία των ογδόντα πέντε ογδόντα επτά ετών, ανέλαβε την ευθύνη της συγκρότησης κυβέρνησης. Η σύνθεσή της απαρτιζόταν κατά κύριο λόγο από εκπροσώπους καθενός από τα τρία κοινοβουλευτικά κόμματα, αν και χωρίς τους αντίστοιχους αρχηγούς τους. Ένα αξιοσημείωτο χαρακτηριστικό της κυβερνητικής δομής ήταν η παρουσία "πολιτικής υπαγωγής" σε ορισμένα κομβικά υπουργεία, όπου ο υπουργός προερχόταν από ένα πολιτικό κόμμα, ενώ ο αναπληρωτής υπουργός προερχόταν από ένα άλλο. Η ρύθμιση αυτή εφαρμόστηκε με στόχο την προώθηση της ισορροπίας, τη διευκόλυνση των αναγκαίων προσαρμογών και τη διατήρηση ενός επιπέδου εποπτείας (Κυρίτση, 2008).

Υπό το πρίσμα του μεταβατικού και προσωρινού χαρακτήρα της κυβέρνησης, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας αναγκάστηκε να διεξάγει εκλογές για τρίτη φορά μέσα σε ένα χρόνο, λόγω της λήξης της θητείας του και της αδυναμίας εκλογής

διαδόχου μέσω της παρούσας Βουλής, η κυβέρνηση Ζολώτα υποβλήθηκε σε ανασύνθεση στα μέσα Φεβρουαρίου. Η ανασύσταση αυτή περιελάμβανε την αποχώρηση όλων των μελών του πολιτικού κόμματος και την επακόλουθη αντικατάστασή τους από υπηρεσιακά μέλη (Σπανού, 2015).

Κατά συνέπεια, η προηγουμένως συσταθείσα "οικουμενική" κυβέρνηση υπέστη μετασχηματισμό, αναλαμβάνοντας το ρόλο μιας υπηρεσιακής κυβέρνησης, στην οποία ανατέθηκε το κρίσιμο έργο της οργάνωσης και της εποπτείας των έβδομων συνεχόμενων εκλογών εντός της μεταπολίτευσης. Η εκλογική διαδικασία έλαβε χώρα στις 4 Απριλίου του έτους 1990, όπου η Νέα Δημοκρατία αναδείχθηκε ως το σημαντικότερο πολιτικό κόμμα, συγκεντρώνοντας το 46,89% των συνολικών ψήφων και εξασφαλίζοντας με επιτυχία 150 έδρες στο σεβαστό Κοινοβούλιο. Το ΠΑΣΟΚ, από την άλλη πλευρά, κατέκτησε τη δεύτερη θέση, συγκεντρώνοντας το 38,61% του ποσοστού των ψήφων και αποκτώντας 123 έδρες. Τέλος, το κόμμα του Συνασπισμού εξασφάλισε την τρίτη θέση, συγκεντρώνοντας το 10,28% των ψήφων και εξασφαλίζοντας συνολικά 19 έδρες στο Κοινοβούλιο. Για να δημιουργήσει αυτοδιοικητική πλειοψηφία, ευθυγραμμίστηκε με τη Νέα Δημοκρατία τον Ιούλιο του 1990. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο μοναδικός βουλευτής της Δημοκρατικής Ανανέωσης, κόμματος που είχε ιδρύσει ο κ. Στεφανόπουλος, ο οποίος στο παρελθόν είχε αποτύχει να εξασφαλίσει βουλευτική έδρα, ενώθηκε επίσης μόνιμα μαζί τους. Ως εκ τούτου, στις 11 Απριλίου 1990, η κυβέρνηση Ζολώτα υπέβαλε την παραίτησή της προκειμένου να συσταθεί η κυβέρνηση Μητσοτάκη (Σπανού, 2015).

➤ Κυβέρνηση Κωνσταντίνου Μητσοτάκη

Μετά τον θρίαμβο της Νέας Δημοκρατίας στις εκλογικές διαδικασίες που διεξήχθησαν στις 8 Απριλίου 1990, ο σεβαστός ηγέτης του προαναφερθέντος πολιτικού κόμματος, ο κ. Μητσοτάκης, ανέλαβε τη θέση του πρωθυπουργού στις 11 Απριλίου του ίδιου έτους. Στη σύνθεση της κυβέρνησης συμμετείχαν ο Γ. Τζανετάκης, που υπηρετούσε ως Αντιπρόεδρος της Κυβέρνησης και Υπουργός Πολιτισμού, ο Αθ. Κανελλόπουλος, εκπληρώνοντας το ρόλο του Αντιπροέδρου της Κυβέρνησης και Υπουργού Δικαιοσύνης, και ο Μ. Έβερτ, αναλαμβάνοντας τη θέση του Υπουργού Προεδρίας. Επιπλέον, ο Αντ. Σαμαράς κατείχε αρχικά τη θέση του Υπουργού Εξωτερικών, αλλά στη συνέχεια υπέβαλε την παραίτησή του. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο Κ. Μητσοτάκης ανέλαβε τις αρμοδιότητες διαφόρων υπουργείων, όπως Εμπορικής

Ναυτιλίας, Εθνικής Οικονομίας, Αιγαίου και Εξωτερικών, αν και για σχετικά σύντομο χρονικό διάστημα. Επιπλέον, αξίζει να σημειωθεί ότι ο Μίκης Θεοδωράκης διετέλεσε επίσης υπουργός χωρίς χαρτοφυλάκιο μέχρι την έναρξη της θητείας του τον Απρίλιο του 1992, όπως αναφέρει ο Τρύφωνος (2016).

Κατά την έναρξη της θητείας της, η κυβέρνηση βρέθηκε αντιμέτωπη με δύο σημαντικές και συγκριτικά περίπλοκες δυσχέρειες. Πρώτον, αντιμετώπισε το έργο της μείωσης του μεγέθους του δημόσιου χρέους και της έκτασης του δημόσιου τομέα εντός της οικονομίας. Δεύτερον, έπρεπε να αντιμετωπίσει την αναζωπύρωση του "μακεδονικού ζητήματος" μετά τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας το 1991 (Κορδώνη, 2016).

Λόγω των ανεπίλυτων ζητημάτων και της έλλειψης συνοχής και συντονισμού στην οργάνωση και τη λειτουργία της κυβέρνησης, σε συνδυασμό με τα συχνά κρούσματα αμφισβητήσεων, παραιτήσεων και αποχωρήσεων υπουργών και πολιτικών, η κυβέρνηση Μητσοτάκη ολοκλήρωσε πρόωρα τη θητεία της, ένα χρόνο πριν από την προβλεπόμενη λήξη της, και προχώρησε στη διεξαγωγή εκλογών μετά την απώλεια της εμπιστοσύνης της κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας (Σαχίνης, 2018). Η παρακμή της κυβέρνησης, η οποία είχε αναμενόμενη δεόντως από την ίδρυση του ξεχωριστού κόμματος της Πολιτικής Άνοιξης με επικεφαλής τον Αντ. Σαμαρά, κηρύχθηκε επίσημα στις αρχές Σεπτεμβρίου 1993, μετά την αποστασία και την επίσημη προσχώρηση δύο κοινοβουλευτικών εκπροσώπων, δηλαδή του Αντ. Σαμαρά, μαζί με δύο επιπλέον βουλευτές από το Εθνικοσοσιαλιστικό Κόμμα Ελλάδος. Οι συγγραφείς Στεφανόπουλος και Συμπιλίδης (Κορδώνη, 2016) πραγματοποίησαν μια μελέτη για το θέμα αυτό.

Η εκλογική διαδικασία διεξήχθη στις 10 Οκτωβρίου του έτους 1993, όπου το Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα (ΠΑΣΟΚ) αναδείχθηκε νικητής, εξασφαλίζοντας ένα σημαντικό ποσοστό των ψήφων που ανήλθε στο 46,88% και αποκτώντας συνολικά 170 έδρες στη Βουλή. Από την άλλη πλευρά, το κόμμα της Νέας Δημοκρατίας γνώρισε πτώση, συγκεντρώνοντας το 40% των ψήφων και αποκτώντας 111 έδρες. Το κόμμα Πολιτική Άνοιξη κατάφερε να συγκεντρώσει το 4,88% των ψήφων, εξασφαλίζοντας έτσι 10 έδρες στο Κοινοβούλιο. Επιπλέον, το Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας (ΚΚΕ), το οποίο είχε αποκλίνει από τις άλλες αριστερές παρατάξεις, εξασφάλισε την τέταρτη θέση, αποκτώντας το 4% των ψήφων. Το εκλογικό αποτέλεσμα έδειξε ότι το κόμμα που εξασφάλισε το 54% των ψήφων κατάφερε να εξασφαλίσει σημαντικό αριθμό 9 εδρών στο Κοινοβούλιο. Αντίθετα, ο

Συνασπισμός της Αριστεράς και της Προόδου, παρά το γεγονός ότι συγκέντρωσε μόλις το 2,94% των ψήφων, δεν κατάφερε να εξασφαλίσει καμία εκπροσώπηση στο νομοθετικό σώμα (Κορδώνη, 2016).

➤ Κυβέρνηση Ανδρέα Παπανδρέου

Στις εκλογικές διαδικασίες που διεξήχθησαν στις 10 Οκτωβρίου του έτους 1993, το Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα (ΠΑΣΟΚ) αναδείχθηκε ως το κατεξοχήν πολιτικό κόμμα, με τον Ανδρέα Παπανδρέου να κάνει μια αξιοσημείωτη ανάκαμψη στη θέση του πρωθυπουργού, παράλληλα με μια αξιόπαινη αποκατάσταση της σωματικής του υγείας.

Το κορυφαίο γεγονός κατά τη διάρκεια της συγκεκριμένης εποχής ήταν η τελική αναδιοργάνωση, που εκτελέστηκε από τον Παπανδρέου στα μέσα Σεπτεμβρίου 1995, μετά την αποχώρηση του κ. Σημίτη. Η αναδιοργάνωση αυτή επέφερε την κατάργηση του Υπουργείου Προεδρίας της Κυβέρνησης, ενός θεσμού που είχε συσταθεί και λειτουργούσε από τις αρχές της δεκαετίας του 1950. Στη θέση του ιδρύθηκε το Υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, με τον κ. Τσοχατζόπουλο να αναλαμβάνει την ηγεσία του νεοσύστατου αυτού υπουργείου.

Στη συνέχεια, στα τέλη Νοεμβρίου 1995, ακολούθησε ραγδαία επιδείνωση της υγείας του Παπανδρέου, γεγονός που επέβαλε την εισαγωγή του στο αξιόλογο Ωνάσειο Νοσοκομείο. Κατά συνέπεια, στις 17 Ιανουαρίου 1996, υπέβαλε την αναπόφευκτη παραίτησή του από την αξιοσέβαστη θέση του πρωθυπουργού της χώρας, σηματοδοτώντας το αποκορύφωμα της θητείας του, η οποία διήρκεσε περίπου 2,5 χρόνια (Τρύφωνος, 2016),

➤ Κυβέρνηση Κωνσταντίνου Σημίτη

Τη θητεία του Ανδρέα Παπανδρέου στην πρωθυπουργία διαδέχθηκε ο κ. Σημίτης μετά την εκλογή του από την κοινοβουλευτική ομάδα του Πανελληνίου Σοσιαλιστικού Κινήματος (ΠΑΣΟΚ). Ο κ. Παπανδρέου, ωστόσο, διατήρησε τη θέση του ως πρόεδρος του κόμματος, καθιερώνοντας έτσι μια μεταβατική περίοδο που χαρακτηρίστηκε από δια- και διπολισμό στο εσωτερικό του κυβερνώντος κόμματος. Το μεταβατικό κυβερνητικό καθεστώς διήρκεσε έξι μήνες και ολοκληρώθηκε με την αποχώρηση του Παπανδρέου στις 22 και 23 Ιουνίου του έτους 1996. Στη συνέχεια, η εκλογή του Κ. Σημίτη ως προέδρου του ΠΑΣΟΚ πραγματοποιήθηκε

κατά τη διάρκεια του 4ου Συνεδρίου του ΠΑΣΟΚ, το οποίο συγκλήθηκε αμέσως μετά τα προαναφερθέντα γεγονότα. Το τυχαίο γεγονός του θανάτου του Παπανδρέου την παραμονή του συνεδρίου επιτάχυνε μια μετασχηματιστική εποχή για το ΠΑΣΟΚ και, παρά το συναισθηματικό βάρος της διαρκούς απουσίας του γενάρχη του κόμματος, επιτάχυνε την επιλογή του Σημίτη (Κυρίτση, 2008).

Στην εκλογική αναμέτρηση που διεξήχθη στις 22 Σεπτεμβρίου 1996, ο κ. Σημίτης, με την ιδιότητα του αρχηγού του Πανελληνίου Σοσιαλιστικού Κινήματος (ΠΑΣΟΚ), αναδείχθηκε νικητής, εξασφαλίζοντας τόσο το υψηλότερο ποσοστό ψήφων όσο και μια ανεξάρτητη κοινοβουλευτική πλειοψηφία. Αυτός ο εκλογικός θρίαμβος του επέτρεψε κατά συνέπεια να διατηρήσει τη θέση του ως πρωθυπουργός της Ελλάδας. Στις πρόσφατες εκλογές, το ΠΑΣΟΚ αναδείχθηκε πρώτο κόμμα, εξασφαλίζοντας το 41,49% του συνολικού ποσοστού των ψήφων και λαμβάνοντας 162 έδρες στο Κοινοβούλιο. Εν τω μεταξύ, το κόμμα της Νέας Δημοκρατίας, το οποίο συγκέντρωσε το 38,1% των ψήφων, ανέλαβε το ρόλο της αξιωματικής αντιπολίτευσης, αλλά παρουσίασε μείωση της κοινοβουλευτικής εκπροσώπησης, λαμβάνοντας 108 έδρες. Το ΚΚΕ, με ποσοστό ψήφων 5,61%, εξασφάλισε 11 έδρες, ενώ το κόμμα του Συνασπισμού έλαβε 5,12% των ψήφων και 10 έδρες. Αξίζει να σημειωθεί ότι το κόμμα Δημοκρατικό Κοινωνικό Κίνημα (ΔΗΚΚΙ), με επικεφαλής τον πρώην υπουργό του ΠΑΣΟΚ Δ. Τσοβόλα, πρώην μέλος του ΠΑΣΟΚ, αναδείχθηκε ως νεοεμφανιζόμενη πολιτική δύναμη, εξασφαλίζοντας ποσοστό 4,43% των ψήφων και 9 έδρες. Τέλος, το Κόμμα της Άνοιξης, με ποσοστό ψήφων 2,94%, δεν κατάφερε να εξασφαλίσει εκπροσώπηση στο Κοινοβούλιο. Υπό την ηγεσία του Σημίτη, το ΠΑΣΟΚ έδωσε έμφαση στην προώθηση της κοινωνίας των πολιτών και στον περιορισμό των ορίων του κράτους (Κυρίτση, 2008).

Στις βουλευτικές εκλογές που διεξήχθησαν στις 9 Απριλίου 2000, το Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα (ΠΑΣΟΚ) αναδείχθηκε για άλλη μια φορά νικητής, συγκεντρώνοντας το 43,79% των λαϊκών ψήφων και εξασφαλίζοντας 158 έδρες στο νομοθετικό σώμα. Το κόμμα της Νέας Δημοκρατίας ανέλαβε το ρόλο της αξιωματικής αντιπολίτευσης, συγκεντρώνοντας το 42,74% των ψήφων και καταλαμβάνοντας 125 έδρες στο Κοινοβούλιο. Το Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας (ΚΚΕ) ακολούθησε με 5,52% των ψήφων και 11 κοινοβουλευτικές έδρες, ενώ το κόμμα του Συνασπισμού έλαβε 3,20% των ψήφων, εξασφαλίζοντας έτσι 6 έδρες στο νομοθετικό σώμα (Σπανού, 2015).

➤ Κυβέρνηση Κωνσταντίνου Καραμανλή

Οι βουλευτικές εκλογές πραγματοποιήθηκαν στις 7 Μαρτίου 2004. Μετά τη διαδικασία εξομάλυνσης, ένα από τα κόμματα που εξασφάλισαν με επιτυχία εκπροσώπηση στο Κοινοβούλιο ήταν η Νέα Δημοκρατία. Το κόμμα αυτό συγκέντρωσε ένα σημαντικό μέρος των ψήφων, αντιπροσωπεύοντας το 45,360% του συνολικού ποσοστού, το οποίο μεταφράζεται σε 165 έδρες στο Κοινοβούλιο. Είναι εντυπωσιακό ότι η Νέα Δημοκρατία έλαβε την υποστήριξη 3.360.424 πολιτών που ψήφισαν υπέρ του συγκεκριμένου κόμματος. Το πολιτικό κόμμα ΠΑΣΟΚ πέτυχε ένα σημαντικό εκλογικό αποτέλεσμα, εξασφαλίζοντας το 40,548% του συνόλου των ψήφων, το οποίο μεταφράστηκε σε εντυπωσιακές 117 έδρες στο νομοθετικό σώμα (Τρύφωνος, 2016). Το κόμμα συγκέντρωσε την υποστήριξη σημαντικού αριθμού ψηφοφόρων, καθώς συνολικά 3.003.988 άτομα ψήφισαν υπέρ του ΠΑΣΟΚ.

Το Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας (ΚΚΕ) συγκέντρωσε ποσοστό 5,896% και εξασφάλισε 12 βουλευτικές έδρες, με συνολικά 436.818 άτομα να ψηφίζουν υπέρ του κόμματος. Ο Συνασπισμός συγκέντρωσε συνολικά το 3,263% του ποσοστού ψήφου, το οποίο μεταφράζεται σε έξι κοινοβουλευτικές έδρες. Η εκλογική αυτή επιτυχία επιτεύχθηκε μέσω της συγκέντρωσης 241.714 ψήφων. Μεταξύ των πολιτικών παρατάξεων που αποκλείστηκαν από την κοινοβουλευτική εκπροσώπηση, ο Λαϊκός Ορθόδοξος Συναγερμός (ΛΑΟΣ) συγκέντρωσε ποσοστό 2,193%, το οποίο αντιστοιχεί σε συνολικά 162.492 άτομα που ψήφισαν υπέρ του κόμματος αυτού. Ομοίως, το Δημοκρατικό Κοινωνικό Κίνημα εξασφάλισε ένα ποσοστό 1,794%, που αντιστοιχεί σε 132.933 ψηφοφόρους που προσέφεραν την υποστήριξή τους στον συγκεκριμένο πολιτικό φορέα. Το πιο αξιοσημείωτο επίτευγμα της κυβέρνησης μέχρι στιγμής ήταν ο αποτελεσματικός συντονισμός και η εκτέλεση των Ολυμπιακών Αγώνων τον Αύγουστο του 2004 (Κορδώνη, 2016).

Από την περίοδο που εκτείνεται από τον Οκτώβριο του 1935 έως σήμερα, έχουν συγκροτηθεί συνολικά 52 κυβερνήσεις. Αυτή η διαδοχή κυβερνήσεων αποτελεί απόδειξη της ανικανότητας της εκτελεστικής εξουσίας να εκπληρώσει αποτελεσματικά το καθήκον της να επιβλέπει υπεύθυνα τα πολιτικά ζητήματα και να σχεδιάζει ολοκληρωμένες κρατικές πολιτικές. Η εν λόγω ανικανότητα μπορεί επίσης να πηγάζει από τον αμφιλεγόμενο ρόλο που αναλαμβάνει ο θεσμός της μοναρχίας στο έθνος μας, ο οποίος προκαλεί σημαντικές διερευνήσεις σχετικά με τη συνταγματική και πολιτική του θέση. Σε όλη τη διάρκεια της ιστορίας, φαίνεται ότι ο μονάρχης εκμεταλλευόταν σταθερά τις ευκαιρίες για να υπερβεί τα

προβλεπόμενα όρια της εξουσίας του. Επιπλέον, η συνολική εξέταση της πορείας των κυβερνητικών συστημάτων σκιαγραφεί την ουσία και τη σημασία της σύγχρονης ελληνικής δημοκρατίας, η οποία συνδέεται στενά με την αρχή της λαϊκής κυριαρχίας, στηρίζεται στο δόγμα της πλειοψηφίας και προϋποθέτει την απεριόριστη διάδοση των ιδεών και τη συγκρότηση συλλογικοτήτων πολιτών (Σπανού, 2015).

3. Ιστορικό της τοπικής Αυτοδιοίκησης

3.1. Τα Κύρια Χαρακτηριστικά της Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Η τοπική αυτοδιοίκηση αποτελεί ένα είδος αποκέντρωσης. Κατά την εξέταση του θεσμού στην Ελλάδα και σε διάφορες ευρωπαϊκές χώρες, γίνεται φανερό ότι υπάρχει σημαντική έλλειψη σαφήνειας όσον αφορά το περιεχόμενό του. Σε πολλά συντάγματα και νόμους υπάρχει έλλειψη σαφήνειας όσον αφορά τις συγκεκριμένες αρμοδιότητες της τοπικής αυτοδιοίκησης, γεγονός που μπορεί να οδηγήσει σε σύγχυση με άλλες μορφές αποκέντρωσης (Τομαρά-Σιδέρη, 1999). Ορισμένα θεμελιώδη χαρακτηριστικά οριοθετούν τα όρια της τοπικής αυτοδιοίκησης ως μοναδικής μορφής διαχείρισης των κοινών υποθέσεων. Ένα από τα πρωταρχικά χαρακτηριστικά είναι ότι η τοπική αυτοδιοίκηση εκλέγεται. Ποτέ άλλοτε στην ιστορία της τοπικής αυτοδιοίκησης, στην πρόσφατη και σημερινή της μορφή, δεν υπήρξε ένα συγκρίσιμο σύστημα χωρίς την εκλογική διαδικασία. Οι τοπικές εκλογές συχνά επηρεάζονται από πολιτικούς παράγοντες, αλλά θεωρητικά, η επιρροή αυτή παρέχει στην τοπική αυτοδιοίκηση την αυτονομία που χρειάζεται (Τομαρά-Σιδέρη, 1999).

Το δεύτερο χαρακτηριστικό αφορά την τοπική μορφή ευθύνης. Κάθε μονάδα τοπικής αυτοδιοίκησης είναι υπεύθυνη για τα θέματα που εμπίπτουν στη δικαιοδοσία της, ενώ παράλληλα έχει τη δυνατότητα να συνεργάζεται όταν χρειάζεται. Η τοπική αυτοδιοίκηση εξυπηρετεί διαφορετικούς σκοπούς σε σύγκριση με τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, τους δημόσιους οργανισμούς και τις δημόσιες επιχειρήσεις που συνήθως προσφέρουν εξειδικευμένες υπηρεσίες. Οι στόχοι αυτοί, που αφορούν αποκλειστικά τοπικά θέματα, συνδέονται με την υλοποίηση έργων και την παροχή αγαθών και υπηρεσιών. Ως εκ τούτου, μια μονάδα τοπικής αυτοδιοίκησης μπορεί να έχει διάφορες αρμοδιότητες, όπως η εκπαίδευση, η οδοποιία, η προστασία του περιβάλλοντος και οι μεταφορές (Τομαρά-Σιδέρη, 1999).

Επιπλέον, η οργάνωση της τοπικής αυτοδιοίκησης έχει περιγραφεί με σαφήνεια. Οι δομές της τοπικής αυτοδιοίκησης στις ευρωπαϊκές χώρες περιγράφονται ρητά από συνταγματικές διατάξεις. Εκτός από το αρχικό επίπεδο μπορούν να θεσπιστούν και ανώτερα επίπεδα τοπικής αυτοδιοίκησης. Στο ελληνικό πλαίσιο, το Σύνταγμα του 1975 (άρθρο 102 παράγραφος 1) περιγράφει τη σύνθεση του αρχικού επιπέδου ως δήμους και κοινότητες, με τη δυνατότητα

θέσπισης πρόσθετων επιπέδων με νόμους, αν και δεν έχουν θεσπιστεί ακόμη τέτοιοι νόμοι (Τομαρά-Σιδέρη, 1999).

Σύμφωνα με το ν.δ. 2218/1994, οι Νομαρχιακές Αρχές καθιερώνονται ως η δεύτερη βαθμίδα των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης (Αθανασόπουλος, 1992). Επιπλέον, η τοπική αυτοδιοίκηση τελεί υπό τον έλεγχο της κεντρικής διοίκησης. Σε όλες τις δημοκρατικές χώρες, η παρουσία της τοπικής αυτοδιοίκησης καθιερώνεται μέσω μιας νομοθετικής διαδικασίας που διεξάγεται από τα κοινοβούλια, είτε με εντολή του συντάγματος είτε με τακτικούς νόμους. Είναι σαφές ότι οι μονάδες τοπικής αυτοδιοίκησης ασκούν εξουσία εντός των ορίων που θέτουν οι νόμοι. Οι μονάδες τοπικής αυτοδιοίκησης εποπτεύονται από την κεντρική διοίκηση και τους παρέχονται εξουσίες από την κυβέρνηση. Ωστόσο, αυτό δεν σημαίνει ότι λειτουργούν ως μεσάζοντες της κεντρικής διοίκησης για τη διαχείριση και την παροχή υπηρεσιών. Μπορεί να υποστηριχθεί ότι οι μονάδες τοπικής αυτοδιοίκησης λειτουργούν παράλληλα με την κεντρική διοίκηση, διατηρώντας τη συνταγματική αυτονομία και ανεξαρτησία. Μια άλλη κρίσιμη πτυχή είναι η δυνατότητα της τοπικής αυτοδιοίκησης να επιβάλλει φόρους, επιτρέποντας την απαραίτητη ανεξαρτησία και ευελιξία για την επίτευξη των στόχων της (Τομαρά-Σιδέρη, 1999).

Όταν συζητάμε για την εσωτερική οργάνωση της τοπικής αυτοδιοίκησης, αναφερόμαστε στον τρόπο διαχείρισης και διάρθρωσης των επιμέρους μονάδων, συμπεριλαμβανομένης της οργανωτικής ιεραρχίας και του προσωπικού. Η δομή της οργάνωσης διαφέρει από μονάδα σε μονάδα, ωστόσο όλες τηρούν ένα συγκεκριμένο οργανωτικό πρότυπο που επιβάλλεται από το νόμο. Ακόμη και με τις αλλαγές στη δομή και τις λειτουργίες, η θεμελιώδης εσωτερική οργάνωση των μονάδων του ελληνικού συστήματος τοπικής αυτοδιοίκησης έχει παραμείνει σε μεγάλο βαθμό σταθερή, με τις κύριες μεταβολές να συνδέονται με το μέγεθος των δημοτικών και κοινοτικών συμβουλίων (Τσουκαλά, 1991).

3.2. Τοπική αυτοδιοίκηση και πολιτιστική αποκέντρωση

Η διερεύνηση της πολιτιστικής αποκέντρωσης είναι ένα θέμα που ενδιαφέρει πολύ την ελληνική επαρχία. Οι έρευνες δείχνουν ότι η κοινωνική ζωή των αγροτικών πληθυσμών τείνει να είναι υπανάπτυκτη σε διάφορες περιοχές. Η ανεργία, η έλλειψη επαγγελματικών ευκαιριών και οι περιορισμένες ψυχαγωγικές και πολιτιστικές δραστηριότητες έχουν οδηγήσει πολλά

νεαρά άτομα στις αστικές περιοχές στην αναζήτηση καλύτερου βιοτικού επιπέδου. Η ελληνική επαρχία διαθέτει τους απαραίτητους πόρους για ανακάλυψη και αξιοποίηση. Η τοπική αυτοδιοίκηση λαμβάνει επί του παρόντος βοήθεια για την αντιμετώπιση διαφόρων ζητημάτων που επηρεάζουν τις τοπικές κοινότητες σε πόλεις, κωμοπόλεις και χωριά. Τα ζητήματα αυτά περιλαμβάνουν οικονομικές, αναπτυξιακές, πνευματικές και πολιτιστικές προκλήσεις. Τα στοιχεία αυτά είναι κυρίως υπεύθυνα για την ανύψωση της ζωής σε πιο εξελιγμένα πολιτιστικά επίπεδα (Πέπη, 1995).

Σήμερα, οι άνθρωποι εναποθέτουν τις ελπίδες τους στην τοπική αυτοδιοίκηση, καθώς αυτή έχει μια μακρόχρονη παράδοση άμεσης εκπροσώπησής τους. Ο θεσμός αυτός θεωρείται ο δεύτερος κλάδος της δημοκρατίας, μετά το κοινοβούλιο. Με ισχυρά θεμέλια στην ιστορία και το νομικό πλαίσιο της χώρας μας, έχει τη δυνατότητα να μεταβεί από ένα τοπικό όργανο διακυβέρνησης σε έναν θεμελιώδη θεσμό για ολόκληρο τον πληθυσμό. Επιπλέον, ένα θεμελιώδες περιφερειακό πρόγραμμα οικονομικής και πολιτιστικής ανάπτυξης είναι πιθανό να αποτύχει χωρίς την ενεργό συμμετοχή του δήμου και της κοινότητας. Αυτοί οι τοπικοί φορείς είναι υπεύθυνοι για την εποπτεία και την εκτέλεση οποιωνδήποτε αναπτυξιακών πρωτοβουλιών. Η εκτεταμένη ιστορία του θεσμού έχει υποστηριχθεί από την Πέπη (1995).

Η κοινότητα ήταν η αρχική δομημένη κοινωνία με κανόνες για την ενίσχυση της λειτουργίας του πολιτισμού. Η κατηγοριοποίηση σε πόλη και κράτος καθιερώθηκε αργότερα. Καθ' όλη τη διάρκεια της οθωμανικής κυριαρχίας, η τοπική αυτοδιοίκηση λειτουργούσε αποτελεσματικά και, με την υποστήριξη του κατακτητή, δομήθηκε για να επιβλέπει τα τοπικά ζητήματα. Το σύστημα αυτό διευκόλυνε τους ραγιάδες στην αντιμετώπιση κοινών ζητημάτων και προκλήσεων. Με την ανακήρυξη της εθνικής ανεξαρτησίας, το νεοσύστατο ελληνικό κράτος εφάρμοσε μια συγκεντρωτική διοικητική δομή στενά συνδεδεμένη με τους δήμους και τις κοινότητες (Πέπη, 1995).

Στις σύγχρονες κοινωνίες, οι δήμοι και οι κοινότητες συνεχίζουν να λειτουργούν ως αυτοδιοικητικοί οργανισμοί. Διαθέτουν εγγενείς εξουσίες που μπορούν να αξιοποιηθούν πλήρως. Μπορούν να λάβουν ενεργά μέτρα για να συμβάλουν στην ανάπτυξη και την πρόοδο της περιοχής τους σε διάφορους τομείς, όπως ο πολιτισμός, ο οποίος κατέχει σημαντική σημασία για τη συνολική πρόοδο της κοινωνίας μας (Πέπη, 1995).

Η ψυχαγωγία διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην πολιτιστική ζωή. Η υψηλής ποιότητας ψυχαγωγία σε διάφορες μορφές τέχνης διαδραματίζει ζωτικό ρόλο στη ζωή του ανθρώπου,

προωθώντας την αισιοδοξία, την ανανέωση, την αισθητική εκτίμηση και την ευαισθητοποίηση. Ένα παράδειγμα που συναντάται συνήθως είναι το θέατρο. Το θέατρο χρησιμεύει στην ψυχαγωγία και την εκπαίδευση των ατόμων, καλλιεργώντας τα εκλεπτυσμένα συναισθήματά τους. Ταυτόχρονα, προσφέρει χαλάρωση, ενώ παράλληλα ανυψώνει το άτομο σε μια πιο βαθιά πνευματική και πολιτιστική σφαίρα. Είναι ζωτικής σημασίας για τους δήμους να δημιουργούν δημοτικά θέατρα στα μεγάλα αστικά κέντρα και περιστασιακά να περιοδεύουν σε χωριά εντός του νομού (Πέπη, 1995).

3.3. Η τοπική αυτοδιοίκηση ως μορφή διοίκησης

Ο Ιωάννης Καποδίστριας, ο πρώτος Κυβερνήτης της Ελλάδας, ίδρυσε το 1828 τους Κοινοτικούς και Περιφερειακούς Δήμους, οι οποίοι έθεσαν τις βάσεις για ένα σύγχρονο σύστημα δημόσιας διοίκησης. Το Σύνταγμα του 1975 περιελάμβανε την πιο πλήρη και σύγχρονη διάταξη στο θέμα αυτό. Η κοινότητα ήταν ο αρχικός τύπος ένωσης στην ιστορία του ανθρώπινου πολιτισμού. Η διάρθρωση των αστικών περιοχών και η ίδρυση χωρών ευθυγραμμίζονται με πιο προχωρημένες φάσεις της κοινωνικής προόδου. Η ιδέα της κοινότητας εξελίχθηκε από τη δημιουργία της ανθρώπινης κοινωνίας, με αποτέλεσμα η κοινότητα να θεωρείται ως φυσική ένωση, η πρωταρχική κοινωνική μονάδα. Καθ' όλη τη διάρκεια μιας σημαντικής ιστορικής εποχής, η ιδέα της κοινότητας ήταν συνώνυμη με την ιδέα του κράτους. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, οι κοινότητες και οι δήμοι λειτουργούσαν ως αυτοδιοικούμενες τοπικές οντότητες, που μοιράζονταν κοινούς θεσμούς, νόμους, συμφέροντα και τρόπους συνεργασίας για την ευημερία και την πρόοδο (Τσάτσος, 1999).

Οι κοινότητες ήταν υπεύθυνες για όλες τις κοινωνικές λειτουργίες, συμπεριλαμβανομένης της οργάνωσης της παραγωγής, της διανομής αγαθών, των κυβερνητικών υπηρεσιών, της άμυνας και της φροντίδας των ευάλωτων. Τα μέλη της κοινότητας και ο δήμος συμμετείχαν ενεργά στη διαχείριση των κοινών υποθέσεων, θεωρώντας τη συμμετοχή τόσο ως δικαίωμα όσο και ως υποχρέωση. Η τοπική αυτοδιοίκηση διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο ως πρωταρχική λειτουργία στις αρχικές κοινωνικές ομάδες, καθώς αυτές εξελίσσονταν, οργανώνονταν και αναλάμβαναν δράση. Κατά τη διάρκεια αυτής της ιστορικής εποχής, δεν υπήρχαν ζητήματα σχετικά με το περιεχόμενο της τοπικής αυτοδιοίκησης, καθώς λειτουργούσε ως η μοναδική μορφή διοίκησης, περιλαμβάνοντας όλες τις βασικές λειτουργίες

που συναντώνται σε οργανισμούς. Καθώς άρχισαν να αναδύονται σχηματισμοί με τη μορφή του κράτους, αναμενόταν ότι οι κοινότητες και οι δήμοι θα μεταβάλλονταν σε διοικητικές υποδιαιρέσεις της κεντρικής εξουσίας, με την τοπική αυτοδιοίκηση να λειτουργεί ως υποστηρικτική λειτουργία της κεντρικής εξουσίας. Σε αντίθεση με αυτό, η ιστορική εξέλιξη έδειξε ότι οι δήμοι και οι κοινότητες διατηρούν αυτόνομο χαρακτήρα ως φυσικές κοινωνικές ενώσεις κάτω από διάφορα κοινωνικά συστήματα και σύγχρονες μορφές διακυβέρνησης (Δαράκη, 1995).

Υπάρχει μια εγγενής, βαθιά ριζωμένη σύνδεση που οδηγεί τα άτομα να θεωρούν το δημόσιο και την κοινωνία ως το εγγενές τους περιβάλλον, επιτρέποντάς τους να συμμετέχουν άμεσα σε κοινά θέματα. Και διατηρούν σταθερά αυτό το προνόμιο. Στις σύγχρονες κοινωνίες, η ανθρώπινη μοίρα επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό από παγκόσμιους παρά από τοπικούς παράγοντες. Οι δήμοι και οι κοινότητες λειτουργούν τόσο ως αυτοδιοικούμενες τοπικές οντότητες όσο και ως τμήματα του κράτους. Η τοπική αυτοδιοίκηση χρησιμεύει ως υποστηρικτική λειτουργία της κεντρικής διοίκησης, ενώ παράλληλα αποτελεί βασικό συστατικό κάθε διοικητικού συστήματος (Δαράκη, 1995).

3.4. Το περιεχόμενο της τοπικής αυτοδιοίκησης

Το ζήτημα του περιεχομένου της τοπικής αυτοδιοίκησης αποτελεί σημαντικό επίκεντρο των σύγχρονων κοινωνιών για μεγάλο χρονικό διάστημα. Οι αρμοδιότητες της τοπικής αυτοδιοίκησης είναι διακριτές από εκείνες της κεντρικής κυβέρνησης, η οποία διατηρεί τον θεμελιώδη χαρακτήρα της. Στη Δυτική Ευρώπη, μικρές ανεξάρτητες αυτοδιοικούμενες τοπικές περιοχές ευημερούσαν για παρατεταμένες περιόδους πριν από τη δημιουργία των εθνικών κρατών. Οι περιοχές αυτές είχαν τη δική τους μοναδική οργάνωση, οικονομία, στρατό, νόμισμα και πολλά άλλα. Με την ενοποίηση αυτών των κρατών προέκυψαν τα σύγχρονα εθνικά κράτη. Οι τοπικές εξουσίες μεταφέρθηκαν σε μια κεντρική αρχή, ωστόσο οι δήμοι εξακολουθούσαν να διατηρούν σημαντικές εξουσίες και αρμοδιότητες από την προηγούμενη αυτονομία τους (Πέπη, 1995).

Για άλλη μια φορά, σε διάφορα έθνη, όταν μια κεντρική αρχή κυβερνούσε τεράστιες ανοργάνωτες περιοχές, οι τοπικές κοινότητες και οι δήμοι ιδρύθηκαν από ιστορική αναγκαιότητα σύμφωνα με τις οδηγίες της κυβερνώσας αρχής. Αυτό ήταν αποτέλεσμα της

αναγκαιότητας της αποκέντρωσης για τη διευκόλυνση της λειτουργίας και της σταθεροποίησης της κεντρικής εξουσίας. Σε διάφορες ιστορικές εποχές, υπήρχε μια ευρεία συναίνεση ότι οι τοπικές κοινότητες είχαν την εξουσία να ρυθμίζουν τις υποθέσεις τους. Η έννοια των "τοπικών υποθέσεων" διέφερε ως προς το νόημα σε διάφορα κράτη. Σε άλλες τοποθεσίες, οι δήμοι μπορεί επίσης να επιβλέπουν δραστηριότητες που σχετίζονται με δημόσιες υπηρεσίες, όπως η εθνική άμυνα, η δημόσια τάξη και η απονομή δικαιοσύνης. Στη Γαλλία και την Αγγλία, ο θεσμός της δημοτικής αστυνομίας έχει μακρά ιστορία λόγω της προηγούμενης εξουσίας των αυτόνομων δήμων. Επιπλέον, η ονομασία "Βουλή των Κοινοτήτων" για το αγγλικό κοινοβούλιο δεν είναι τυχαία επιλογή (Χλέπας, 1999).

Τα αρχικά κοινοβούλια αποτελούνταν από αντιπροσώπους των αυτόνομων κοινοτήτων. Αξίζει να σημειωθεί ότι σε ορισμένα κράτη, η κυβέρνηση χρησιμοποιεί την καθολική ψηφοφορία του λαού για τη λήψη αποφάσεων σε σημαντικά θέματα που αφορούν έναν δήμο. Σε διάφορες πολιτείες, οι τοπικές κυβερνήσεις περιορίζονται σε καθήκοντα που δεν συνεπάγονται την άσκηση κρατικής εξουσίας, αλλά επικεντρώνονται σε διοικητικά καθήκοντα όπως η υγιεινή, η υγειονομική περίθαλψη και περιστασιακά η εκπαίδευση. Μια αξιοσημείωτη πτυχή του διττού τους ρόλου είναι ότι στους σύγχρονους δήμους χορηγούνται εξουσίες γενικής σημασίας από δημοτικούς και κοινοτικούς νόμους, οι οποίοι συνήθως συνδέονται με το κράτος και όχι με τοπικά θέματα. Για παράδειγμα, η κατάρτιση μητρών, ο καθορισμός και η είσπραξη φόρων κ.ο.κ. Σε αυτές τις περιπτώσεις, ο δήμος λειτουργεί ως εκπρόσωπος της κεντρικής αρχής εντός της δικαιοδοσίας του, ενεργώντας ως τοπικός αντιπρόσωπος για την εξυπηρέτηση των συμφερόντων του κράτους (Χλέπας, 1999).

4. Διοικητική διαίρεση της χώρας

4.1. Διοικητική διαίρεση της Ελλάδας 1833

Μετά την επανάσταση του 1821, η Ελλάδα περιλάμβανε τις περιοχές της Πελοποννήσου, της Στερεάς Ελλάδας, της Εύβοιας και των Κυκλάδων. Με την εφαρμογή της διοικητικής διαίρεσης του 1833, εισήχθη για πρώτη φορά η νομαρχιακή διοίκηση. Σύμφωνα με το νόμο "Περί συστάσεως των Δήμων" (27.12.1833, ΦΕΚ 3/10.01.1834), η Ελλάδα διαιρέθηκε σε δέκα νομαρχίες και σαράντα δύο επαρχίες, οι οποίες υποδιαιρέθηκαν περαιτέρω σε δήμους. Η διοικητική διαίρεση συνοδεύτηκε από την εναρκτήρια επίσημη απογραφή του ελληνικού κράτους, η οποία διεξήχθη μεταξύ 1834 και 1835. Το σύστημα διαίρεσης σε νομαρχίες και επαρχίες παρέμεινε σε ισχύ μέχρι το 1836, οπότε υπήρξε αλλαγή στη διοικητική διαίρεση (Διοικητική διαίρεση της Ελλάδας (1836) με διοικητικές νομαρχίες). Ωστόσο, επανήλθε με τη Διοικητική Διαίρεση της Ελλάδας του 1845, με κάποιες μικρές προσαρμογές στον αριθμό και τα όρια των επαρχιών και των δήμων. Η διοικητική διαίρεση του 1833 εφαρμόστηκε από την κυβέρνηση Μαυροκορδάτου κατά τα πρώτα στάδια της διακυβέρνησης του έθνους από την Αντιβασιλεία μετά την άφιξη του βασιλιά Όθωνα στην Ελλάδα (Χατζημιχαήλ, 2011).

Σύμφωνα με τη διαίρεση που περιγραφόταν στο Βασιλικό Διάταγμα της 3/15 Απριλίου 1833, με τίτλο "Περί διαιρέσεως του Βασιλείου και διοικήσεως αυτού", το Ελληνικό Βασίλειο διαιρέθηκε σε δέκα νομαρχίες και 42 επαρχίες. Ο επικεφαλής κάθε νομού υπηρετούσε ως νομάρχης, κατέχοντας την ανώτατη διοικητική θέση στη διοίκηση του νομού. Ο νομάρχης είχε εξουσία επί των περιφερειών και των δήμων που υπάγονταν στη δικαιοδοσία του, και οι αρμοδιότητές του περιγράφονταν στο βασιλικό διάταγμα της 25ης Απριλίου 1833, το οποίο περιέγραφε λεπτομερώς το εύρος των καθηκόντων των νομαρχών και τη λειτουργία των νομαρχιών. Μετά τη διαίρεση αυτή, αναγνωρίστηκε διοικητικά ισάριθμες μητροπόλεις, με εξαίρεση τη Μάνη (Γύθειο) (Μακρυδημήτρης, 2017). Οι αρχικοί νομάρχες του Βασιλείου της Ελλάδος, όπως ορίστηκαν από την προαναφερθείσα νομοθεσία, περιλάμβαναν πρόσωπα όπως οι Φραγκίσκος Μαύρος, Γεώργιος Γλαράκης, Κωνσταντίνος Ζωγράφος, Δημήτριος Χρηστίδης, Ανδρέας Μεταξάς, Αναγνώστης Μοναρχίδης, Ιωάννης Αμβροσιάδης, Μιχαήλ Σχοινάς, Γεώργιος Αινιάν και Ιάκωβος Ρίζος Νερούλος. Ανατέθηκαν σε διάφορους νομούς,

ξεκινώντας από την πρωτεύουσα. Το 1833, η Ελλάδα υπέστη τη δεύτερη διοικητική της διαίρεση, μετά την αρχική διαίρεση του 1828. Η διαίρεση αυτή τέθηκε σε εφαρμογή στο νεοσύστατο ελληνικό κράτος υπό την ηγεσία του Κυβερνήτη Ιωάννη Καποδίστρια (Χατζημιχαήλ, 2011).

Ο "περί συστάσεως των δήμων νόμος", είναι ο πρώτος νόμος του ελληνικού κράτους για την τοπική αυτοδιοίκηση πρώτου βαθμού. Σύμφωνα με το νόμο αυτό, η χώρα χωρίστηκε σε τρεις κατηγορίες δήμων με βάση τον πληθυσμό τους. Η κατάταξη των πόλεων γίνεται με βάση το μέγεθος του πληθυσμού τους. Η πρώτη κατηγορία περιλαμβάνει πόλεις με πληθυσμό άνω των 10.000 κατοίκων, η δεύτερη κατηγορία περιλαμβάνει πόλεις με πληθυσμό που κυμαίνεται από 2.000 έως 10.000 κατοίκους και η τρίτη κατηγορία περιλαμβάνει τις μικρότερες πόλεις. Η δημοτική αρχή αποτελείται από τον δήμαρχο, τους δημάρχους, τους συμβούλους και το δημοτικό συμβούλιο. Ο δήμαρχος ήταν η πρώτη εκτελεστική αρχή και ήταν υπεύθυνος για την άσκηση της τοπικής αστυνομικής εξουσίας. Ο δήμαρχος λάμβανε βοήθεια από μια ομάδα ατόμων, που κυμαινόταν από 1 έως 6, ανάλογα με τις ανάγκες του δήμου. Το δημοτικό συμβούλιο, με ποικίλο αριθμό συμβούλων ανάλογα με την τάξη του δήμου, θεωρούνταν συμβουλευτική και συναινετική αρχή (Χατζημιχαήλ, 2011).

Η διάρκεια της θητείας του δημάρχου και του αντιδημάρχου ήταν τριετής, ενώ τα μέλη του δημοτικού συμβουλίου εκλέγονταν με άμεσες εκλογές για περίοδο εννέα ετών. Κάθε τρία χρόνια γινόταν μερική ανανέωση του δημοτικού συμβουλίου, με την υποχρεωτική αποχώρηση του ενός τρίτου των μελών και την αντικατάστασή τους με νέες εκλογές. Πρόεδρος του δημοτικού συμβουλίου δεν ήταν ο δήμαρχος, αλλά ένας από τους συμβούλους. Ο βασιλιάς διέθετε την εξουσία να διαλύει το δημοτικό συμβούλιο και να συγκαλεί νέες εκλογές μέσα σε διάστημα τεσσάρων εβδομάδων. Δικαίωμα ψήφου είχαν μόνο όσοι φορολογούνταν περισσότερο με άμεσους δημοτικούς φόρους. Ο δήμαρχος και οι δημοτικοί σύμβουλοι δεν εκλέγονταν από τους πολίτες αλλά από ένα ειδικό όργανο - το εκλογικό συμβούλιο - που αποτελούνταν από τους συμβούλους και ίσο αριθμό πολιτών. Η εκλογική διαδικασία περιελάμβανε την επιλογή τριών υποψηφίων, από τους οποίους ο βασιλιάς επέλεγε στη συνέχεια τον δήμαρχο για τους δήμους πρώτης και δεύτερης κατηγορίας, καθώς και τον νομάρχη για τους δήμους τρίτης κατηγορίας. Ο σχηματισμός των δήμων ήταν μια πολύπλοκη και χρονοβόρα διαδικασία, που περιελάμβανε σχολαστική γεωγραφική και πληθυσμιακή καταγραφή. Επιπλέον, ένα σημαντικό ζήτημα προέκυπτε από τις επικρατούσες κομματικές

συνθήκες και τις προσωπικές φιλοδοξίες των ατόμων που συμμετείχαν στην οργάνωση των δήμων (Prodromídis, 2006).

Το νομαρχιακό σύστημα του 1833 αντικαταστάθηκε το 1836, διατηρώντας ωστόσο τη διοικητική διαίρεση σε νομούς και επαρχίες. Ωστόσο, καταργήθηκαν οι θέσεις των νομαρχών, των περιφερειακών διευθυντών και των νομαρχών, μαζί με τις αντίστοιχες υπηρεσίες τους. Η επικράτεια χωρίστηκε σε τριάντα διοικήσεις και δεκαεννέα υποδιοικήσεις, αντανakλώντας μια σχολαστική και συστηματική προσέγγιση της διακυβέρνησης. Το σύστημα διοικητικής διαίρεσης της χώρας, με τις διοικήσεις και υποδιοικήσεις, θεωρήθηκε ιδιαίτερα συγκεντρωτικό. Ωστόσο, αντιμετώπισε σημαντικές προκλήσεις και υπέστη τροποποιήσεις το 1838. Οι αλλαγές αυτές περιλάμβαναν τη μείωση του αριθμού των διοικητηρίων σε είκοσι τέσσερις και του αριθμού των υποδιοικήσεων σε επτά. Όλες οι υποδιοικήσεις καταργήθηκαν πλήρως το 1843 (Χατζημιχαήλ, 2011).

4.2. Η τοπική αυτοδιοίκηση στην Ελλάδα

Είναι ευρέως αποδεκτό ότι η ίδρυση των Κοινοτικών και Περιφερειακών Δήμων το 1828 από τον Ιωάννη Καποδίστρια, τον πρώτο Κυβερνήτη της Ελλάδας, έθεσε τις βάσεις για ένα προοδευτικό σύστημα τοπικής αυτοδιοίκησης κατά την εποχή εκείνη. Ο Καποδίστριας φαίνεται να έφερε στην Ελλάδα τις σύγχρονες ευρωπαϊκές προοπτικές και τις αντίστοιχες μεθόδους (ιδίως εκείνες των Γάλλων) για την οργάνωση των διοικητικών τμημάτων και της τοπικής διακυβέρνησης στη χώρα (Παπαρηγόπουλος , 1969).

Το σύστημα που εισήγαγε και εφάρμοσε ο Καποδίστριας έμοιαζε περισσότερο με μια συγκεντρωτική μορφή τοπικής διοίκησης, άμεσα ελεγχόμενη από την κεντρική διοίκηση, παρά με ένα σύστημα τοπικής αυτοδιοίκησης που λειτουργούσε παράλληλα με αυτήν. Η διοικητική διαίρεση της χώρας αποτελούνταν από δεκατρία διαμερίσματα (νομαρχίες), εξήντα δύο επαρχίες, καθώς και διάφορες πόλεις, κωμοπόλεις και χωριά. Ο επίτροπος του διαμερίσματος λειτουργούσε ως εκπρόσωπος της κυβέρνησης σε θέματα διοίκησης, ενώ οι δημογέροντες ήταν υπεύθυνοι για την εποπτεία της τοπικής διοίκησης των επαρχιών, των πόλεων, των κωμοπόλεων και των χωριών (Παπαρηγόπουλος , 1969).

Σημαντικό βήμα προς την κατεύθυνση της πραγματικής τοπικής αυτοδιοίκησης έγινε με την ψήφιση του νόμου της 27ης Δεκεμβρίου 1833, ο οποίος επικεντρώθηκε στην ίδρυση δήμων. Ο νέος νόμος καθιέρωσε ένα ιεραρχικό σύστημα τοπικής αυτοδιοίκησης, με τους δήμους οργανωμένους σε διάφορες τάξεις. Το σύστημα αυτό αντικατέστησε τους προηγούμενους δήμους των επαρχιών και των κοινοτήτων. Το μέγεθος (τάξη) κάθε δήμου καθοριζόταν με βάση τον πληθυσμό, ενώ τα γεωφυσικά χαρακτηριστικά κάθε περιοχής λαμβάνονταν υπόψη για τον καθορισμό της έκτασης. Με βάση αυτά τα κριτήρια, καθιερώθηκαν τρεις κατηγορίες δήμων ως εξής (Κλείωσης, 1977):

- α' τάξη με πληθυσμό άνω των 10.000 κατοίκων,
- δεύτερη τάξη με πληθυσμό 2.000-10.000 κατοίκων,
- τρίτη τάξη με πληθυσμό έως 2.000 κατοίκους.

Είναι ενδιαφέρον να επισημανθεί ότι κατά την αρχική εφαρμογή του νόμου, ιδρύθηκαν συνολικά επτακόσιοι πενήντα δήμοι. Ωστόσο, σε μεταγενέστερη τροποποίηση (νόμος 16/22/9/1 840), ο αριθμός μειώθηκε σε διακόσιους πενήντα. Η αλλαγή αυτή ήταν μια απάντηση στις οικονομικές προκλήσεις και στην εισαγωγή του επαρχιακού συστήματος το 1836, το οποίο αντικατέστησε το προηγούμενο νομαρχιακό σύστημα που είχε καθιερωθεί από τον Καποδίστρια (Κλείωσης, 1977).

Το περιεχόμενο ολόκληρου του νόμου δεν υποδεικνύει καμία διάκριση στον σκοπό των δήμων με βάση την κοινωνική τάξη των μελών τους. Αυτό υποδηλώνει ότι η ταξινόμηση σε τάξεις είχε πιθανότατα ως στόχο τη διαφοροποίηση της σύνθεσης των δημοτικών αρχών, προκειμένου να ενισχυθεί η αποτελεσματικότητα της λειτουργίας και της διοίκησής τους. Ο νόμος όριζε τη διάρθρωση της δημοτικής αρχής με βάση την κατάταξη των δήμων. Για τους δήμους της κατηγορίας α', θα υπήρχε ένας δήμαρχος, τέσσερις έως έξι κοινοτικοί σύμβουλοι και ένα δεκαοκταμελές δημοτικό συμβούλιο. Οι δήμοι της κατηγορίας β θα έχουν έναν δήμαρχο, δύο έως τέσσερις κοινοτικούς συμβούλους και ένα δωδεκαμελές δημοτικό συμβούλιο. Τέλος, οι δήμοι της κατηγορίας γ' θα αποτελούνται από έναν δήμαρχο, έναν ενοριακό σύμβουλο και ένα εξαμελές δημοτικό συμβούλιο (Closing, 1977).

Ο νόμος του 1833 παρέμεινε σε ισχύ, με μικρές προσαρμογές, για μια συνεχή περίοδο ογδόντα ετών. Ωστόσο, δεν έγιναν τροποποιήσεις στη δομή του συστήματος τοπικής αυτοδιοίκησης, εκτός από την αύξηση του αριθμού των δήμων. Σύμφωνα με την απογραφή του 1890, υπήρχαν συνολικά 442 δήμοι, κατηγοριοποιημένοι σε 27 πρώτης τάξης, 356

δεύτερης τάξης και 59 τρίτης τάξης. Η σημαντική αύξηση του αριθμού των δήμων, από 250 σε 442, μπορεί να αποδοθεί κυρίως στην ενσωμάτωση της Θεσσαλικής και της Ηπειρωτικής Επαρχίας στην Ελλάδα. Αξίζει να σημειωθεί ότι κατά τη διάρκεια ισχύος του νόμου του 1833, επικρατούσε η τάση να σχηματίζονται μεγαλύτερες κοινότητες με τη συγχώνευση μικρών χωριών, είτε μεταξύ τους είτε με πόλεις και κωμοπόλεις. Υπάρχει έλλειψη γραπτών πηγών που να συζητούν τους νόμιμους λόγους πίσω από τη δημιουργία μεγάλων δήμων (Χλέπας, 1999). Πρέπει να αναγνωρίσουμε ότι οι οικονομικοί παράγοντες και, κυρίως, η ανάγκη ευθυγράμμισης της πολιτικής των πολιτών με την πολιτική της κυβέρνησης, ήταν οι πρωταρχικοί παράγοντες πίσω από τη δημιουργία αυτής της δομής τοπικής αυτοδιοίκησης. Ο νόμος της 10ης Φεβρουαρίου 1912, ο οποίος ασχολείται με την ίδρυση δήμων και κοινοτήτων, θεωρείται ευρέως ως μια σημαντική εξέλιξη στο ελληνικό σύστημα τοπικής αυτοδιοίκησης (Χλέπας, 1999). Κατά την περίοδο μεταξύ 1833 και 1912, υπήρξαν σημαντικές αλλαγές που αξίζει να αναφερθούν. Μία από αυτές τις αλλαγές ήταν η επαναφορά του νομαρχιακού συστήματος από τον Κωλέττη το 1845, σε αντικατάσταση του προηγούμενου επαρχιακού συστήματος. β) Η πρώτη αναφορά της τοπικής αυτοδιοίκησης στο Σύνταγμα του Ελληνικού Κράτους. Το Σύνταγμα του 1864, στο άρθρο 105, περιέγραφε τη διαδικασία εκλογής των δημοτικών αρχών. Το 1875, ο Χαρίλαος Τρικούπης έκανε μια προσπάθεια για τη μεταρρύθμιση της διοίκησης της νομαρχίας και της τοπικής αυτοδιοίκησης, αλλά δυστυχώς, οι προτάσεις του δεν προχώρησαν ποτέ πέρα από σχέδια νόμων (Κλειώσης, 1977).

Ο νόμος του 1912 είχε βαθιά επίδραση στη δομή της τοπικής αυτοδιοίκησης στην Ελλάδα, λειτουργώντας ως θεμέλιο για όλη τη μελλοντική νομοθεσία στον τομέα αυτό. Όσον αφορά τη δομή, πραγματοποιήθηκαν ελάχιστες αλλαγές και το σύστημα ενός μοναχικού επιπέδου τοπικής αυτοδιοίκησης με αρμοδιότητα για όλες τις λειτουργίες παρέμεινε. Η κύρια και σημαντικότερη τροποποίηση συνεπάγεται την επαναφορά του θεσμού της κοινότητας, όπου η τοπική διακυβέρνηση αποτελείται από μονάδες τόσο σε δημοτικό όσο και σε κοινοτικό επίπεδο. Σύμφωνα με το άρθρο 1 του νόμου, οι δήμοι ορίζονται ως οι πρωτεύουσες των νομών και των πόλεων με πληθυσμό άνω των 10.000 κατοίκων. Εν τω μεταξύ, οι κοινότητες ιδρύονται με ελάχιστο όριο πληθυσμού τους 300 κατοίκους, αν και υπάρχει πρόβλεψη για την αναγνώριση κοινοτήτων με λιγότερους από 300 κατοίκους υπό ορισμένες προϋποθέσεις (Μπαμπάτσικος, 2014).

Κατά τη διάρκεια των διαβουλεύσεων της επιτροπής για την πρόταση νόμου, υπήρξε εστιασμένη συζήτηση σχετικά με τον καθορισμό της ελάχιστης πληθυσμιακής απαίτησης για

τον επίσημο χαρακτηρισμό μιας πόλης ως δήμου. Υπήρξε πρόταση από τον Αλ. Παπαναστασίου (μέλος της Επιτροπής) ότι το όριο αυτό θα πρέπει να οριστεί στους 5.000 κατοίκους. Παρόλα αυτά, η πρόταση απορρίφθηκε τελικά από την Επιτροπή, με αποτέλεσμα το όριο των 10.000 κατοίκων να παραμείνει αμετάβλητο (Λεμπέσης, 2017).

Ανεξάρτητα από το κατά πόσον οι δήμοι όντως επιτελούσαν διαφορετικούς σκοπούς και λειτουργίες από τις κοινότητες, θέμα που θα αποτελέσει αντικείμενο της επόμενης ενότητας του παρόντος κεφαλαίου, είναι ίσως η πρώτη φορά που μια νομοθετική πράξη σχετικά με το μέγεθος των μονάδων τοπικής αυτοδιοίκησης έλαβε υπόψη της από τους συντάκτες κριτήρια πέραν εκείνων που αφορούν τη διοίκηση. Με την εφαρμογή του νόμου ιδρύθηκε σημαντικός αριθμός δήμων και κοινοτήτων, ξεπερνώντας τον αριθμό που είχε καταγραφεί στην απογραφή του 1890 κατά 5.558 μονάδες. Συγκρίνοντας τον αριθμό αυτό με τον πληθυσμό ολόκληρου του ελληνικού κράτους το 1912, γίνεται φανερό ότι κάθε μονάδα τοπικής αυτοδιοίκησης είχε μέσο πληθυσμό περίπου 600 κατοίκων (Κλείωσης, 1977).

4.3. Εξέλιξη της διοικητικής διαίρεσης

Ήδη από το 1833, το ελληνικό κράτος υιοθέτησε το αποκεντρωμένο σύστημα ως μοντέλο διοικητικής οργάνωσης. Η χώρα διαιρέθηκε αρχικά σε νομούς, επαρχίες και δήμους. Οι δήμοι θεωρούνταν αυτόνομες νομικές οντότητες δημοσίου δικαίου, επιφορτισμένες με τοπικά καθήκοντα και διοικούμενες από εκλεγμένους αξιωματούχους (Σιούτη, 2001). Το 1912, η κυβέρνηση του Ε. Βενιζέλου εφάρμοσε ένα "διπλό" σύστημα Δήμων και Κοινοτήτων για να αντιμετωπίσει το ζήτημα της επιρροής των δημάρχων στο εθνικό κέντρο μέσω των βουλευτών (Χλέπας, 1999). Η χώρα χωριζόταν συνήθως σε νομούς, εκτός από μια σύντομη περίοδο από το 1836 έως το 1845. Ωστόσο, είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι οι νομαρχίες αυτές δεν είχαν κανένα νομικό καθεστώς, αλλά λειτουργούσαν μάλλον ως κρατικά περιφερειακά όργανα με ευρεία εξουσία. Οι νομαρχίες καταργήθηκαν σταδιακά μέχρι την τελική κατάργησή τους μέσω νομοθεσίας (άρθρο 19 παράγραφος 1 του νόμου 2539/1997). Από το 1955, ο νόμος 3200/1955 εισήγαγε ένα σύστημα εκτεταμένης αποκέντρωσης που διεύρυνε την εξουσία των νομαρχιών. Κατείχε εξέχουσα θέση στη νομαρχία, υπηρετώντας ως δημόσιος υπάλληλος με ασφαλή θητεία ή με απόσπαση. Ως έμπιστο άτομο που διοριζόταν από την κυβέρνηση, ενεργούσε ως εκπρόσωπος της νομαρχίας. Ήταν υπεύθυνος για την εποπτεία των διοικητικών λειτουργιών

των πρωτοβάθμιων τοπικών αρχών, των δευτεροβάθμιων νομικών τους προσώπων και των άλλων Ν.Π.Δ.Δ. του νομού. Το 1986, η ίδρυση των Περιφερειών αποτέλεσε σημαντικό ορόσημο στη διοικητική αποκέντρωση. Πρωταρχικός στόχος τους ήταν να διευκολύνουν το συντονισμό και το σχεδιασμό της περιφερειακής ανάπτυξης, όπως περιγράφεται στα άρθρα 61-69 του νόμου 1622/1986. Ο επικεφαλής της Περιφέρειας λειτουργούσε ως Γενικός Γραμματέας της Περιφέρειας, ενεργώντας ως αποσπασμένος δημόσιος υπάλληλος (Μπουραζάνης, 2022).

Σύμφωνα με το άρθρο 4 του Ν. 2240/1994, ο θεσμός του Νομάρχη καταργήθηκε ως περιφερειακό όργανο πρώτου βαθμού αποκέντρωσης. Στη συνέχεια, με την ψήφιση του Ν. 2281/1994, οι Νομαρχιακές Αυτοδιοικήσεις καθιερώθηκαν ως δευτεροβάθμιοι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Οι Νομαρχίες λειτουργούσαν με διοικητική και οικονομική αυτοτέλεια, διοικούνταν από αιρετά όργανα και εποπτεύονταν από τον Γενικό Γραμματέα της Περιφέρειας στην οποία υπάγονταν. Οι υπόλοιπες αρμοδιότητες του Νομάρχη που δεν είχαν μεταβιβαστεί στις Νομαρχιακές Αρχές ανατέθηκαν σε ένα νεοσύστατο θεσμικό όργανο, γνωστό ως Περιφερειακός Διευθυντής. Μετά από κάποιο χρονικό διάστημα, ο αρχικός βαθμός αποκέντρωσης και οι ρόλοι των Περιφερειακών Διευθυντών καταργήθηκαν. Η αρμοδιότητά τους μεταβιβάστηκε τότε στους Γενικούς Γραμματείς των Περιφερειών, όπως αναφέρεται στο άρθρο 14 του νόμου 2399/1996. Το 1997 πραγματοποιήθηκε μια σημαντική αναδιοργάνωση του διοικητικού συστήματος της χώρας, η οποία οδήγησε στην αποκέντρωση της κρατικής διοίκησης. Αυτό επιτεύχθηκε με την καθιέρωση των Περιφερειών ως μοναδικών μονάδων αποκεντρωμένης διοίκησης, όπως επιτάσσει ο νόμος 2399/1996. Σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση του νόμου, η Περιφέρεια ανέλαβε την ευθύνη του σχεδιασμού, του προγραμματισμού, του συντονισμού και της εφαρμογής πολιτικών για την οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη στην καθορισμένη περιοχή της. Ο Γενικός Γραμματέας της Περιφέρειας, ένας έκτακτος υπάλληλος, λειτουργούσε ως εκπρόσωπος της κυβέρνησης και είχε την κύρια ευθύνη για την εφαρμογή της κυβερνητικής πολιτικής στην Περιφέρεια (Σιούτη, 2001).

Εφαρμόστηκε νόμος που επέβαλε τη συγχώνευση των πρωτοβάθμιων τοπικών αρχών, με αποτέλεσμα τη σημαντική μείωση του συνολικού αριθμού τους από 5.826 σε 1.033. Οι δήμοι που δημιουργήθηκαν χωρίστηκαν περαιτέρω σε δημοτικά διαμερίσματα, όπου λειτουργούσε το Τοπικό Συμβούλιο, εκπροσωπούμενο από τον Κοινοτικό Νομάρχη (Χλέπας, 1999).

4.4. Οι διοικητικές μεταρρυθμίσεις του 20ου αιώνα

Το 1909, ο αριθμός των νομών μειώθηκε και πάλι σε δεκαέξι, όπως αναφέρεται στο νόμο GYLD' της 16ης Νοεμβρίου, ΦΕΚ Α 282/1909. Η αλλαγή αυτή παρέμεινε σε ισχύ μέχρι το 1912, όταν η κυβέρνηση Ελευθερίου Βενιζέλου ψήφισε νέα διοικητική διαίρεση της χώρας, όπως σημειώνουν οι Spanou & Sotiropoulos (2011).

Ο νόμος DNZ/1912, ο οποίος αφορά τους δήμους και τις κοινότητες, αποτελεί ένα σημαντικό βήμα προς την αυτοδιοίκηση. Οι δήμοι κατακερματίστηκαν και δημιουργήθηκαν χιλιάδες κοινότητες σε όλη τη χώρα, με έναν αξιοσημείωτο αριθμό κοινοτήτων που είχαν δημιουργηθεί κατά την περίοδο της τουρκοκρατίας να εξακολουθούν να υπάρχουν. Ως δήμοι ορίστηκαν οι πρωτεύουσες των νομών και των πόλεων με πληθυσμό άνω των 10.000 κατοίκων. Όλοι οι οικισμοί με πληθυσμό άνω των 300 κατοίκων και δημοτικό σχολείο ή με λιγότερους από 300 κατοίκους, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, ορίζονταν ως κοινότητες (Spanou & Sotiropoulos, 2011).

Μετά το 1981, οι κυβερνήσεις του ΠΑΣΟΚ προχώρησαν σε μια σειρά από αλλαγές στον τομέα της τοπικής αυτοδιοίκησης. Ο θεσμός των νομαρχιακών συμβουλίων, που καθιερώθηκε επί Χαρίλαου Τρικούπη, επανήλθε και αναβαθμίστηκε με το νόμο 1235/1982. Η εισαγωγή του δεύτερου βαθμού τοπικής αυτοδιοίκησης επήλθε με το νόμο 2218/1994. Οι αρμοδιότητες της προηγούμενης νομαρχίας μεταφέρθηκαν με επιτυχία στη νεοεκλεγείσα Νομαρχιακή Κυβέρνηση και στα διάφορα όργανά της, όπως ο Νομάρχης, το Νομαρχιακό Συμβούλιο και οι Νομαρχιακές Επιτροπές (Spanou & Sotiropoulos, 2011).

Το σχέδιο "Καποδίστριας" (Νόμος 2539/1997), επαναπροσδιόρισε τους πρωτοβάθμιους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης σύμφωνα με πληθυσμιακά και χωροταξικά κριτήρια. Η επικράτεια χωρίστηκε πλέον σε 13 περιφέρειες, 51 νομαρχίες, 1.034 δήμους και κοινότητες (910 δήμοι και 124 κοινότητες), ενώ οι επαρχίες καταργήθηκαν. Η πιο πρόσφατη διοικητική μεταρρύθμιση εφαρμόστηκε με τον νόμο 3852 της 7ης Ιουνίου 2010, όπως δημοσιεύθηκε στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως 87Α'. "Η Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης - Πρόγραμμα Καλλικράτης" χώρισε τη χώρα σε επτά αποκεντρωμένες διοικήσεις, δεκατρείς περιφέρειες και 325 δήμους. Η περιφέρεια χωρίζεται σε περιφερειακές ενότητες, που αντιστοιχούν σε μια ευρεία γεωγραφική περιοχή (Kalimeri, 2018).

4.5. Νόμος Καποδίστρια

Ένα νέο μοντέλο τοπικής αυτοδιοίκησης είναι απαραίτητο για την αντιμετώπιση των εξελισσόμενων αναγκών των πολιτών στον σημερινό σύγχρονο κόσμο. Ο νόμος Καποδίστριας, γνωστός και ως σχέδιο Καποδίστριας, αναφέρεται σε ένα νόμο (2539/97) που εφαρμόστηκε από το ελληνικό κράτος το 1997. Ο νόμος αυτός αποσκοπούσε στον εξορθολογισμό της δημόσιας διοίκησης σε επίπεδο τοπικής αυτοδιοίκησης με τη συγχώνευση κοινοτήτων σε μεγαλύτερους δήμους (Kalimeri, 2018).

Ο νόμος αυτός ίσχυε μέχρι το τέλος του 2010, οπότε και αντικαταστάθηκε από τη νέα διοικητική διαίρεση που προέβλεπε το σχέδιο Καλλικράτης. Ο νόμος πήρε το όνομά του από τον Ιωάννη Καποδίστρια, τον πρώτο κυβερνήτη της Ελλάδας μετά την απελευθέρωσή της από τους Οθωμανούς. Λόγω της εξάλειψης των κοινοτήτων, αντιμετώπισε σημαντική αντίσταση σε ορισμένες περιοχές. Το 2006, ψηφίστηκε μια κοινοβουλευτική τροπολογία που αναγνώρισε επίσημα τα Ζωνιανά Ρεθύμνου, το Βραχάσι Λασιθίου και την Τσαριτσάνη Λάρισας ως ξεχωριστές κοινότητες (Dimitropoulos, 2012).

Το Σύνταγμα του 1975 (άρθρο 102) περιλάμβανε μια εκτεταμένη και σύγχρονη διάταξη σχετικά με την τοπική αυτοδιοίκηση. Πιο αναλυτικά, διευκρινίζει διεξοδικά την οργάνωση της τοπικής αυτοδιοίκησης, η οποία διαρθρώνεται σε βαθμίδες. Η αρχική βαθμίδα αποτελείται από τους δήμους και τις κοινότητες, ενώ οι υπόλοιπες βαθμίδες υπόκεινται στον καθορισμό του κοινού νομοθετικού σώματος. Αυτή η συνταγματική διάταξη, η οποία είναι λεπτομερέστερη και πληρέστερη από την αντίστοιχη διάταξη του Συντάγματος του 1927, έδωσε την ευκαιρία στους νομοθέτες να θεσπίσουν ένα σύστημα τοπικής αυτοδιοίκησης που να ανταποκρίνεται καλύτερα στις σύγχρονες ανάγκες της ελληνικής κοινωνίας (Λεμπέσης, 2017).

Ο νέος Δημοτικός και Κοινοτικός Κώδικας (Ν. 10651/1980 ΦΕΚ 168124-7-1980) που δημιουργήθηκε σε εφαρμογή της συνταγματικής διάταξης είναι αναμφίβολα πιο σαφής και προσαρμοσμένος στις ελληνικές συνθήκες. Ωστόσο, από τη δική μας οπτική γωνία, υπολείπεται της ενσωμάτωσης μιας ορθολογικής δομής για το σύστημα της τοπικής αυτοδιοίκησης. Ο νέος Κώδικας επιφέρει αρκετές σημαντικές καινοτομίες όσον αφορά τη δομή της τοπικής αυτοδιοίκησης: Σύμφωνα με τη ρητή συνταγματική απαίτηση, έχει θεσπιστεί

η πρώτη βαθμίδα της τοπικής αυτοδιοίκησης, η οποία περιλαμβάνει τους δήμους και τις κοινότητες. Η εσωτερική δομή της πρώτης βαθμίδας, και συγκεκριμένα το μέγεθος των δήμων και των κοινοτήτων, έχει οργανωθεί με τον ακόλουθο τρόπο: Όσον αφορά τους δήμους, οι προηγούμενοι κώδικες (LD 288811954 και PD 93311975) επανέφεραν το ίδιο καθεστώς, που σημαίνει ότι οι δήμοι λειτουργούν ως πρωτεύουσες των νομών και των πόλεων με πληθυσμό άνω των 10.000 κατοίκων. Ωστόσο, η πρόσφατη εφαρμογή του κώδικα επέφερε μια σημαντική καινοτομία που συνεπάγεται τη διαίρεση των δήμων με πληθυσμό άνω των 50.000 κατοίκων σε διακριτές περιφέρειες (άρθρο 2 παράγραφος 3 και άρθρο 110). Είναι ενδιαφέρον ότι ο νόμος περιέγραψε ακόμη και τον συγκεκριμένο αριθμό διαμερισμάτων στα οποία θα μπορούσαν να χωριστούν οι τρεις μεγαλύτερες πόλεις. Έτσι, είναι δυνατόν να χωριστεί ο Δήμος Αθηναίων σε πέντε έως επτά διαμερίσματα, ενώ οι Δήμοι Θεσσαλονίκης και Πειραιά μπορούν να χωριστούν σε τρία έως πέντε. Αναμφίβολα, η συγκεκριμένη δομή, η οποία περιελάμβανε τη δημιουργία διακριτών διαμερισμάτων εντός των μεγαλύτερων δήμων, προσέφερε μια βιώσιμη λύση στις πολυάριθμες προκλήσεις που αντιμετώπιζαν οι δήμοι αυτοί (Dimitropoulos, 2012).

Επιπλέον, όσον αφορά τις κοινότητες, ο νέος κώδικας (άρθρο 3 παράγραφος 1) καθιέρωσε ως ελάχιστη πληθυσμιακή απαίτηση τους 1.000 κατοίκους για να αναγνωριστεί μια περιοχή ως ξεχωριστή κοινότητα. Είναι σαφές ότι η αύξηση του ελάχιστου πληθυσμιακού ορίου εφαρμόστηκε με σκοπό τον περιορισμό του αριθμού των κοινοτήτων. Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι το προαναφερθέν όριο αφορά μόνο τις νεοσύστατες κοινότητες. Για τις κοινότητες που υπήρχαν πριν από την εφαρμογή του κώδικα, οι διατάξεις που περιγράφονται στο άρθρο 4 διατηρούν τη δυναμική τους. Ωστόσο, είναι σημαντικό να αναγνωριστεί ότι η ίδρυση μεγάλων κοινοτήτων εξαρτάται από την εκπλήρωση δύσκολων προϋποθέσεων στην πράξη (Lada & Manos, 2021).

Μεταξύ 1971 και 1981, ιδρύθηκαν συνολικά 7 νέες κοινότητες, με 1 να βρίσκεται εντός της Περιφέρειας της Πρωτεύουσας και 6 εκτός αυτής. Είναι ενδιαφέρον ότι ο αριθμός των δήμων παρέμεινε ο ίδιος κατά τη διάρκεια αυτής της χρονικής περιόδου. Όσον αφορά την εξέλιξη των μεγεθών των μονάδων, μπορούμε να παρατηρήσουμε τα εξής: Εντός της Περιφέρειας Πρωτεύουσας παρατηρείται μείωση του αριθμού των μικρών μονάδων και περίπου ισόποση αύξηση του αριθμού των μεγάλων μονάδων. Παρόμοιο μοτίβο είναι εμφανές στις μονάδες πέραν της Περιφέρειας Πρωτεύουσας, με εξαίρεση τη δημιουργία έξι επιπλέον δήμων. Με βάση μια ολοκληρωμένη ανάλυση, είναι προφανές ότι δεν υπήρξαν σημαντικές μετακινήσεις πληθυσμού από την Περιφέρεια Πρωτεύουσας προς τις γύρω περιοχές κατά την

τελευταία δεκαετία. Η σημαντική αύξηση του πληθυσμού κατά 52% στις περιοχές αυτές μπορεί να αποδοθεί κυρίως στην εισροή ανθρώπων από άλλες περιοχές (Lada & Manos, 2021).

Στους περισσότερους νομούς, οι πληθυσμιακές μεταβολές ήταν ελάχιστες, εκτός από την Αττική και τη Θεσσαλονίκη, όπου σημειώθηκε αξιοσημείωτη αύξηση. Οι νομοί που παρουσίασαν αύξηση του πληθυσμού ήταν συνήθως εκείνοι με ισχυρή παρουσία βιομηχανιών, τουρισμού ή εκπαιδευτικών ιδρυμάτων υψηλού κύρους (Λεμπέσης, 2017).

Μετακινήσεις πληθυσμού σημειώθηκαν εντός κάθε νομού, με αξιοσημείωτη τάση συγκέντρωσης σε αστικές ή ημιαστικές περιοχές. Κατά συνέπεια, υπήρξε αξιοσημείωτη αύξηση του μέσου μεγέθους των δήμων σε όλους σχεδόν τους νομούς. Με εξαίρεση τους νομούς Αττικής και Θεσσαλονίκης, οι δήμοι το 1971 είχαν μέσο μέγεθος που κυμαινόταν από 3.348 έως 33.762 κατοίκους. Το 1981, το μέσο μέγεθος κυμαινόταν μεταξύ 3.900 και 41.605 κατοίκων. Είναι προφανές ότι οι πληθυσμιακές μετακινήσεις είχαν σημαντικό αντίκτυπο στο μέγεθος των δήμων κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου. Ο πληθυσμός κυμάνθηκε μεταξύ 204 και 1.891 κατοίκων το 1981, εξαιρουμένων των Νομών Αττικής και Θεσσαλονίκης. Σε 18 από τους 51 νομούς, το μέσο μέγεθος των κοινοτήτων πέφτει κάτω από 500 κατοίκους, ενώ σε μόλις 8 νομούς ξεπερνά τους 1.000 κατοίκους (Λεμπέσης, 2017).

4.5.1. Στόχοι του προγράμματος

Το πρόγραμμα Καποδίστριας ψηφίστηκε στο ελληνικό κοινοβούλιο το 1997. Ωστόσο, η προώθηση των Συνδέσμων Τοπικής Αυτοδιοίκησης είναι καταλληλότερη, διότι δημιουργεί ευνοϊκές προοπτικές για την ολοκληρωμένη μεταρρύθμιση και τον εκσυγχρονισμό της πρωτοβάθμιας τοπικής αυτοδιοίκησης (Kalimeri, 2018).

Οι βασικοί στόχοι που συμβάλλουν στον τελικό στόχο του προγράμματος Καποδίστρια (Kalimeri, 2018):

- Εκσυγχρονισμός του διοικητικού συστήματος. Η ανασυγκρότηση της πρωτοβάθμιας τοπικής αυτοδιοίκησης αποσκοπεί στην παροχή υπηρεσιών ισοδύναμων με αυτές των κατοίκων των πόλεων και των χωριών και στη βελτίωση της ποιότητας ζωής όλων .
- Εκσυγχρονισμός του τοπικού πολιτικού συστήματος.
- Σεβασμός της νομιμότητας, διαφάνεια στη διαχείριση των πόρων και κοινωνικός έλεγχος στην άσκηση της τοπικής εξουσίας.

- Ενίσχυση του ρόλου της πρωτοβάθμιας τοπικής αυτοδιοίκησης με την ανάθεση σημαντικών αρμοδιοτήτων που μόνο μεγαλύτερες - από τις υπάρχουσες - διοικητικές μονάδες μπορούν να ασκήσουν.
- Ανασυγκρότηση της πρωτοβάθμιας τοπικής αυτοδιοίκησης, η οποία αποτελεί την πιο δυναμική προϋπόθεση για την επίτευξη οικονομικής αυτοτέλειας και διοικητικής αυτονομίας.
- Η ανασυγκρότηση της πρωτοβάθμιας τοπικής αυτοδιοίκησης, που αποτελεί την αναγκαία προϋπόθεση για την "αναγέννηση των χωριών" και την περιφερειακή ανάπτυξη της χώρας.

4.6. Η Σημερινή Δομή της Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Το Σύνταγμα του 1975, και συγκεκριμένα το άρθρο 102, περιελάμβανε μια ολοκληρωμένη και σύγχρονη διάταξη σχετικά με την τοπική αυτοδιοίκηση. Το κείμενο αυτό παρέχει λεπτομερή εξήγηση της δομής της τοπικής αυτοδιοίκησης, με τους δήμους και τις κοινότητες να αποτελούν την πρώτη βαθμίδα και τις επόμενες βαθμίδες να αποφασίζονται από το κοινό νομοθετικό σώμα. Η συνταγματική διάταξη είναι πιο λεπτομερής και περιεκτική σε σύγκριση με εκείνη του Συντάγματος του 1927. Έχει ανοίξει ευκαιρίες για τους νομοθέτες να δημιουργήσουν ένα σύστημα τοπικής αυτοδιοίκησης που να ανταποκρίνεται στις σύγχρονες απαιτήσεις της ελληνικής κοινωνίας (Τομαρά-Σιδέρη, 1999). Ο νέος Δημοτικός και Κοινοτικός Κώδικας (Ν. 106511980 ΦΕΚ 168124-7-1980) που αναπτύχθηκε σύμφωνα με τη συνταγματική διάταξη είναι αναμφισβήτητα σαφέστερος και καλύτερα προσαρμοσμένος στις ελληνικές συνθήκες. Ωστόσο, πιστεύουμε ότι εξακολουθεί να στερείται ενός ορθολογικού πλαισίου για το σύστημα της τοπικής αυτοδιοίκησης. Ο νέος Κώδικας επέφερε καινοτομίες στη δομή της τοπικής αυτοδιοίκησης, οι οποίες ακολουθώντας τη ρητή συνταγματική επιταγή, δημιουργήθηκε το αρχικό επίπεδο της τοπικής αυτοδιοίκησης, το οποίο αποτελείται από δήμους και κοινότητες (Χλέπα, 1999).

Η περιγραφή της εσωτερικής διάρθρωσης της πρώτης βαθμίδας, και συγκεκριμένα το μέγεθος των δήμων και των κοινοτήτων, περιγράφεται παρακάτω: Οριοθετώντας το καθεστώς που θεσπίστηκε από προηγούμενους κώδικες (Ν.Δ. 288811954 και Π.Δ. 93311975), οι δήμοι θεωρούνται ως οι πρωτεύουσες των νομών και των πόλεων με πληθυσμό άνω των 10.000

κατοίκων. Ωστόσο, ο νέος κώδικας εφάρμοσε μια σημαντική καινοτομία όπου οι δήμοι με πάνω από 150.000 κατοίκους κατατμήθηκαν σε περιφέρειες. Αναφορικά με το άρθρο 2 παράγραφος 3 και το άρθρο 110. Πράγματι, ο νόμος περιγράφει λεπτομερώς τον συγκεκριμένο αριθμό διαμερισμάτων στα οποία μπορούν να διαιρεθούν οι τρεις μεγαλύτερες πόλεις. Σύμφωνα με μελέτη της Τομαρά-Σιδέρη (1999), ο Δήμος Αθηναίων θα μπορούσε δυνητικά να χωριστεί σε πέντε έως επτά διαμερίσματα, ενώ οι Δήμοι Θεσσαλονίκης και Πειραιά θα μπορούσαν να χωριστούν σε τρία έως πέντε.

Αναμφίβολα, η δημιουργία δημοτικών διαμερισμάτων εντός των μεγάλων δήμων προσέφερε λύση σε πολυάριθμες προκλήσεις που αντιμετώπιζαν οι δήμοι αυτοί (Τομαρά-Σιδέρη, 1999). Επιπλέον, όσον αφορά τις κοινότητες, ο νέος κώδικας (άρθρο 3 παράγραφος 1) καθιέρωσε μια ελάχιστη πληθυσμιακή απαίτηση 1.000 κατοίκων για να θεωρηθεί μια συνοικία ως συγκεκριμένη κοινότητα. Είναι προφανές ότι η αύξηση του ελάχιστου πληθυσμιακού ορίου αποσκοπούσε στον περιορισμό της ποσότητας των κοινοτήτων. Ωστόσο, ο περιορισμός αφορούσε μόνο τις νεοσύστατες κοινότητες. Για τις κοινότητες που υπήρχαν πριν από τον κώδικα, οι κανονισμοί που περιγράφονται στο άρθρο 4 θα μπορούσαν να είναι σχετικοί. Η ίδρυση εκτεταμένων κοινοτήτων εξαρτάται από δύσκολες προϋποθέσεις που συχνά είναι δύσκολο να εκπληρωθούν στην πραγματικότητα (Τομαρά-Σιδέρη, 1999).

Υπό το πρίσμα της σύγχρονης κοινωνικής δυναμικής, η τοπική αυτοδιοίκηση έχει διαιρεθεί σε μικρότερα τμήματα για την ενίσχυση της αποτελεσματικότητας των δήμων στο έθνος μας. Αυτό αναδεικνύει πώς περίπου 5.500 τοπικές αρχές αγωνίζονται να συμβαδίσουν με τους ρυθμούς που αναμένουν τα σύγχρονα ευρωπαϊκά πρότυπα αυτοδιοίκησης λόγω δημογραφικών, οικονομικών και αναπτυξιακών παραγόντων. "Δεν έχουν την ικανότητα να προσφέρουν βασικές υπηρεσίες στους πολίτες και δεν είναι επαρκώς εξοπλισμένες για να συμμετέχουν ενεργά στον σχεδιασμό και την υλοποίηση της τοπικής ανάπτυξης" (Τομαρά-Σιδέρη, 1999).

Το πρόγραμμα Καποδίστριας εγκρίθηκε από το ελληνικό κοινοβούλιο το 1997. Παρ' όλα αυτά, η υποστήριξη των Συνδέσμων Τοπικής Αυτοδιοίκησης είναι καταλληλότερη, καθώς ανοίγει το δρόμο για την εκτεταμένη μεταρρύθμιση και τον εκσυγχρονισμό της πρωτοβάθμιας τοπικής αυτοδιοίκησης. ο σχεδιασμός και η υλοποίηση δεν πρέπει να αντιμετωπίζονται αποκλειστικά ως μια διοικητική ενοποίηση γης και πληθυσμών, που γίνεται είτε στα χαρτιά είτε μέσω τοπικιστικών υπολογισμών. Αν δεν συμβεί αυτό το σενάριο, τότε υπάρχει

δυνατότητα για την προγραμματισμένη ανασυγκρότηση της πρωτοβάθμιας τοπικής αυτοδιοίκησης. Η ανασυγκρότηση αυτή θα ξεκινήσει με το χωροταξικό σχεδιασμό των νέων ΟΤΑ και θα περιλαμβάνει την έγκαιρη θεσμοθέτησή τους, την προσαρμογή της πολιτικής διοικητικής δομής τους στα σύγχρονα πρότυπα της "αποτελεσματικής αυτοδιοίκησης" και την άμεση συσχέτιση αυτής με την εκτέλεση ενός βιώσιμου επενδυτικού προγράμματος σε βασικές υποδομές, κάλυψη λειτουργικών δαπανών, εκπαίδευση προσωπικού, ενίσχυση της τοπικής διοίκησης και ανάπτυξη της τοπικής οικονομίας. Οι παραπάνω επιλογές περιγράφουν τους θεμελιώδεις στόχους που υποστηρίζουν τον γενικότερο στόχο του προγράμματος Καποδίστρια (Χλέπα, 1999):

- 1.Επικαιροποίηση του διοικητικού συστήματος ώστε να ανταποκρίνεται στα σύγχρονα πρότυπα. Ο πρωταρχικός στόχος της ανασυγκρότησης της τοπικής αυτοδιοίκησης είναι να διασφαλιστεί ότι οι πόλεις και τα χωριά λαμβάνουν συγκρίσιμες υπηρεσίες και να βελτιωθεί η συνολική ποιότητα ζωής των κατοίκων.
- 2.Εκσυγχρονισμός του τοπικού πολιτικού συστήματος.
- 3.Τονίζοντας τη σημασία της τήρησης των νομικών διαδικασιών, της διατήρησης της διαφάνειας στη διαχείριση των πόρων και της δυνατότητας κοινωνικής εποπτείας στην τοπική διακυβέρνηση.
4. Ενίσχυση των λειτουργιών της πρωτοβάθμιας τοπικής αυτοδιοίκησης με την ανάθεση σημαντικών αρμοδιοτήτων που συνήθως διεκπεραιώνονται από μεγαλύτερες διοικητικές μονάδες.
5. Η ανασυγκρότηση της πρωτοβάθμιας τοπικής αυτοδιοίκησης είναι ζωτικής σημασίας για την επίτευξη οικονομικής αυτάρκειας και διοικητικής αυτονομίας.
6. Η ανασυγκρότηση της πρωτοβάθμιας τοπικής αυτοδιοίκησης είναι απαραίτητη για την αναζωογόνηση των χωριών και τη συνολική περιφερειακή ανάπτυξη της χώρας. Οι στόχοι περιγράφονται λεπτομερώς παρακάτω (Χλέπα, 1999).

4.7. Νόμος Καλλικράτη

Ο νόμος 3852/2010 επέφερε σημαντικές διαρθρωτικές αλλαγές στη διοικητική οργάνωση της χώρας μέσω της "Νέας Αρχιτεκτονικής της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης - Πρόγραμμα Καλλικράτης". Στόχος των ρυθμίσεων του νόμου,

σε σχέση με τους ΟΤΑ πρώτου βαθμού, είναι κυρίως η δημιουργία εύρωστων δήμων που θα μπορούν να προωθήσουν την τοπική ανάπτυξη και να παρέχουν υπηρεσίες υψηλής ποιότητας, ενώ παράλληλα θα ελαχιστοποιούν τις λειτουργικές τους δαπάνες. Το πρόγραμμα εγκρίθηκε από το Κοινοβούλιο τον Μάιο του 2010. Με τη δημοσίευσή του στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως στις 7 Ιουνίου 2010 (ΦΕΚ 87/τ. Α/2010), ορισμένες διατάξεις του νόμου τέθηκαν αμέσως σε ισχύ, επιτρέποντας τη διεξαγωγή των τοπικών εκλογών του ίδιου έτους σύμφωνα με τους εν λόγω κανονισμούς. Στην πλήρη μορφή του, τέθηκε σε ισχύ την 1η Ιανουαρίου 2011 (Tzamaloukas et. al., 2016).

Η εφαρμογή του νόμου 3852 (ΦΕΚ Α 87/7-6-2010) επέφερε την εισαγωγή του προγράμματος "Καλλικράτης". Το πρόγραμμα αυτό επιδιώκει να επιφέρει έναν ολοκληρωμένο μετασχηματισμό της τοπικής αυτοδιοίκησης, ο οποίος περιλαμβάνει διοικητικές, οικονομικές, πολιτικές και ηθικές πτυχές. Επιπλέον, στοχεύει να επιφέρει μια σημαντική αναμόρφωση του κεντρικού κράτους, δίνοντας έμφαση στις εκτελεστικές, συντονιστικές και ελεγκτικές λειτουργίες του. Οι αλλαγές που πραγματοποιούνται έχουν ευρύ πεδίο εφαρμογής, επηρεάζοντας διάφορα επίπεδα και κατηγορίες της τοπικής αυτοδιοίκησης. Στοχεύουν στο μετασχηματισμό ολόκληρου του συστήματος διοίκησης και τοπικής αυτοδιοίκησης. Για την επίτευξη των στόχων του προγράμματος, υιοθετείται μια νέα αντίληψη που δίνει έμφαση όχι μόνο στην αποκέντρωση των αρμοδιοτήτων, αλλά και στην αποκέντρωση των πόρων, του προσωπικού και της λογοδοσίας (Χρυσανθάκης, 2010).

Το πρόγραμμα Καλλικράτης αναφέρεται σε μια σειρά διοικητικών αλλαγών στην τοπική αυτοδιοίκηση που εφαρμόστηκαν από την ελληνική κυβέρνηση. Το Σχέδιο Καλλικράτης τέθηκε σε ισχύ στις 4 Ιουνίου 2010 και δημοσιεύθηκε επίσημα στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως Α', αρ. 87, 7 Ιουνίου 2010 ως "Νόμος 3852" με τίτλο "Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης - Πρόγραμμα Καλλικράτης" (Χρυσανθάκης, 2010).

Μια ουσιαστική πτυχή του σχεδίου περιλαμβάνει την αναδιάρθρωση της τοπικής αυτοδιοίκησης με τη μείωση του αριθμού των φορέων, και συγκεκριμένα:

1. Συγχώνευση οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης (δήμοι και κοινότητες) από 1034 σε 325 δήμους.
2. Ενοποίηση περίπου 6.000 νομικών προσώπων και δημοτικών επιχειρήσεων των δήμων σε λιγότερες από 2.000.

3. Αντικατάσταση των 56 νομαρχιακών αυτοδιοικήσεων σε 13 αιρετές περιφέρειες που χωρίζονται σε περιφερειακές ενότητες, αλλά ο νομός Αθηνών χωρίζεται σε τέσσερις περιφερειακές ενότητες, από δύο οι νομοί Πειραιά, Καβάλας, Κεφαλονιάς και Μαγνησίας και οι νομοί Κυκλάδων και Δωδεκανήσου από μία περιφερειακή ενότητα, ακολουθώντας έτσι τα σημερινά όρια των Περιφερειών.
4. Οι 13 κρατικές περιφέρειες διαμορφώθηκαν σε 7 αποκεντρωμένες διοικήσεις.
5. Η θητεία του δημάρχου και του περιφερειάρχη μετατράπηκε από τετραετή σε πενταετή, με τις εκλογές να διεξάγονται ταυτόχρονα με τις ευρωεκλογές. Ο νόμος 3852/2010 τέθηκε σε ισχύ την 1η Ιανουαρίου 2011 (Χρυσανθάκης, 2010).

4.7.1. Σκοπός του προγράμματος Καλλικράτη

Στην αιτιολογική έκθεση του σχεδίου νόμου "Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης - Πρόγραμμα Καλλικράτης", γίνεται μια φιλόδοξη προσπάθεια συνολικού επανασχεδιασμού των επιπέδων διακυβέρνησης σε μια Νέα Αρχιτεκτονική. Η μεταρρύθμιση αυτή του διοικητικού συστήματος της χώρας υλοποιείται σύμφωνα με τις κατευθύνσεις που θέτει το Σύνταγμα. Το κράτος διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στη διακυβέρνηση, ενώ οι αποκεντρωμένοι φορείς έχουν εξουσιοδοτηθεί με εξουσία λήψης αποφάσεων. Υπάρχουν δύο επίπεδα αυτοδιοίκησης που στοχεύουν στην αποτελεσματική αντιμετώπιση του σχεδιασμού και της εκτέλεσης τοπικών και περιφερειακών αναπτυξιακών πρωτοβουλιών (Tzamaloukas et. al., 2016). Με το "Πρόγραμμα Καλλικράτης", ο νομοθέτης θέλει να εξοπλίσει τη χώρα με μια σταθερή και σύγχρονη διοικητική και αυτοδιοικητική δομή μόνιμου χαρακτήρα, η οποία θα υπερβαίνει τη λογική των προσωρινών λύσεων, περιορίζοντας τις μεταβατικές λύσεις που σύντομα θα δημιουργούσαν την ανάγκη για νέες παρεμβάσεις, αναπαράγοντας εκκρεμότητες. Ορισμένοι από τους ειδικούς στόχους που επιδιώκεται να εξυπηρετήσει η υιοθέτηση της μεταρρύθμισης αυτής παρατίθενται κατωτέρω (Tzamaloukas et. al., 2016):

- την ενίσχυση της δημοκρατικής συμμετοχής και της αποτελεσματικής διαχείρισης των τοπικών υποθέσεων, την καλύτερη εξυπηρέτηση του πολίτη, την οργάνωση της άσκησης της εξουσίας με όρους διεύρυνσης της συμμετοχής των πολιτών στη δημόσια

σφαίρα και εμβάθυνσης της δημοκρατίας, αλλά και την ενίσχυση των φορέων της κοινωνίας των πολιτών, των εθελοντικών και κοινωνικών οργανώσεων, με τον εμπλουτισμό των συμμετοχικών διαδικασιών (π.χ. διαβούλευση) και τη βελτίωση της εκπροσώπησης,

- εγκατάλειψη του παραδοσιακού συγκεντρωτικού μοντέλου, μέσω της αποκέντρωσης της διοίκησης, η οποία θα της προσδώσει χαρακτηριστικά όπως η αποτελεσματικότητα, η ευελιξία και η αξιοποίηση των τοπικών και περιφερειακών πλεονεκτημάτων,
- να καταστεί η Νέα Αρχιτεκτονική εφαλτήριο ανάπτυξης, η οποία θα έχει θετικό αντίκτυπο στα δημοσιονομικά μεγέθη, αφού θα είναι αποτέλεσμα της αυξημένης αποτελεσματικότητας των τοπικών αρχών και του κράτους γενικότερα, ενώ ταυτόχρονα θα συμβάλλει θετικά στην εύρυθμη λειτουργία της αγοράς και θα περιορίσει τα φαινόμενα αδιαφάνειας και αθέμιτου ανταγωνισμού,
- η χρήση νέων τεχνολογικών εργαλείων και μεθόδων ηλεκτρονικής διακυβέρνησης και αυτοεξυπηρέτησης, με διαδραστικές υπηρεσίες για την καλύτερη και ταχύτερη εξυπηρέτηση του πολίτη,
- τον αναπροσανατολισμό των κρατικών δομών και λειτουργιών προς τις ανάγκες της πράσινης ανάπτυξης, ώστε να αλλάξει το αναπτυξιακό μοντέλο της χώρας,
- για την ενσωμάτωση των αρχών της ανοικτής διακυβέρνησης, της διαφάνειας, της αξιολόγησης και της λογοδοσίας στη διοικητική λειτουργία και για την αξιοκρατική πρόσληψη του προσωπικού, στοιχεία που αποτέλεσαν πηγές συνεχούς αμφισβήτησης και κριτικής της τοπικής αυτοδιοίκησης,
- για την εξοικονόμηση πόρων με τη μείωση του αριθμού των τοπικών αρχών και των νομικών τους προσώπων και τον εξορθολογισμό της διαχείρισης.
- να καταστούν οι νέες τοπικές αρχές λειτουργικά αυτόνομες, ώστε να είναι σε θέση να διευκολύνουν, να ενθαρρύνουν και να στηρίζουν τις τοπικές πρωτοβουλίες και να γίνουν έτσι η κινητήρια δύναμη της τοπικής ανάπτυξης. Με άλλα λόγια, θα κληθούν να αξιοποιήσουν τα τοπικά και περιφερειακά συγκριτικά πλεονεκτήματα, με σεβασμό στο περιβάλλον και ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής,
- να εξορθολογήσουν τη δομή του κράτους και να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα μιας κατακερματισμένης και αποσπασματικής προσέγγισης. Έτσι, δίνεται πλέον έμφαση στην ολοκλήρωση, τη συνεργασία και την αλληλεξάρτηση του κεντρικού, του

αποκεντρωμένου και του τοπικού επιπέδου διακυβέρνησης. Επιπλέον, η αναδιοργάνωση των επιπέδων τοπικής αυτοδιοίκησης αλλάζει το ρόλο του κεντρικού κράτους και αναδεικνύει τον εκτελεστικό, συντονιστικό και ελεγκτικό του χαρακτήρα,

- να υπάρχει σαφέστερη οριοθέτηση των αρμοδιοτήτων σε κάθε επίπεδο, ώστε ο πολίτης να είναι σε θέση να γνωρίζει, για κάθε ανάγκη, ποιος είναι ο αρμόδιος φορέας για την εξυπηρέτησή του, σε ποιες ενέργειες πρέπει να προβεί και να εξυπηρετείται, αν είναι δυνατόν, σε ένα μόνο επίπεδο, είτε στο Δήμο, είτε στην Περιφέρεια, είτε στην Αποκεντρωμένη Διοίκηση,
- προκειμένου να δημιουργηθούν ισχυρές διοικητικές μονάδες ικανές να ασκούν με αποτελεσματικό, διαφανή, ποιοτικό και βιώσιμο τρόπο όλες τις αρμοδιότητες που τους έχουν ανατεθεί (Χρυσανθάκης, 2010).
- να ενισχυθεί το καθεστώς του χωριού και της γειτονιάς ως ζωντανά κύτταρα της τοπικής κοινωνίας, παρέχοντας διοικητικές υπηρεσίες όσο το δυνατόν πιο κοντά στον πολίτη,
- να διασφαλιστεί μια σαφής, σταθερή και λειτουργική δομή που να επιτρέπει: α) την αξιοποίηση του αυτοδιοικητικού δυναμικού για την εξυπηρέτηση του πολίτη, β) τον ουσιαστικό περιορισμό των λειτουργικών δαπανών, γ) την επίτευξη οικονομικών κλίμακας σε οικονομικούς και ανθρώπινους πόρους, δ) την αναδιάρθρωση και την ορθολογική κατανομή και αξιοποίηση του προσωπικού και ε) την υπέρβαση των φαινομένων αλληλοεπικάλυψης αρμοδιοτήτων και δυνητικά αντιφατικών και συγκρουόμενων αποφάσεων,
- για την εναρμόνιση του ελληνικού μοντέλου διακυβέρνησης με το θεσμικό κεκτημένο του νομικού και πολιτικού πολιτισμού της Ε.Ε., όπου, σύμφωνα με την αρχή της επικουρικότητας και το τεκμήριο αρμοδιότητας υπέρ της αποκέντρωσης και της αυτοδιοίκησης, η ανάπτυξη μιας περιοχής και η διευθέτηση των τοπικών αναγκών πρέπει να προέρχεται από φορείς και θεσμούς που γνωρίζουν τα τοπικά προβλήματα, βιώνουν τις ανάγκες της τοπικής καθημερινότητας και ελέγχου και, κυρίως, ελέγχονται αποτελεσματικότερα (Tzamaloukas et. al., 2016).

Το "Πρόγραμμα Καλλικράτης" αποσκοπεί στη δημιουργία στέρεων θεμελίων για την τοπική αυτοδιοίκηση από πλευράς διοίκησης, πολιτικής, οικονομίας και ηθικής. Καταβάλλεται προσπάθεια να αντιμετωπιστούν οι γραφειοκρατικές προκλήσεις, η αναποτελεσματικότητα

και η έλλειψη σεβασμού που συχνά αντιμετωπίζουν οι εκλεγμένοι αξιωματούχοι και οι υπάλληλοι (Αιτιολογική έκθεση - Πρόγραμμα Καλλικράτης, 2010).

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι το πρόγραμμα Καλλικράτης έχει πολλές θετικές πτυχές και έχει ενισχύσει σημαντικά το κύρος της τοπικής αυτοδιοίκησης. Αυτό το νομοθετικό κείμενο διαμορφώθηκε με σκοπό την προώθηση της αποκέντρωσης, της ανάπτυξης, της μεταρρύθμισης και του εκσυγχρονισμού. Είχε επίσης ως στόχο την εξοικονόμηση πόρων, την καταπολέμηση της κακοδιοίκησης και της διαφθοράς και τη διασφάλιση της συμμόρφωσης με το κεκτημένο της ΕΕ και τις δομές της πολυεπίπεδης διακυβέρνησης. Το κείμενο εξετάζει διάφορα ζητήματα που είναι ζωτικής σημασίας για τη διαδικασία εκσυγχρονισμού και εκδημοκρατισμού των τοπικών και περιφερειακών αρχών. Ωστόσο, υπογραμμίζει ότι πολλά από αυτά τα ζητήματα δεν έχουν εφαρμοστεί ή εφαρμόζονται με προβληματικό και ελλιπή τρόπο (Tzamaloukas et. al., 2016).

Επιπλέον, ο νόμος αποσκοπούσε στην ενίσχυση των επιχειρησιακών ικανοτήτων, διασφαλίζοντας έτσι την επιτυχή εκτέλεση των οικονομικών και αναπτυξιακών προγραμμάτων. Αναμφίβολα, μια κρίσιμη αναγκαιότητα ήταν και εξακολουθεί να είναι η επίτευξη οικονομικής αυτονομίας και η απελευθέρωση από την εξάρτηση από τη ροή χρηματοδότησης της κεντρικής κυβέρνησης. Μετά την κατάργηση της νομαρχιακής αυτοδιοίκησης, ο ρόλος της τοπικής αυτοδιοίκησης αναβαθμίστηκε σημαντικά, αποκτώντας μια πιο ενεργή και εξέχουσα θέση. Οι δήμοι γνώρισαν σημαντική ανάπτυξη, επιτρέποντας στις περιφέρειες να ανθίσουν σε διάφορες πτυχές, συμπεριλαμβανομένης της οικονομίας, της κοινωνικής δυναμικής και των πολιτιστικών προσπαθειών (Κατσικαβέλη, 2015).

4.8. Έλεγχος των ΟΤΑ

Για την αποτελεσματική διαχείριση των νέων τοπικών αρχών, διατηρώντας παράλληλα τη διοικητική και οικονομική τους ανεξαρτησία, το κράτος ιδρύει επτά Αποκεντρωμένες Διοικητικές Μονάδες. Στην έδρα κάθε αποκεντρωμένης διοίκησης συστήνεται ανεξάρτητη υπηρεσία που εποπτεύει τις τοπικές αρχές και αναφέρεται απευθείας στον υπουργό. Η υπηρεσία αυτή επιβλέπει τη νομιμότητα των πράξεων των τοπικών αρχών και επιβάλλει πειθαρχικά μέτρα για τους αιρετούς αξιωματούχους. Ο υπεύθυνος της υπηρεσίας αυτής είναι

ο Ελεγκτής Νομιμότητας. Οι αποφάσεις που λαμβάνονται από τα συλλογικά όργανα των δήμων και των περιφερειών πρέπει να υποβάλλονται στην Ανεξάρτητη Υπηρεσία Εποπτείας των Τοπικών Αρχών εντός 15 ημερών για υποχρεωτικό έλεγχο νομιμότητας μετά τη συνεδρίαση.

Κατά τη διάρκεια συγκεκριμένης περιόδου 40 ημερών, ο Ελεγκτής Νομιμότητας ελέγχει τη νομιμότητα και εκδίδει ειδική πράξη. Εντός 2 μηνών από την απόφαση του συλλογικού ή μονομελούς οργάνου, η απόφαση μπορεί να ακυρωθεί για νομικούς λόγους. Επιπλέον, ο έλεγχος των δαπανών και των λογαριασμών των δήμων, των ΝΠΔΔ αυτών, των κοινωφελών επιχειρήσεων, των επιχειρήσεων ύδρευσης και αποχέτευσης και των δημοτικών Α.Ε. του άρθρου 266 του Κώδικα Δήμων επεκτείνεται και στον προληπτικό και κατασταλτικό έλεγχο από το Ελεγκτικό Συνέδριο. Ο προληπτικός έλεγχος θα επικεντρώνεται σε πτυχές όπως η συμμόρφωση με τις αρχές της χρηστής δημοσιονομικής διαχείρισης, το λογιστικό σύστημα, η ακριβής ενημέρωση των λογαριασμών, η αποπληρωμή του χρέους, οι νόμιμες εισπράξεις δανείων και άλλα. Η παραπομπή προέρχεται από τον Τζαμαλούκα (2021).

Ο νέος νόμος (άρθρο 277) διευρύνει τις αρμοδιότητες του Επιτρόπου του Ελεγκτικού Συνεδρίου ώστε να περιλαμβάνει τον προληπτικό έλεγχο των δαπανών του δήμου, την παρακολούθηση της είσπραξης εσόδων από τους ΟΤΑ και τα ΝΠ τους και την εποπτεία της είσπραξης νομίμως βεβαιωμένων οφειλών, χρεών και προστίμων από τρίτους. Όταν παρατηρείται αδράνεια στην είσπραξη, ενημερώνεται η Γενική Γραμματεία της Επιτροπής. Ο Γραμματέας της Αποκεντρωμένης Διοίκησης και ο Ελεγκτής Νομιμότητας έχουν ενημερωθεί για τις ενέργειες στις οποίες έχουν προβεί. Σε περίπτωση παρατεταμένης αδράνειας που οφείλεται σε παραπτώματα δημοτικών διοικητικών υπαλλήλων, ΝΠ ή προϊσταμένων υπηρεσιών, οι αιρετοί μπορεί να αντιμετωπίσουν προσωπική ευθύνη σύμφωνα με το άρθρο 141 του ΚΔΚ για κάθε προκύπτουσα ζημία. Οι υπάλληλοι των υπηρεσιών, από την άλλη πλευρά, μπορούν να λογοδοτήσουν από το Ελεγκτικό Συνέδριο (Τζαμαλούκας, 2021).

Για τη βελτίωση της συνεργασίας στη λήψη αποφάσεων και τον εξορθολογισμό της επίλυσης προβλημάτων, οι πρωτοβάθμιες τοπικές αρχές (δήμοι) θα εποπτεύονται από το Δημοτικό Συμβούλιο, την Οικονομική Επιτροπή, την Επιτροπή Ποιότητας Ζωής, την Εκτελεστική Επιτροπή και τον Δήμαρχο. Επιπλέον, για την ενθάρρυνση της συμμετοχής των πολιτών στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων, τη διασφάλιση της διαφάνειας κατά την άσκηση της εξουσίας και τη λογοδοσία όσων ασκούν δημόσια εξουσία, θα συσταθούν μια Δημοτική

Επιτροπή Διαβούλευσης και ένας Διαμεσολαβητής Πολιτών και Επιχειρήσεων. Η Δημοτική Επιτροπή Διαβούλευσης αποτελείται συνήθως από 25-50 μέλη, με τον Δήμαρχο να εκτελεί χρέη Προέδρου. Περιλαμβάνει επίσης εκπροσώπους από φορείς της τοπικής κοινότητας, μη κυβερνητικές οργανώσεις, εργοδοτικές οργανώσεις, εργαζόμενους και επαγγελματικές ενώσεις. Στελέχη από διάφορες κρατικές αρχές, τοπικές οργανώσεις πολιτικών κομμάτων και ηγέτες δημοτικών παρατάξεων προσκαλούνται στις συνεδριάσεις της επιτροπής κατά περίπτωση και μπορούν να συμμετέχουν αλλά όχι να ψηφίζουν (Χαραλάμπους, 2021).

Η δημοτική επιτροπή διαβούλευσης συνεδριάζει δημόσια, όπως απαιτεί ο πρόεδρος της, τουλάχιστον μία φορά το χρόνο πριν από την κατάρτιση του προϋπολογισμού και του ετήσιου σχεδίου δράσης και τουλάχιστον μία φορά κάθε τρεις μήνες για άλλα θέματα της ημερήσιας διάταξης, με συμβουλευτικά καθήκοντα. Στους δήμους με πληθυσμό άνω των είκοσι χιλιάδων κατοίκων, το δημοτικό συμβούλιο επιλέγει, μετά από δημόσια πρόσκληση υποβολής αιτήσεων στην ιστοσελίδα του δήμου, ένα άτομο με τα κατάλληλα προσόντα για να αναλάβει καθήκοντα εκπροσώπου των πολιτών και των επιχειρήσεων. Αναλαμβάνοντας την ευθύνη της διαμεσολάβησης μεταξύ των πολιτών/επιχειρηματιών και της διοίκησης του δήμου, ο συνήγορος πολιτών και επιχειρήσεων στοχεύει στην καταπολέμηση της κακοδιοίκησης. Ο νέος αυτός θεσμός δεν αντικαθιστά τον "Συνήγορο του Πολίτη", αλλά αποτελεί έναν αμιγώς τοπικό θεσμό, ο οποίος αναμένεται να ενισχύσει σημαντικά τη δημοτική διοίκηση και τις αλληλεπιδράσεις της με τους πολίτες. Μια αξιοσημείωτη καινοτομία του νέου προγράμματος περιλαμβάνει τη δημιουργία ενός ειδικού αυτόνομου γραφείου εντός των δήμων. Το γραφείο αυτό, το οποίο εποπτεύεται από τον δήμαρχο και στελεχώνεται από έμπειρους δημοτικούς υπαλλήλους, έχει ως στόχο να προσφέρει κατ' οίκον υπηρεσίες σε πολίτες που αντιμετωπίζουν προβλήματα στην πρόσβαση σε υπηρεσίες του δήμου ή των ΚΕΠ (Τζαμαλούκας, 2021).

Σύμφωνα με το άρθρο 75 του νόμου 3463/2006, οι δημοτικές και κοινοτικές αρχές είναι υπεύθυνες για την εποπτεία και τον έλεγχο όλων των τοπικών θεμάτων, με γνώμονα τις αρχές της επικουρικότητας και της εγγύτητας, ώστε να διασφαλίζουν, να ενισχύουν και να βελτιώνουν με συνέπεια την ευημερία και το βιοτικό επίπεδο της τοπικής κοινωνίας. Από την 1η Ιανουαρίου 2011, οι δήμοι και οι κοινότητες ανέλαβαν επιπλέον καθήκοντα, πέραν αυτών που προηγουμένως αναλάμβαναν οι νομαρχίες ή άλλες δημόσιες αρχές. Οι αρμοδιότητες καλύπτουν τους ακόλουθους τομείς (Χαραλάμπους, 2021):

- Η Ανάπτυξη.

- Το Περιβάλλον.
- Η ποιότητα ζωής και η εύρυθμη λειτουργία των Πόλεων και των οικισμών.
- Η Απασχόληση.
- Η κοινωνική προστασία και αλληλεγγύη.
- Η Παιδεία, ο πολιτισμός και ο αθλητισμός.
- Η πολιτική προστασία.
- Οι αρμοδιότητες κρατικού χαρακτήρα.

Συμπέρασμα

Τελικά, η εξέταση της διοικητικής διαίρεσης της Ελλάδας σε όλη τη διάρκεια της ιστορίας της αποκαλύπτει ένα πολύπλοκο πλέγμα πολιτικών, ιστορικών και διοικητικών περιπλοκών. Η ανάλυση της εποχής μετά την ανεξαρτησία (1945-1974) παρέχει μια ολοκληρωμένη κατανόηση της ιστορικής της εξέλιξης, διερευνά την έννοια της πολιτικής διαίρεσης και καθιερώνει την ιδέα της μεταπολίτευσης. Η μελέτη της κομματικής δημοκρατίας, του δεξιού-δεξιού συνασπισμού και του πλέγματος της πόλωσης στις αρχές της δεκαετίας του 1980 προσφέρει μια εμπειριστατωμένη κατανόηση του πολιτικού τοπίου. Η τοπική αυτοδιοίκηση διαδραμάτισε ιστορικά κρίσιμο ρόλο στη διοικητική δομή της Ελλάδας, με βασικές πτυχές της πολιτιστικής αποκέντρωσης και της τοπικής αυτοδιοίκησης. Η εξέλιξη της τοπικής αυτοδιοίκησης σημαδεύτηκε από μεταρρυθμίσεις και νομοθετικά μέτρα που στοχεύουν στην ενίσχυση της διοικητικής αποτελεσματικότητας και της δημοκρατικής διακυβέρνησης.

Η εξέταση των ελληνικών κυβερνήσεων από το 1974 έως το 2004 αναδεικνύει την εγκαθίδρυση του δικομματικού συστήματος, σηματοδοτώντας ένα κομβικό στάδιο στην πολιτική ανάπτυξη της χώρας. Αυτή η συγκριτική ανάλυση εμβαθύνει στη σύνθετη μελέτη της διοικητικής διαίρεσης της χώρας, ανιχνεύοντας τις ρίζες της μέχρι το 1833 και διερευνώντας το σύγχρονο τοπίο που διαμορφώθηκε από σημαντικές διοικητικές μεταρρυθμίσεις. Οι μεταρρυθμίσεις αυτές περιλαμβάνουν τον σημαίνοντα νόμο Καποδίστρια και τον μετασχηματιστικό νόμο Καλλικράτη. Οι νομοθετικές παρεμβάσεις είχαν βαθύτατο αντίκτυπο στη διοικητική δομή, αναδεικνύοντας τις διαρκώς μεταβαλλόμενες ανάγκες και προσδοκίες της ελληνικής κοινωνίας.

Η διοικητική διαίρεση της Ελλάδας έχει εξελιχθεί σημαντικά με την πάροδο του χρόνου, με μεταρρυθμίσεις όπως ο Καποδιστριακός Νόμος και ο Νόμος Καλλικράτης που διαμορφώνουν τη σημερινή δομή της τοπικής αυτοδιοίκησης. Αυτές οι μεταρρυθμίσεις αποσκοπούσαν στον εξορθολογισμό των διοικητικών λειτουργιών, στη βελτίωση της παροχής υπηρεσιών και στη βελτίωση της λογοδοσίας. Σε μια συγκριτική άποψη, η διοικητική διαίρεση της Ελλάδας αντανακλά τόσο το ιστορικό της πλαίσιο όσο και τις σύγχρονες προκλήσεις. Ενώ έχει σημειωθεί σημαντική πρόοδος στην αποκέντρωση και τη διοικητική αποτελεσματικότητα,

εξακολουθούν να υπάρχουν τομείς για βελτίωση, ιδίως όσον αφορά τη διασφάλιση της δίκαιης κατανομής των πόρων και την ενίσχυση των ικανοτήτων τοπικής διακυβέρνησης.

Η συγκριτική ανάλυση αναδεικνύει την περίπλοκη σχέση μεταξύ των πολιτικών εξελίξεων και των διοικητικών μεταρρυθμίσεων, καταδεικνύοντας τον ευέλικτο χαρακτήρα της ελληνικής δομής διακυβέρνησης. Αυτό αναδεικνύει την ικανότητα της χώρας να προσαρμόζεται στις πολιτικές αλλαγές και να αναμορφώνει τα διοικητικά συστήματα ώστε να συμβαδίζουν με τις εξελισσόμενες ανάγκες της κοινωνίας. Η εξέταση των ιστορικών συμφραζομένων παράλληλα με τη σύγχρονη διοικητική πραγματικότητα ενισχύει την κατανόηση της πολύπλοκης εξέλιξης του μοντέλου διακυβέρνησης της Ελλάδας. Η συγκριτική ανάλυση παρέχει μια ολοκληρωμένη εικόνα της διοικητικής πορείας της Ελλάδας, τονίζοντας τη διασύνδεση της πολιτικής δυναμικής και των διοικητικών μεταρρυθμίσεων. Το παρόν πόνημα είναι εξαιρετικά πολύτιμο για μελετητές, υπεύθυνους χάραξης πολιτικής και ιδιώτες που επιδιώκουν να κατανοήσουν την περίπλοκη εξέλιξη του τοπίου διακυβέρνησης της Ελλάδας στο πέρασμα των χρόνων.

Βιβλιογραφία

Beck, H. (Ed.). (2013). *A Companion to Ancient Greek Government*. Blackwell Publishing Ltd. <https://doi.org/10.1002/9781118303214>

Evans, G. (2006). The Social Bases of Political Divisions in Post-Communist Eastern Europe. *Annual Review of Sociology*, 32(1), 245–270. <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.32.061604.123144>

Haste, H., & Hogan, A. (2006). Beyond conventional civic participation, beyond the moral-political divide: young people and contemporary debates about citizenship. *Journal of Moral Education*, 35(4), 473–493. <https://doi.org/10.1080/03057240601012238>

Kalimeri, V. (2018). The Kallikrates vs the Kapodistrias Reforms in Greece: A Story of Moderate Success. *Politics in Central Europe*, 14(1), 65–76.

<https://doi.org/10.2478/pce-2018-0003>

Katsambekis, Giorgos. 2016a. “The people” and political opposition in post-democracy: Reflections on the hollowing of democracy in Greece and Europe. In *The state we’re in: Reflecting on democracy’s troubles*, eds. Joanna Cook, Nicholas J. Long, and Henrietta L. Moore, 144–66. Oxford: Berghahn Books.

Kiss, Á. (2012). Divisive politics and accountability. *European Journal of Political Economy*, 28(2), 208–214. <https://doi.org/10.1016/j.ejpoleco.2011.11.004>

Konstantinos Lalenis. (2002). The Evolution of Local Administration In Greece. *The Geojournal Library*, 71–86. https://doi.org/10.1007/978-94-011-0001-4_5

Lada, A., & Manos, E. (2021). *Administrative structure and system of governance*. [Www.arl-international.com](http://www.arl-international.com). <https://www.arl-international.com/knowledge/country-profiles/greece>

Lakoff, G., & Wehling, E. (2016). Your Brain’s Politics: How the Science of Mind Explains the Political Divide. In *Google Books*. Andrews UK Limited. <https://books.google.com/books?hl=el&lr=&id=kxGgDQAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=T>

he+concept+of+political+division&ots=wXYPg2vN45&sig=-
tjYesXmUTRnOFMinuD79i6PQwY

Lyrintzis, Christos. 1987. The power of populism: The Greek case. *European Journal of Political Research* 15 (6): 667–86.

Pappas, T. S. (2013). Populist Democracies: Post-Authoritarian Greece and Post-Communist Hungary. *Government and Opposition*, 49(1), 1–23.
<https://doi.org/10.1017/gov.2013.21>

Prodromídis, P.-I. (2006). FUNCTIONAL ECONOMIES OR ADMINISTRATIVE UNITS

IN GREECE: WHAT DIFFERENCE DOES IT MAKE FOR POLICY? *Review of Urban & Regional Development Studies*, 18(2), 144–164.

<https://doi.org/10.1111/j.1467-940x.2006.00115.x>

Resnick, U. (2012). Explaining post-independence conflict. *Dynamics of Asymmetric Conflict*, 5(1), 31–54. <https://doi.org/10.1080/17467586.2012.708877>

Sartori, G. (2005) [1976]. *Parties and Party Systems: A framework for analysis*, Colchester: ECPR Press

Snyder, G. H. (2007). *Alliance Politics*. In *Google Books*. Cornell University Press.
<https://books.google.com/books?hl=en&lr=&id=dIHcxUrjPB4C&oi=fnd&pg=PA1&dq=political+division+practical+alliance&ots=4cN1dk4OZP&sig=mAfsiY7S3KXHewnZ7KZZzgjHQUA>

Soldatos, G. T. (1991). The Post-war Greek Economy: Politics and Economics. *Comparative Southeast European Studies*, 40(5), 224-238.

SPANOU, C., & SOTIROPOULOS, D. A. (2011). THE ODYSSEY OF

ADMINISTRATIVE REFORMS IN GREECE, 1981-2009: A TALE OF TWO REFORM PATHS. *Public Administration*, 89(3), 723–737.

<https://doi.org/10.1111/j.1467-9299.2011.01914.x>

Tzamaloukas, G. S., Koliopoulou, K., Riza, E., & Linos, A. (2016). 1000 Psychosocial/psychosomatic consequences on employees in local government administration

of two municipalities in the city of athens, after the implementation of the" Kallikrates Plan" program in The Country. *Injury Prevention*, 22, A355.

Αθανασόπουλος Γ. (1992): Η αναπτυξιακή οργάνωση στον χώρο Π.Π.Κ.Π.Ε. Αθήνα, σελ 166.

Αντωνίου, Ηλιάνα Θωμά. (2021). Ο λαϊκισμός στη μεταπολίτευση. *Aristotle University of Thessaloniki Institutional Repository - IKEE*. <https://doi.org/10.26262/heal.auth.ir.112928>

Αρσένη, Σ. (2020). Η διαχρονική εξέλιξη των βουλευτικών εκλογών στην Ελλάδα (1958-2015): Η άποψη των πολιτών του Δήμου Τρικκαίων (Master's thesis).

Βερναρδάκης, Χ. (2007). *ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΚΟΜΜΑΤΑ ΜΕΤΑ ΤΗ ΜΕΤΑΠΟΛΙΤΕΥΣΗ - Χριστόφορος Βερναρδάκης*. [Www.vernardakis.gr](http://www.vernardakis.gr). <http://www.vernardakis.gr/article.php?id=246>

Γεωργοπούλου, Β. (2014). Θεσμικές δυνατότητες και πολιτική πρακτική της αντιπολίτευσης στη Βουλή των Ελλήνων από τη Μεταπολίτευση μέχρι σήμερα. *Amitos.library.uop.gr*. <https://amitos.library.uop.gr/xmlui/handle/123456789/2221>

Ελευθερίου, Κ. (2017). *Η στρατηγική του ΚΚΕ στην ύστερη Μεταπολίτευση: μεταξύ δύο μοντέλων κινητοποίησης*. [Www.didaktorika.gr](http://www.didaktorika.gr). <https://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/40168>

Κατσικαβέλη, Κ., (2015). «Δομή του Ν. 3852/2010: Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης - Πρόγραμμα “Καλλικράτης”. Ανάγνωση και προβληματισμός για την μεταρρυθμιστική αποκέντρωση» στα: Πρακτικά του 13ου Συνεδρίου Ελληνικής Εταιρείας Περιφερειακής Επιστήμης - Αυτοδιοίκηση και Τοπική και Περιφερειακή Ανάπτυξη: σύγχρονες προοπτικές, Αθήνα.

Κλειώσης, Χ. (1977). Ιστορία της Τοπικής Αυτοδιοικήσεως.

Κονδύλης , Παναγιώτης (2015): Παρασιτικός κοινωνικός καταναλωτισμός. Ο καθρέφτης της Ελλάδας της μεταπολίτευσης Available at <http://www.anixneuseis.gr/?p=124264>

Κορδώνη, Α. (2016). Οι διπλωματικές προσπάθειες επίλυσης του Κυπριακού Ζητήματος από το 1974 έως το 2013. *Dspace.lib.uom.gr*. <https://dspace.lib.uom.gr/handle/2159/19627>

Κορναράκη, Β., & Κορναράκη, Β. (2016). Επισκόπηση των οικονομικών και πολιτικών εξελίξεων στην ελληνική οικονομία από το 1980 έως και το 2010. *Lib.hmu.gr*. <http://hdl.handle.net/20.500.12688/8026>

Κυρίτση, Ε. (2008). *Οργάνωση και λειτουργία των κυβερνήσεων: Κατανομή υπουργικών χαρτοφυλακίων και διαχείριση πολιτικού προσωπικού*. http://nestor.teipei.gr/xmlui/bitstream/handle/123456789/16616/SDO_XRHMEL_00585_Medium.pdf?sequence=1

Κυρίτση, Ε. (2021). *Οργάνωση και λειτουργία των κυβερνήσεων: Κατανομή υπουργικών χαρτοφυλακίων και διαχείριση πολιτικού προσωπικού*. *Amitos.library.uop.gr*. <https://amitos.library.uop.gr/xmlui/handle/123456789/6352>

Λεμπέσης, Δ. (2017). Συμμετοχικότητα στην τοπική αυτοδιοίκηση. *Amitos.library.uop.gr*.

<https://amitos.library.uop.gr/xmlui/handle/123456789/3594>

Μακρυδημήτρης, Α. (2017). “Κοινότητες, ήτοι Δήμοι”. Σελίδες από τη διοικητική ιστορία της Ελλάδος. *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, 21(1), 156.

<https://doi.org/10.12681/hpsa.14763>

Μαραντζίδης, Ν., & Ρόρη, Α. (2015). Μεταβαλλόμενοι στόχοι, μεταβαλλόμενες συμμαχίες: Το ΚΚΕ και ο κομματικός ανταγωνισμός στη μεταπολίτευση. *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας*, 25, 95. <https://doi.org/10.12681/sas.790>

Μαυρογένης, Γ. (2017). Τα προεκλογικά συνθήματα στην περίοδο της Γ' Ελληνικής Δημοκρατίας (1974-2004). *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, 30, 75. <https://doi.org/10.12681/hpsa.14428>

Μητράκος, Θεόδωρος/ Τσακλόγλου, Πάνος (2012): *Ανισότητα, φτώχεια και υλική ευημερία: από τη μεταπολίτευση ως την τρέχουσα κρίση. Τράπεζα της Ελλάδος(επιμ.): Κοινωνική πολιτική και κοινωνική συνοχή στην Ελλάδα σε συνθήκες κρίσης*, σ. 23 -64

Μοσχονάς Γ., *Η διαιρετική τομή Δεξιάς-Αντιδεξιάς στη Μεταπολίτευση (1974-1990). Το περιεχόμενο της τομής και όψεις της στρατηγικής των κομμάτων του «αντιδεξιού υποσυστήματος»*, στο Δεμερτζής Ν., επιμ., *Η ελληνική πολιτική κουλτούρα σήμερα*, Εκδόσεις Οδυσσέας, Αθήνα, 1994.

- Μπαμπάτσικος, Γ. (2014). *Διοικητικές μεταρρυθμίσεις στην τοπική αυτοδιοίκηση: σχέδιο “Καποδίστριας - Καλλικράτης.”* Anaktisis.uowm.gr. <https://anaktisis.uowm.gr/6280/>
- Μπουραζάνης, Κ. (2022). Ιστορική αναδρομή και σύγκριση των αναπτυξιακών νόμων στην Ελλάδα. *Dspace.lib.uom.gr*. <https://dspace.lib.uom.gr/handle/2159/28053>
- Ξεκαλάκης, Σ. Μ. (2019). Η Ελληνική Δημοκρατία σε κρίση ή σε μεταδημοκρατική μετάβαση; *Amitos.library.uop.gr*. <https://amitos.library.uop.gr/xmlui/handle/123456789/5320>
- Παναγιωτόπουλος, Π. (2019). Η πορεία της Εκπαίδευσης στο σύγχρονο Ελληνικό Κράτος από το τέλος του Εμφυλίου Πολέμου έως τη Μεταπολίτευση (1949-1974). *Amitos.library.uop.gr*. <https://amitos.library.uop.gr/xmlui/handle/123456789/5162>
- Παπαρρηγόπουλος, Κ. (1969). *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους: από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι των καθ'ημάς.*
- Πέπη, Δ. (1995). *Πολιτισμός και τοπική αυτοδιοίκηση*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα.
- Περιδής, Κ. (2015). Χριστόφορος Βερναρδάκης, Πολιτικά κόμματα, εκλογές και κομματικό σύστημα: Οι μετασχηματισμοί της πολιτικής αντιπροσώπευσης 1990-2010. *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας*, 29, 183. <https://doi.org/10.12681/sas.876>
- Πρεβελάκης, Γιώργος (2016) : Το νέο αναγκαίο σύνθημα. Available at: <http://www.kathimerini.gr/852139/opinion/epikairothta/politikh/to-neo-anagkaio-syn8hma>
- Σαχίνης, Μ.-Γ. (2018). Η Ένταξη της Ελλάδας στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση : Επιπτώσεις και Προοπτικές. *Amitos.library.uop.gr*. <https://amitos.library.uop.gr/xmlui/handle/123456789/3913>
- Σιούτη, Γ., (2001). «Αποκέντρωση» στο: *Η Δημόσια Διοίκηση Στην Ελλάδα / επιμέλεια Π. Σπηλιωτόπουλος, Αντ. Μακρυδημήτρης. Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα.*
- Σπανού, Γ. (2015). Παγκόσμια Οικονομική Κρίση 2008-2010 και ελληνική οικονομική πολιτική 1974-2010: πώς έφτασε η Ελλάδα στο χείλος της οικονομικής καταστροφής.
- Τζαμαλούκας, Κ. (2021). *Καινοτομία και Ψηφιακός Μετασχηματισμός στη Δημόσια Διοίκηση και στην Τοπική Αυτοδιοίκηση.*

- Τομαρά- Σιδέρη Ματούλα (1999) Η Ελληνική Τ.Α., Δοκίμια, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα
- Τρύφωνος, Τ. (2016). Οι προσπάθειες για επίλυση του Κυπριακού προβλήματος απο το 1974 μέχρι και το τέλος του 20ου αιώνα. *Kypseli.ouc.ac.cy*. <https://kypseli.ouc.ac.cy/handle/11128/2369>
- Τσατσάνης Μ., Παλαιές και νέες διαιρετικές τομές στο Γ. Κωνσταντινίδης & Ν. Μαραντζίδης & Τ. Παππάς, επιμ., Κόμματα και πολιτική στην Ελλάδα. Οι σύγχρονες εξελίξεις, Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα, 2009.
- Τσάτσος, Ν. (1999). Δημοσιονομική Αποκέντρωση Θεωρία & Πράξη. Εκδόσεις Τυπωθήτω, Αθήνα.
- Τσουκαλά Κ. (1991) Είδωλα Πολιτισμού, Ελευθερία ισότητα και αδελφότητα στην σύγχρονη κοινωνία. Αθήνα
- Φλογαΐτης, Σ. Ι. (1987). Το ελληνικό διοικητικό σύστημα. Εκδ. Ant. N. Sakkoula.
- Χαραλάμπους, Χ. (2021). Μεταρρύθμιση της Τοπικής Αυτοδιοίκησης.
- Χατζημιχαήλ, Υ. (2011). “*Συμβαλλόμενοι εν Αθήναις...*”: οικονομικές και κοινωνικές όψεις της Αθήνας στο πρώιμο ελληνικό κράτος (1833 - 1843). *Www.didaktorika.gr*. <https://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/30566>
- Χλέπας, Ν. Κ. (1999) Η τοπική αυτοδιοίκηση στην Ελλάδα : ο διαλεκτικός ανταγωνισμός της αποκέντρωσης με την αυτοδιοίκηση. Αθήνα: Σάκκουλα
- Χλέπας, Ν. Κ. (1999). Η τοπική αυτοδιοίκηση στην Ελλάδα. Ο διαλεκτικός ανταγωνισμός της Αποκέντρωσης με την Αυτοδιοίκηση, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή.
- Χλέπας, Ν. Κ. (1999). Η τοπική αυτοδιοίκηση στην Ελλάδα. Ο διαλεκτικός ανταγωνισμός της Αποκέντρωσης με την Αυτοδιοίκηση, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή.
- Χλέπας, Ν. Κ. (2000). Αυτοδιοίκηση και αποκέντρωση: Προς αναδιάταξη της «ανταγωνιστικής συναλληλίας». *Ελληνική επιθεώρηση πολιτικής επιστήμης*, 15, 36-67.

Χρυσανθάκης, Χ. (2010). Καλλικράτης: Ο νέος νόμος για την αυτοδιοίκηση και την αποκεντρωμένη διοίκηση. Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη.

Dimitropoulos, G. (2012, June 1). *The “Kallikratis Program:” The Influence of International and European Policies on the Reforms of Greek Local Government*. Social Science Research Network. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2518450

Τσουκάλης, Σ. (2021, March 21). *Η πολιτική πόλωση της περιόδου 1985 - 1989 μέσα από τον Τύπο*. Apothesis.eap.gr. <https://apothesis.eap.gr/archive/item/6635>

Πάντου, Θ. (2023, February 19). *Ο Εμφύλιος πόλεμος στον Πολιτικό Λόγο της Νέας Δημοκρατίας*. Apothesis.eap.gr. <https://apothesis.eap.gr/archive/item/177849>